

Ružomberok

Stratégia cestovného ruchu mesta Ružomberok

Ružomberok

Ružomberok

Riešiteľský tím:

Ing. Iveta Niňajová, PhD. – odborný garant
Mgr. Pavel Scheer – projektový manažér
Ing. Jozef Bašáry
Mgr. Miroslav Klíma
Milan Kolčák
PhDr. Karol Dzuriak
Ing. Miloš Sečkář
Karin Hýravá
Ing. Gabriela Demčáková
Ing. Ján Bartko

Projekt s názvom „Stratégia rozvoja cestovného ruchu Ružomberok – Kroměříž, podpora využitia pamiatok UNESCO“ (číslo projektu: 22410520023) je spolufinancovaný z Operačného programu cezhraničnej spolupráce Slovenská republika – Česká republika, Opatrenia 1.5 Rozvoj cezhraničného turizmu

„Každý z nás cíti hlad po spoločenskom živote, po náprave toho, čo spôsobu žitia ktorý je u nás obvyklý. Veru, doznajme si, že my občania ružomerskí, vedieme nepekny život, sme slabí, zaostalí, nemáme váhy. Pozrime na najstaršiu čiastku mesta nášho, na rýnok, ten je ešte vždy v tom stave nepokročilom, jako bol pred 50 rokmi, pokrok, priemysel, kupectvo a vůbec nový život v Ružomberku representuje cudzí – príchodzí element.....“ (Vavro Šrobár, 6.6.1900 na prvom valnom zhromaždení pokrokového spolku „Občianska beseda“)

Obsah

ÚVOD	6
1. ANALÝZA VÝKONNOSTI MESTA RUŽOMBEROK V CESTOVNOM RUCHU	8
1.1 ANALÝZA SÚČASNEJ POZÍCIE MESTA RUŽOMBEROK VO VZŤAHU K CESTOVNÉMU RUCHU	8
1.1.1 <i>Poloha mesta Ružomberok</i>	8
1.1.2 <i>Historické súvislosti v Ružomberku</i>	9
1.1.3 <i>Súčasnosť v Ružomberku</i>	15
1.1.4 <i>Výkonnosť cestovného ruchu v meste Ružomberok</i>	23
1.1.5 <i>Doterajšie strategické smerovanie cestovného ruchu v meste Ružomberok</i>	29
1.1.6 <i>SWOT analýza cestovného ruchu v meste Ružomberok</i>	32
1.2 ANALÝZA EXISTUJÚCEJ PONUKY PRODUKTOV CESTOVNÉHO RUCHU V MESTE RUŽOMBEROK A OKOLÍ	34
1.2.1 <i>Okres Ružomberok</i>	34
1.2.1.1 <i>Ubytovacie služby v okrese Ružomberok</i>	34
1.2.1.2 <i>Návštevnícky atraktívne lokality okresu Ružomberok</i>	39
1.2.1.3 <i>Kalendár významných podujatí v okrese Ružomberok</i>	44
1.2.1.4 <i>Turistické trasy v okrese Ružomberok</i>	45
1.2.1.5 <i>Cyklotrasy v okrese Ružomberok</i>	54
1.2.2 <i>Mesto Ružomberok</i>	56
1.2.2.1 <i>Návštevnícky zaujímavé lokality Mesta Ružomberok</i>	56
1.2.2.2 <i>Turistické trasy v okolí mesta Ružomberok</i>	61
1.2.2.3 <i>Cyklotrasy v okolí mesta Ružomberok</i>	67
1.2.2.4 <i>Pamiatková zóna mesta Ružomberok a významné objekty v meste</i>	70
1.2.2.5 <i>Kultúra v meste Ružomberok</i>	72
1.2.2.6 <i>Kalendár podujatí v meste Ružomberok</i>	72
1.3 ANALÝZA EXISTUJÚCEHO DOPYTU A CIEĽOVÝCH SKUPÍN	74
1.3.1 <i>Okres Ružomberok</i>	74
1.3.2 <i>Mesto Ružomberok</i>	78
1.4 ANALÝZA EXISTUJÚCEJ MARKETINGOVEJ KOMUNIKÁCIE PRODUKTOV CESTOVNÉHO RUCHU MESTA RUŽOMBEROK A OKOLIA	80
1.4.1 <i>Okres Ružomberok</i>	80
1.4.2 <i>Mesto Ružomberok</i>	80
2. RUŽOMBEROK A UNESCO LOKALITA	82
2.1 VÝZNAM UNESCO LOKALÍT PRE TURIZMUS	82
2.2 MOŽNÉ MARKETINGOVÉ AKTIVITY V PREPOJENÍ NA UNESCO LOKALITY	83
2.3 MOŽNOSTI KOOPERÁCIÍ A PARTNERSTIEV S UNESCO LOKALITAMI	83
2.4 ANALÝZA AKTIVÍT V CESTOVNOM RUCHU A MARKETINGOVÝCH AKTIVÍT PRODUKTOV CESTOVNÉHO RUCHU V OSADE VLKOLÍNEC	86
2.5 ANALÝZA E-MARKETINGU OSADY VLKOLÍNEC	89
2.6 ANALÝZA AKTIVÍT V CESTOVNOM RUCHU A MARKETINGOVÝCH AKTIVÍT PRODUKTOV CESTOVNÉHO RUCHU V MESTE KROMĚŘIŽ	91
2.6.1 <i>Komunikačné materiály mesta Kroměříž</i>	92
2.6.2 <i>Web-sídlo mesta Kroměříž</i>	92
2.6.3 <i>Klub UNESCO Kroměříž</i>	92
2.6.4 <i>České dědictví UNESCO</i>	93
2.6.5 <i>Kroměřížsko - sdružení pro cestovní ruch</i>	93
2.6.6 <i>Centrála cestovního ruchu Východní Moravy, o. p. s</i>	94
3. ANALÝZA ORGANIZAČNÉHO ČLENENIA A INŠTITUCIONÁLNEHO ZÁZEMIA	95
3.1 REGIÓN CESTOVNÉHO RUCHU LIPTOV	95
3.2 OKRES RUŽOMBEROK	95
3.3 MESTO RUŽOMBEROK	95
3.4 MIESTNE ZDRUŽENIE CESTOVNÉHO RUCHU V RUŽOMBERKU	96
3.5 INFORMAČNÉ CENTRÁ NA ÚZEMÍ MESTA RUŽOMBEROK	96

STRATEGICKÁ ČASŤ	98
ŠIRŠIE VÝCHODISKÁ STRATEGICKEJ ČASŤI	99
KVANTITATÍVNY MODEL – MODEL „3S“ SLNKO (SUN), MORE (SEA) A PLÁŽ (SAND)	99
KVALITATÍVNY MODEL - MODEL „3L“ KRAJINA (LANDSCAPE), VOĽNÝ ČAS (LEISURE), UČENIE SA (LEARNING)	100
ZISTENIA ANALYTICKEJ ČASŤI AKO VÝCHODISKO STRATEGICKEJ ČASŤI	101
VÍZIA, STRATEGICKÉ PRIORITY, STRATEGICKÉ CIELE A STRATEGICKÉ OPATRENIA	102
PRÍLOHOVÁ ČASŤ	107
PRÍLOHA 1	108
PRÍLOHA 2	109
PRÍLOHA 3	112
PRÍLOHA 4	115
PRÍLOHA 5	117
PRÍLOHA 6	119
PRÍLOHA 7	122
PRÍLOHA 8	124

ÚVOD

Mesto, na území ktorého leží lokalita v zozname pamiatok svetového kultúrneho dedičstva UNESCO je jedinečným miestom na svete. Značka UNESCO je zárukou, že kultúrnemu dedičstvu v lokalite, rovnako ako aj jej návštevníkom je preukazovaná dostatočná starostlivosť. Platí to aj pre mesto Ružomberok, ktoré sa hrdí tým, že jednou z jeho mestských častí je pamiatková rezervácia ľudovej architektúry – osada Vlkolíneec. Starostlivosť o pamiatku ako aj ponúkaný návštevnícky servis na Vlkolínci však dnes nezodpovedá štandardom očakávaným v UNESCO lokalitách. Tento fakt bol podnetom pre spracovanie strategického dokumentu, ktorý definuje opatrenia pre zlepšenie starostlivosti o lokalitu Vlkolíneec ako turistickú destináciu, a zároveň zabezpečuje, aby sa Vlkolíneec stal vstupnou bránou do jeho prírodného okolia a cez Hrabovskú dolinu s lyžiarskym strediskom Malino Brdo do centra Ružomberka.

Vypracovaný strategický dokument pre cestovný druh potvrdzuje záujem mesta Ružomberok o rozvoj aktivít cestovného ruchu nielen v lokalite Vlkolíneec, ale celoplošne na území celého mesta. Mesto Ružomberok sa chce svojou atraktívnou ponukou stať súčasťou ponuky produktov cestovného ruchu v jednom z najnavštevovanejších regiónov cestovného ruchu na Slovensku, v regióne LIPTOV. Súčasný priemyselný charakter mesta vie byť z celoslovenského pohľadu jedinečnou konkurenčnou výhodou, ktorá v spojení s UNESCO lokalitou Vlkolíneec, vie prilákať návštevníkov, ktorí vyhľadávajú jedinečné zážitky.

Tento záujem je podporený aktivitami skupiny podnikateľov v cestovnom ruchu na území mesta Ružomberok, ktorí dlhodobo žiadajú, aby mesto Ružomberok kládlo väčší dôraz aj podpore cestovného ruchu.

Súčasný trendy spotrebiteľského správania v cestovnom ruchu smerujú k vyhľadávaniu autentických zážitkov z destinácií, ktoré venujú dostatočnú pozornosť rozvoju a zvyšovaniu kvality služieb na princípoch partnerstva a spolupráce v destinácii. Spolupráca je základom princípov destinačného manažmentu a v súčasnosti je zárukou naplňovania spoločne definovanej stratégie. V Ružomberku je prvoradá potreba zaktivizovať subjekty cestovného ruchu a zapojiť ich do spoločného naplňovania definovanej stratégie v záujme rozvoja turistickej destinácie Ružomberok.

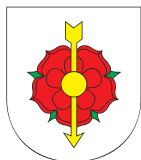
Zavedenie tematicky zameraných produktov cestovného ruchu, vyplývajúcich z identity mesta si vyžaduje nielen záujem mesta, ale aj jeho reálnu podporu vo forme alokácie ľudských a finančných zdrojov na naplnenie opatrení špecifikovaných v strategickom dokumente pre ich úspešné naplnenie v stanovenom časovom horizonte.

Pripravená stratégia je detailným „návodom na použitie“ ako sa stať rozpoznateľnou mestskou turistickou destináciou. Za riešiteľský tím tiež veríme, že táto stratégia bude po jej úspešnom naplnení zárukou, že Ružomberok sa stane atraktívnou destináciou početne vyhľadávanou návštevníkmi regiónu Liptov. Aktuality z realizácie aktivít navrhnutých v stratégii budú pravidelne zverejňované na web stránke **www.cestovnyruch.ruzomberok.eu**.

Stratégia vznikla v rámci spoločného projektu s mestom Kroměříž z operačného programu „Cezhraničná spolupráca Slovensko – Česká republika“. Vzájomná výmena skúseností a poznatkov obidvoch miest, spoločný realizačný tím, boli bezpochyby prínosom a spolupráca bude pokračovať aj po ukončení aktivít podporeného projektu.

Ing. Iveta Niňajová, PhD.

Za riešiteľský tím

Ružomberok

Stratégia cestovného ruchu mesta Ružomberok

Analytická časť

1. Analýza výkonnosti Mesta Ružomberok v cestovnom ruchu

1.1 Analýza súčasnej pozície mesta Ružomberok vo vzťahu k cestovnému ruchu

1.1.1 Poloha mesta Ružomberok

Podľa administratívneho členenia Slovenska je mesto Ružomberok od roku 1996 okresným mestom v rámci Žilinského samosprávneho kraja. Spoločne s okresom Liptovský Mikuláš leží v prirodzenom regióne Liptov.

Sídlná časť mesta Ružomberok sa nachádza v západnej časti Liptovskej kotliny a je obklopená zo severu Chočskými vrchmi, zo západu Veľkou Fatrou a z juhovýchodu Nízkymi Tatrami. Po vyhlásení národného parku Chočské vrchy bude mesto Ružomberok jediným mestom v Európe, na ktorého katastrálnom území budú tri národné parky. Cez mesto preteká východo - západným smerom rieka Váh, do ktorej sa z južnej strany na území mesta vlieva Revúca. Chočské vrchy tvoria jeden z kľúčových prvkov vizuálne hodnotnej a pôsobivej panorámy okolia mesta.

Jedinečnosťou polohy mesta je atraktívne prírodné okolie len niekoľko sto metrov od urbanizovaného centra mesta. Urbanizované jadro mesta je v priamom kontakte s úpäťm pohorí, ktoré dosahujú výšku alpínskeho stupňa. Reprezentuje alpský typ osídlenia, čo v karpatských podmienkach násobí jeho atraktivitu. Z toho vyplýva, že vybavenosť cestovného ruchu sa môže umiestňovať priamo v zastavanej mestskej štruktúre, čo výrazne zvyšuje návratnosť budovanej infraštruktúry cestovného ruchu a posilňuje jej ohľaduplnosť k životnému prostrediu.

Poloha sa vyznačuje aj blízkosťou a jednoduchou dostupnosťou prírodných, kultúrnych, historických a technických zaujímavostí, termálnych kúpalísk a lyžiarskych stredísk – vhodné pre „poznávaciu“ turistiku

Na osídlenie územia dnešného Ružomberka výrazne vplývali najmä vzácne prírodné danosti tohto miesta, ktoré prirodzene priťahovalo morfológiou terénu, blízkosťou riek, slnečnou expozíciou a krížením obchodných ciest.

Dominujúcim faktorom, ktorý akceleroval rozvoj mesta vo všetkých historických obdobiach bol obchod a priemysel. Mesto Ružomberok má však jednu zvláštnosť, ktorá výrazne ovplyvnila jeho „genius loci“, danú prírodnými podmienkami, roľníctvom a chovom dobytku ako dominantným spôsobom obživy obyvateľstva. Centrum mesta (dnešné Nám. A. Hlinku), ktoré sa vyvíjalo na terasovitej vyvýšenine (v povestiach spomínanej ako ružový vrch – *mons rosarum*), v stredoveku plnilo funkciu poľnohospodárskeho – remeselníckeho centra. Na toto centrum bola napojená komunikačná sieť ulíc (Podhora, Mostová, Antona Bernoláka, Dončova, Veľký Závoz, Malý Závoz, Majere, Riadok, Mariánska a Panská) s rovnakým charakterom „poľnohospodársko-remeselníckej“ zástavby a úzkej stredovekej parcelácie. Výrazným urbanistickým prvkom charakterizujúcim centrum mesta je dodnes zachovaný systém schodísk a úzkych stupňovitých uličiek spájajúcich námestie s ulicami pod ním (Školské schody, Tmavé schody, Ružové schody, Kláštorne schody). Až do požiaru v roku 1797 bol Ružomberok „dreveným mestom“. Všetky stavby v meste boli drevené (okrem kostola, kláštora, fary, špitála, Kaštieľa Sv. Žofie, zemianskych kúrií a pod.) pokryté šindľom alebo slamou. Viaceré drevenice sa zachovali na námestí A. Hlinku a priľahlých uliciach až do 70.-80.-tych rokov. 20 storočia. Pôvodný ráz drevnej zrubovej dediny - „ulice mesta“ - si dodnes zachoval Vlkolínec, vďaka čomu bol zaradený medzi pamiatky UNESCO. Veľký stavebný rozmach zažil Ružomberok na konci 19. storočia po priemyselnej revolúcii, kedy postupne strácal provinčný vidiecky ráz a nadobúdval mestotvorné znaky. Skutočný rozkvet mesta aj v oblasti stavebnej výroby a produkcie vrcholil v 30.rokoch 20. storočia. Roky 1950- 1989 priniesli Ružomberku stagnáciu, a to nielen pre stratu štatútu okresného mesta ale aj z pohľadu architektúry. Politicky motivovaný nezáujem komunistických stranických orgánov o systematický rozvoj mesta sa nakoniec ukázal ako výhodný a časť mestského centra si zachovala svoj pôvodný charakter i pôvodnú uličnú sieť.

V trojhodinovej a menšej dostupnosti od mesta sa nachádzajú miliónové aglomerácie (Budapešť, Krakov, Ostravsko, Sliezske). Západné Tatry, v ktorých ťažisku sa Ružomberok nachádza, sú pre tieto metropoly najbližším vysokým pohorím vhodným pre realizáciu aktivít viazaných na špecifické klimatické a geomorfologické podmienky. Ide predovšetkým o aktivity zimných športov a pobytu pri vode s využitím termálnych prameňov.

Odporúčania :

V marketingovej komunikácii Mesta vyzdvihnúť jedinečnosti :

- polohu mesta na dvoch riekach a využiť ich v budovaní produktu cestovného ruchu
- blízkosť prírodného prostredia na hranici zastavaného územia mesta
- morfológiu miesta a jeho slnečnú polohu
- európ. raritu – budúce 3 národné parky (zatiaľ 2 národné parky) v katastrálnom území mesta
- jedinečné hlavné námestie – na vyvýšenine, prepojenie mestskej a roľníckeho charakteru pôvodnej zástavby a napojenie na centrum mesta systémom schodísk

Na úrovni regiónu Liptov smerovať propagáciu regiónu, a tým aj mesta Ružomberok na najbližšie miliónové aglomerácie a tiež na víkendové pobyty obyvateľov veľkých miest na juhu Poľska (Krakov, Katowice...).

1.1.2 Historické súvislosti v Ružomberku

Mesto sa vyvinulo zo staršieho osídlenia. Už v roku 1233 sa písomne uvádzalo, že kráľ Ondrej II. daroval Hudkontovi za verné služby tri poplužia zeme, ktoré ležali pri ústí rieky Revúca. V 13. storočí tu medzi riekou Revúca a potokom Štiavnica existovala osada, ktorá patrila medzi kryštalizačné jadrá neskoršieho mestského osídlenia. Tá sa stala základom neskoršieho mesta. Základným predpokladom rozvoja mesta bola jeho poloha na **krížovatke obchodných ciest európskeho významu**. Jednou z nich bola severojužná trasa spájajúca centrálnu oblasť Uhorska a stredoveké banské mestá s pobrežím Baltského mora (z Pohronia viedla cez priesmyk Šturec, údolím rieky Revúca cez Liptovskú Osadu, Biely Potok, Ružomberok, popod Likavu do Vyšného a Dolného Kubína). Táto cesta sa v Ružomberku križovala s tzv. **Považskou cestou** (1364), ktorá v smere západ – východ spájala oblasť Sliezska s Košicami (Wroclaw, Tešín, Jablunkovský priesmyk, Krásno nad Kysucou, Kysucké Nové Mesto, Žilina, Strečno, Sučany, Krafovany, Ružomberok, Liptovský Mikuláš, Dovalovo, Hybe, Spiš, Košice). V Ružomberku bolo jedno z 3 mýtnych miest na tejto obchodnej ceste.

Od 16. storočia bola dôležitou dopravnou tepnou aj **rieka Váh**. Po jej vodách sa plavili plte a nimi sa transportovalo drevo, železo, liptovská bryndza, príbylinská borovička a pod. Plťami sa prepravovali aj ľudia. **Liptáci boli vychýrenými pltníkmi**. V Ružomberku sa poloplte spájali do celých plťí, aby sa zvyšoval ich náklad. Prepravu plťami nahradila železničná doprava na „**Košicko – bohumínskej železnici**“, ktorej traťový úsek Poprad – Žilina otvorili 8.12.1871, v roku 1872 bola otvorená doprava na celej trati. Význam mala aj **miestna úzkorozchodná železnica Ružomberok – Korytnica** s cieľom zabezpečiť prepravu dreva a osobnú dopravu dolinou Revúcej a Korytnickou dolinou do kúpeľov Korytnica, otvorená 4.7.1908. Doprava bola zastavená v septembri 1974 proti vôli občanov Ružomberka a obcí v blízkosti železnice.

V období 13. storočia sa v priestore Ružomberka utvorili sídelné formy, ktoré sa mohli spojiť a utvoriť mestskú komunitu. Novým impulzom rozvoja bol príchod nemeckých kolonistov pravdepodobne zo Spiša a z Nemeckej (dnes Partizánskej) Ľupče, ktorí sa usadili pri staršej

slovenskej osade Revúca a založili si novú osadu s názvom Rosenberg (Villa Rosumbergh), situovanú na plošine severne od dnešnej Kalvárie (v priestore dnešného Námestia Andreja Hlinku).

Mestské výsady dostal Ružomberok v roku 1318 od Magistra rytiera Donča, zvolenského župana. V roku 1340 kráľ Karol Róbert výsady mestu potvrdil a rozšíril. Súčasťou výsad bolo aj vymedzenie hraníc mestského chotára, v ktorom sa vytvorili tzv. ulice mesta (neskoršie poddanské obce) : Vlkolínec, Biely Potok, Černová a Villaludrová. Boli v nich zahrnuté aj práva na slobodnú voľbu richtára, oslobodenie od súdnej právomoci župana, právo na voľný rybolov v rieke Revúca (nie v rieke Váh) a slobodné dolovanie zlata, striebra a medi. V roku 1390 kráľ Žigmund dal mesto do majetku likavskému panstvu. Feudálna závislosť od likavského panstva sa začala prejavovať porušovaním mestských výsad, svojvoľným odoberaním pôdy a zvyšovaním poplatkov. Tento stav trval až do roku 1848. Opačný efekt pre mesto malo udelenie práva na dva výročné trhy - jarmoky (v nedeľu pred sviatkom Nanebovstúpenia Pána a v nedeľu pred sviatkom sv. Ondreja apoštola), ako i právo konať týždenné trhy vo štvrtok. Kráľ Ferdinand III. rozšíril toto právo o ďalšie dva výročné trhy, ktoré sa konali po sviatku Troch kráľov a na Michala. Trhy sa konali na Námestí Andreja Hlinku.

Mimoriadnu úlohu v dejinách Ružomberka vzhľadom na jeho vzťah k Likavskému hradnému panstvu zohral v 16. – 19. storočí **Kaštieľ svätej Žofie**. Po stáročia bol dominantou v blízkosti obchodných ciest. Štefan Ilešházi tu v roku 1602 privítal a hostil sedmohradské knieža Žigmunda Bátoryho na jeho ceste do Prahy za cisárom Rudolfom II. V októbri 1619, v januári 1622, v januári 1624 a v roku 1626 sa tu zastavil Gabriel Betlen, sedmohradské knieža. V priestoroch kaštieľa tu bola v marci 1622 nakrátko uschovaná aj uhorská koruna, keď bola krátko po uzavretí mikulovského mieru prevážaná z Košíc do Trenčína. Dňa 23.2.1626 tu prenocovala Betlenova nevesta Katarína Branderburská, dcéra kniežaťa Juraja Viliama. Po Vianociach roku 1655 priestory Kaštieľa na jednu noc privítali aj poľského kráľa Jána Kazimíra, ktorý prechádzal zo Sliezska na Spiš a do Lvova počas vojny so švédskym kráľom Karolom X. Gustávom. Po potlačení povstania Františka II. Rákociho a po zbúraní hradu Likava v roku 1707 sa kaštieľ stal sídlom Likavského panstva, panskej súdnej stolice a väznice. Panstvo v areáli zriadilo viacero podnikov - pivovar, pálenicu a krčmu. Bol tu aj soľný sklad, sýpky, maštale pre dobytok, východne od kaštieľa sa nachádzali panské rybníky. V roku 1762 sa Likavské panstvo spojilo s Hrádockým do „komorovského hrádocko-likavského“ panstva so sídlom v Liptovskom Hrádku.

Štatút poddanského mestečka voči Likavskému hradnému panstvu neprial rozvoju mesta, ale aj napriek tomu sa vďaka svojej polohe vyvinulo na centrum remesiel a obchodu. Okrem remeselnej výroby a obchodu sa tu rozvinulo najmä poľnohospodárstvo, ovčiarstvo a drevárstvo. Najprv sa zakladali cechy a neskôr vznikli menšie podniky. Ružomberok bol v roku 1650 spolu s Nemeckou Ľupčou najvýznamnejším strediskom cechovej výroby na území Liptova, Oravy a Turca.

V Ružomberku boli evidované tieto cechy: krajčírsky, súkennický a gombičkársky (1598), ševcovský (1578), čižmársky (1682), kováčsky a zámočnícky (1647), mäsiarsky. V roku 1717 vznikol cech debnárov, v roku 1772 mlynárov a tesárov, v roku 1731 garbiarov, remenárov, klobučníkov a hrebenárov, v roku 1820 farbiarov. Cech debnárov prosperoval najmä v čase činnosti kráľovského soľného skladu, ktorý dovážal soľ zo Solivaru a expedoval ju v sudoch z mäkkého dreva na pltiach na Považie. O sto rokov neskôr ho predbehla Nemecká Ľupča a v prvej polovici 19. storočia zaujímal tretiu priečku v počte remeselníkov za rozvíjajúcimi sa mestskými centrami Liptovským Mikulášom a Vrbicou.

V listine z roku 1340 kráľ Karol Róbert z Anjou udelil mestu Ružomberok právo a slobodu hľadať v lesoch a vodách zlatú, striebornú a medenú rudu. V 15. storočí bola v chotári mesta uhliarska a banícka osada Zamrzlô, v doline Nižné Matejkové. V roku 1693 sa južne od Tisovej vydolovala prvá železná ruda (hnedel – limonit). Na začiatku Hlbokej doliny mesto v roku 1713 postavilo železnú hutu (hámor). Na tomto mieste bol postavený mestský mlyn na papier (1749). Bohatý výskyt železnej rudy bol aj v osade Biely potok na svahu Borovinska a v doline Pusté. V doline

Bystrô sa vytápala antimonitami z rúd, ktoré sa dovážali z Magurky a Mutúnku pri Liptovských Kľačanoch. V mestskej bani pod Jaziercami sa už od konca 17. stor. lámala travertín na stavebné účely. Huty sa umiestňovali tam, kde bol dostatok dreva na výrobu dreveného uhlia. Baníctvo sa v okolí Ružomberka nikdy nestalo rozhodujúcim výrobným odvetvím, i napriek výsadám ktoré umožňovali jeho rozvoj. Podnikanie v tejto oblasti sa ukázalo ako neperspektívne.

Na rozvoji mesta sa výrazne podieľala papieraň, ktorá bola založená ešte pred rokom 1725. Výraznejší rozvoj priemyslu nastal v 19. storočí – celulóžka a papieraň, textilka (1894), zápalkáreň (1890), tehelná (1871), bryndziareň (1850).

Na území Liptova vznikli ručné papieraň ako jedny z prvých na Slovensku. Na tradíciu výroby papiera nadviazala v roku 1883 založená továreň na drevovinu a lepenku (Biely Potok). Dôvodom pre zakotvenie tohto odvetvia v Ružomberku bol dostatok drevnej suroviny a kvalitnej vody. Z týchto tradícií došlo k vzniku nového závodu Sóló (1880) a v rokoch 1907 a 1908 k vzniku ďalšieho závodu, ktorý časom dostal meno SUPRA.

V západnej časti mesta začal koncom 19. storočia (1894) vyrastať ďalší veľký priemyselný kolos – **Rybárpoľská textilka**, ktorej zakladateľom bol Izidor Mautner, vtedy už vlastník viacerých textiliek v monarchii (Oesterreichische Textil-Industrie Mautner, AG). Vybudovaná bola ako podnik na výrobu upravených bavlnených tkanín – trojstupňová bavlnárska technológia (pradenie - tkanie – mechanická a chemická úprava tkanín). Počas 104-ročnej existencie textilka prechádzala búrlivým vývojom a stala sa **najsilnejším textilným producentom v Rakúsko-Uhorsku** a významné postavenie na Slovensku (Bavlnárske závody, neskôr Texicom a.s.) si udržala aj v ďalšom období. Výrobky so znakom ruže sa stali známymi doma i v zahraničí.

Na území Mesta Ružomberok vznikol v roku 1960 okresný podnik KOŽA – GUMA – TEXTIL, neskôr **FATRAN, okresný priemyselný podnik**. Vyrábala športovú konfekciu – vetrovky, úbory pre turistiku, horolezcov, vodákov, mototuristov, jaskyniarov, stany, spacie vaky, plachty pre jachting od triedy Kadet až po námorné plachty. Vystrojil niekoľko československých horolezeckých expedícií. V tom čase bol jediným na Slovensku, ktorý vyrábala výstroj pre výškové horolezectvo a jachting. Zanikol v roku 1999.

V roku 1890 na brehu rieky Revúca medzi Ružomberkom a Bielym Potokom vznikla **Dielňa na výrobu zápalkových drievok**. Zápalkáreň mala vlastnú vodnú elektrárňu, turbínu a stavidlá. Na Slovensku bolo vtedy 5 zápalkární. Zápalkáreň v Ružomberku bola súčasťou kartelovej predajne slovenských zápalkární Iskra, s podielom 13,6% celkovej spotreby zápalkiek. Zanikla v roku 1959.

Prvá zmienka o tehlaroch v meste je z 18. storočia. Vznik **tehelne v Rovni (1871)** umožnilo veľké ložisko mimoriadne kvalitnej suroviny – bridlice a tzv. žltky, ktorá sa nachádzala hneď pod ornice, pod ktorou bola až 25 m silná vrstva bridlice. Prvá tehelná bola manufaktúrou, kde sa tehly vyrábali ručne, sušili sa na slnku a vypaľovali v peciach priamo na poli. Pracovala iba v lete. V rokoch 1890 – 1900 sa začalo so strojovou výrobou s kruhovými pecami typu Hoffmann. V roku 1897 sa sortiment rozšíril o škridle a hrebenáče. Najväčší rozvoj zažil podnik po modernizácii v 70. rokoch, keď sa stal monopolným dodávateľom niektorých komodít tehliarskeho sortimentu v rámci ČSSR. Do roku 2009 patrila tehelná do skupiny Wienerberger Ziegelindustrie, GmbH, kedy bola výroba uzatvorená.

Okrem spomínaného veľkého priemyslu pôsobilo v meste mnoho stredných a menších podnikov. V poslednej tretine 19. a v prvej polovici 20. storočia sa Ružomberok stal významným finančným a priemyselným centrom Slovenska.

Pomerne bohatá štruktúra a rozmanitosť priemyslu je jeden z najdôležitejších znakov, ktorý predurčuje, že v danom priestore je veľký potenciál pre rozvoj sektoru služieb. V meste sa v minulosti etablovali tiež rôznorodé aktivity regionálneho a nadregionálneho významu v oblasti bankovníctva, obchodu, kultúry, cestovného ruchu a školstva, z ktorých najvýznamnejšie sú:

- bankovníctvo – v meste sa etablovalo okolo 20 bankových ústavov, z toho tri banky s materským sídlom v Ružomberku,
- polygrafia a médiá – nachádza sa tu množstvo tlačiarň. Medzi najvýznamnejšie patria tlačiarne TESFO a EPOS; rovnaký kultúrnohistorický význam mali v celkovej histórii ružomerskej polygrafie tlačiarne Karola Salvu a Jána Páričku na prelome 19. a 20. storočia,
- kultúra – objekt Kultúrneho domu je prvým polyfunkčným domom svojho druhu na Slovensku, kino Apollo je prvým stálym na tento účel budovaným zariadením na Slovensku,
- múzejníctvo – Liptovské múzeum, v čase vzniku patrilo rozsahom k najväčším múzeám v bývalej ČSR,
- zdravotníctvo - Vojenská nemocnica nadregionálneho významu,
- veľkoobchod a veľkosklady – dokumentujú význam mesta Ružomberok z distribučného hľadiska,
- cukrárne – cukrárenská kultúra bola v Ružomberku veľmi obľúbená.

Predpokladom rozvoja priemyslu a obchodu bolo aj kvalitné školstvo. Na území mesta vzniklo viacero dôležitých škôl. Prvou školou vyššieho typu bola evanjelická latinská šľachtická škola. Podľa rôznych prameňov vznikla v rokoch 1528 až 1567. **Išlo o jednu z prvých takýchto škôl na Slovensku.** Spájajú sa s ňou mená významných osobností tej doby - O. Jakobei, O. Cenglerius, Kalinkovci, Paršicovci, Ž. Nosticius, J. Kučera, P. Lochman a pod. Druhou veľmi významnou školou bolo katolícke gymnázium založené rehoľou piaristov v roku 1729. V tom čase bolo ružomerské gymnázium jedinou školou svojho druhu pre Liptov, Oravu, Turiec a severnú časť Trenčianskej stolice. Školu navštevovali také významné osobnosti ako Ladislav Nádaši-Jége, Andrej Hlinka, Emil Bohúň, Vavro Šrobár, Ľudovít Fulla.

Od poslednej tretiny 19. do polovice 20. storočia bol Ružomberok významným centrom slovenského národného hnutia, reprezentované postavou bol Msgr. Andrej Hlinka, ktorý sa stal najvýraznejšou postavou v ružomerskom prostredí v prvej tretine 20. storočia. Narodil sa v mestskej časti Černová v roku 1864 a v Ružomberku pôsobil do svojej smrti v roku 1938. Uhorská vláda potláčala boj za osamostatnenie Slovákov. Černová je známa jedným z najbrutálnejších zásahov proti slovenskému obyvateľstvu, ku ktorému došlo v roku 1907 pri vysviacke kostola známym ako „Černovská tragédia“. Zahynulo tam 15 osôb.

V Ružomberku sa tiež sformovalo hnutie priaznivcov myšlienok L. N. Tolstého (Dr. Dušan Makovický) a pokrokárske hlasistické hnutie orientované na česko-slovenskú vzájomnosť a spolupatričnosť (časopis Hlas; lekár Dr. Vavro Šrobár, D. Makovický) a prúdicti (František Votruba). **Dušan Makovický** (1866-1921) študoval v Prahe, Innsbrucku a Berlíne. Stal sa prívržencom a propagátorom učenia ruského spisovateľa L. N. Tolstého, ktorého viackrát navštívil a prijal jeho ponuku zostať nejaký čas v Jasnej Poľane, kde denníkovou formou zapisoval všetko, čo súviselo s Tolstým. Jeho zápisky sa stali unikátnym prameňom poznania života a názorov veľkého filozofa a spisovateľa. Vďaka D. Makovickému sa preložené Tolstého diela z ruského jazyka dostali do Európy.

Kultúrny život mesta bohato pulzoval už od 17. storočia. Významnými kultúrnymi spolkami boli - Katolícky kruh a Občianska beseda. V roku 1868 sa tu hralo prvýkrát slovenské ochotnícke divadlo v dome Petra Makovického staršieho. Už v roku 1912 tu premietalo na Slovensku prvé stále kino Apollo. Pre kultúrny život v meste mal veľký význam rok 1912, keď vzniklo Liptovské múzeum založené bratmi Artúrom a Júliusom Kurtiovcami. Budova súčasného múzea bola postavená v tridsiatych rokoch.

Ružomberok patrí k významným maliarskym centráam Slovenska. V meste sa narodili alebo pôsobili mnohí slovenskí a českí výtvarní umelci, medzi najznámejších patrili:

- ružomerský rodák Ľudovít Fulla (1902-1980) - ilustroval viaceré knihy rozprávok a jeho tvorba bola zameraná na jedinečné stvárnené ľudových tradícií a národných motívov,

- Martin Benka (1888-1971) - bol fascinovaný liptovskou krajinou a stvárňoval ju v rokoch 1921 – 1930, do svojich diel z Liptova zakomponoval mýtus rodnej zeme a slovenského človeka 30. rokov min. storočia,
- Jozef Hanula (1863-1944) - venoval sa najmä sakrálnej tematike,
- Marcel Dúbravec (1948-2006) – bol inšpirovaný liptovskou krajinou a prírodným okolím Ružomberka a zároveň vynikal ako vynikajúci autor zátiší,
- Alojz Fellegi (1866 – 1936) – je autorom portrétov a figurálnych kompozícií zo života liptovskej dediny,
- Karol Polónyi (1894-1946) – zameriaval sa na krajinomalbu s motívmi Vysokých Tatier a liptovskej krajiny, zákutiami Ružomberka a výjavmi z trhov a poľných prác,
- Viliam Gruska (1936 -) – architekt, scénograf a zaniietený folklorista, ktorý pôsobil v Československej televízii a 40 rokov tvoril scény folklórnych festivalov na Východnej, v Detve, na Horehroní, v Roháčoch či v Turci,
- Výtvarníci – J. Kudlička, v povojnovom období Róbert Dúbravec ml., predseda ZSVU a jeho syn Marcel,
- akademický reštaurátor Juraj Maták,
- Milan Gromnica, Pavol Rusko, Rastislav Biarinca, Mart Bošelová a i.

V Ružomberku bol v roku 1909 založený **Priemyselný spolok hostinských a krčmárov z Ružomberka a okolia**.

Právo poľovať patrilo k najstarším výsadám mesta (1318). Mešťania si právo vtáčnictva a poľovačky v mestských lesoch prenajímali. Úžitky z mestských lesov mesto využívalo na upevňovanie svojich spoločenských kontaktov. V rokoch 1901 – 1918 mal v nájme mestský poľovnícky revír gróf Otto Seefried – manžel princeznej Alžbety z Witelsbachu, vnučky Františka Jozefa I.

Ružomberskí rodáci stáli pri zrode **slovenského organizovaného včelárstva**. Prvý Včelársky spolok v Ružomberku bol založený v roku 1919 z iniciatívy Bohúňovcov a Faitha, ktorí boli známymi včelárskymi vynálezcami a konštruktérmi. Významnú úlohu zohral Jozef Hýroš, ktorý pomáhal organizovať prvé odborné kurzy, včelárske výstavy (1934, 1946), výstavy medového pečiva a bol aj nositeľom viacerých ocenení. Po roku 1948 sa z Ružomberka stalo silné včelárske centrum. Výstavníctvo zaniklo, no nahradila ho tradícia včelárskych nedieľ.

Na konci 19. storočia sa v Ružomberku začali zriaďovať **profesionálne fotoateliéry**. Prvým spolkom amatérov a profesionálov bol Klub fotografov amatérov (1924). V roku 1929 usporiadali prvú veľkú výstavu za účasti klubov z Brna, Prahy, Bratislavy, Košíc, Prešova a Čáslavi. O rok sa uskutočnila výstava vojenskej fotografie. Po roku 1930 sa klub zlúčil s fotografmi Klubu československých turistov. Organizovali súťaže propagačnej fotografie. V roku 1967 sa v Ružomberku zorganizoval 1. ročník **medzinárodného salónu umeleckej fotografie FOTOFORUM**, ktorý odštartoval tradíciu aká nemala v Ružomberku obdobu. Neskôr sa začala organizovať **medzinárodná výstava ekologickej fotografie STROM**. V Ružomberku vznikol v roku 1968 **Zväz slovenských fotografov**, ktorý tu má sídlo od roku 1995.

Numizmatici a filatelisti rozvíjali svoju činnosť na pôde vlastných klubov. V rokoch 1964 -1965 bola v Kremnici a Ružomberku založená prvá pobočka **Slovenskej numizmatickej spoločnosti Kremnica – Ružomberok**. Kremnickí členovia spolupracovali s Múzeom mincí a medailí, ružomberskí s Liptovským múzeom. Organizovali aukcie mincí a spolupracovali pri vydávaní medailí osobností slovenských dejín. Zbieranie poštových cenín sa v Ružomberku rozšírilo po roku 1888. Od roku 1907 sa tu zaviedol fenomén „kolovania známok“. V decembri 1920 vznikol **Ružomberský filatelistický Club** a po II. svetovej vojne sa stal členom Zväzu slovenských filatelistických spolkov. V roku 1943 bol tretím najväčším na Slovensku. Organizovali výstavy a podieľali sa na vydávaní známok.

V roku 1919 vznikol v Ružomberku Tatranský spolok turistický. V roku 1922 sa zlúčil s Klubom československých turistov. Predsedom bol Peter Makovický. Organizovali turistické vychádzky, udržiavali značkované chodníky, usporadúvali prednášky, viedli turistické ubytovne, vybudovali skokanský mostík. S pomocou vojska vybudovali v roku 1927 chatu na Smrekovici. V roku 1938 sa pretransformoval na Klub slovenských turistov a lyžiarov. V Ružomberku žil **Zdenko Hochmuth** (1916 – 1990) známy organizátor turistiky, publicista a pedagóg, ktorý bol jedným z najplodnejších zostavovateľov turistických sprievodcov po roku 1945 – po Liptove, Veľkej Fatre, Západných Tatrách, Nízkych Tatrách, Slovenskom Rudohorí.

Na začiatku školského roka 1920/1921 založili v Ružomberku **prvý skautský spolok**. V roku 1922 vznikol aj dievčenský oddiel. V roku 1925 zorganizovali prvý skautský tábor a celoslovenské skautské slávnosti, na ktorých vystupoval skautský jazzband. Najstarší členovia zboru založili v roku 1927 oddiel oldskautov. V roku 1932 boli v Ružomberku ľahkoatletické Skautské majstrovstvá Slovenska a o rok na to 1. Krajinských lyžiarskych pretekov. Verejné ocenenie získali za plnenie úloh v organizačnom výbore Majstrovstiev sveta v klasickom lyžovaní vo Vysokých Tatrách v roku 1970.

Významným rodákom bol aj lekár - balneológ, bioklimatológ a univerzitný profesor **Juraj Hensel** (1908-1986) – spoluzakladateľ modernej fizioatrie a balneológie na Slovensku. Z Ružomberka pochádzal aj nestor slovenskej archeológie **Vojtech Budinský – Krička** (pôvodne Budaváry, 1903 – 1993).

Jedným z typických ružomerských fenoménov sú „**mestské projekcie**“. V 60.rokoch minulého storočia vznikli veľké projekčné firmy, ktoré sa prácou 400 projektantov a 15 architektov podieľali na najvýznamnejších stavbách na Slovensku (Stavoprojekt, Celprojekt, Kovoprojekt, Texing, Projektový ústav obchodu a cestovného ruchu).

Odporúčania :

- využiť priemyselný charakter mesta ako konkurenčnú výhodu
- vybudovať produkt cestovného ruchu založený na histórii bavlnárstva (najsilnejší producent v Rakúsko – Uhorsku; v spolupráci s Mautner AG), výroby papiera (ručná papiereň ako prvá na Slovensku; v spolupráci s Mondi SCP), výroby zápaliiek (bola jedna z 5 na Slovensku) a výroby tehál (pôvodne ručná výroba; v spolupráci s Wienerberger Ziegelindustrie AG)
- v marketingovej komunikácii využiť ružu ako symbol mesta, ktorá sa prvýkrát objavuje na zač. 16.stor. na pečatidle,
- poukázať na význam banského miesta v Ružomberku (ťažba zlata, striebra, medi – koniec 17. až polovica 19. storočia)
- posilniť tradíciu pltníctva na Váhu a významu Ružomberka na “Vážskej trase”
- v spolupráci s inými mestami podporiť nadregionálny produkt európsky významnej obchodnej trasy „Považskej cesty“ smerom do Košíc – pričom v Ružomberku bolo jedno z 3 jej mýtnych miest; možná prepojenosť na projekt Košice 2013 – Európske hlavné mesto kultúry; zapojiť Galériu Ľ. Fullu a dotvorenie jej expozícií;
- posilniť produktové prepojenie Mesta Ružomberok smerom na Hrad Likava (podriadenosť mesta likavskému panstvu, 14.-19. storočie)
- nadviazať na historicky významné 2 výročné jarmoky (v nedeľu pred sviatkom Nanebovstúpenia Pána a v nedeľu pred sviatkom sv. Ondreja apoštola) a týždenné jarmoky konané vo štvrtok na Námestí A. Hlinku

- v ponuke služieb cestovného ruchu vo vzťahu k Vlkolíncu nadviazať na ovčiarstvo a bryndziarstvo
- Kultúrny dom (1912) prezentovať ako prvý polyfunkčný dom svojho druhu na Slovensku,
- Liptovské múzeum so sídlom v Ružomberku (1912) prezentovať ako jedno z najväčších múzeí na Slovensku; dobudovať expozíciu tradičných ružomerských remesiel a ich cechov; iniciovať zriadenie expozícií – balneológie (J. Hensel), archeológie (V. Budinský), turistiky a turistických máp (Z. Hochmuth); mestských projekcií,
- pripomenúť pamiatku významu Kaštiela sv. Žofie poukazujúc na význam tejto svetskej stavby pre Ružomberok a jej významné návštevy šľachticov a panovníkov prostredníctvom expozícií Liptovského múzea,
- iniciovať organizovanie architektonických súťaží, sympózií, konferencií a odborných seminárov do Ružomberka
- podporiť silnú tradíciu organizovanej turistiky a skautingu v Ružomberku (Skautské múzeum); iniciovať skautské sústreďenia a stretnutia turistov v Ružomberku
- využiť tradíciu maliarstva a výtvarníctva v ponuke mestského cestovného ruchu so zameraním na sakrálnu maľbu a krajinomáľbu; vyzdvihnúť osobnosť Ľ. Fullu, M. Benku, J. Hanulu
- kombinácia mestskosti (centrum mesta) a vidieckeho prostredia (bývalé „4 ulice“, ktoré mali vidiecky ráz)
- nadviazať na kultúru „cukrárni“ v meste, podporiť existujúce cukrárne a iniciovať v nich predaj cukrárenských výrobkov z medu a „Ružomerského makovníka“,
- v nadväznosti na Vlkolínec posilniť tradíciu včelárstva a poľovníctva; obnoviť organizovanie včelárskych nedeľ na Vlkolínci,
- posilniť tradíciu propagačnej fotografie a ekofotografie podporou organizovania domácich aj medzinárodných výstav s tradíciou v Ružomberku - Fotofórum a STROM, Výstavu umeleckej fotografie Zväzu slovenských fotografov a iné,
- v spolupráci s Liptovským múzeom v Ružomberku podporiť tradíciu numizmatikov a filantropov a dotiahnuť do Ružomberka medzinárodné súťaže a sympóziá
- z pohľadu domáceho cestovného ruchu vyzdvihnúť Ružomberok ako centrum národného života Slovákov v I. polovici 20. storočia
- postaviť produkt v Ružomberku so zameraním na život a dielo A. Hlinku (tematická trasa) a na život a dielo D. Makovického vo vzťahu k dielu L. N. Tolstého
- symbolicky obnoviť miestnu úzkorozchodnú železničku „Ružomberok – Korytnica“ s prepojením na stredisko Donovaly
- domy historických osobností zakomponovať do tematických trás so sprievodcom po meste a označiť ich tabuľkami

1.1.3 Súčasnosc' v Ružomberku

POLOHA – Súčasný Ružomberok má ráz priemyselného mesta a je tranzitným miestom na križovatke ciest z juhu na sever a zo západu na východ. Ružomberkom prechádzajú cesty I. triedy E50 a E77 a hlavná železničná trať (Bratislava – Košice). V neďalekej budúcnosti má pribudnúť ďalší

dopravný koridor, dobudovaním diaľnice D1, ktorý preberie funkciu medzinárodného ťahu E 50. Mesto je takto prepojené s ďalšími mestskými centrami, z ktorých najbližšie sú: na severe Dolný Kubín, na juhu Banská Bystrica, na západe Martin a na východe Liptovský Mikuláš.

ROZLOHA – Z katastrálneho územia, ktorého celková rozloha je 12 698 ha, tvorí orná pôda 3,5 %, záhrady 1 %, trvalé trávne porasty 24,8 %, lesy 62,1 %. Zvyšok predstavujú vodné plochy, zastavané a ostatné plochy. Poľnohospodárska krajina je vymedzená územím pod spodnou hranicou lesa. Podľa štatistík z roku 1939 bol Ružomberok **štvrtým najväčším majiteľom lesov na Slovensku** (6.494 ha lesa).

IDENTITA MESTA – Významní mienkotvorní občania mesta Ružomberok identifikovali na pracovnom stretnutí v októbri 2009 nasledovné základné atribúty identity mesta:

1. príroda (Malino Brdo, Choč, 3 pohoria, Váh, kvety),
2. história (historické centrum, význam Ružomberka pre národno – štátny vývoj Slovenska, pastierstvo, Vlkolínec, Černová, osobnosti – A. Hlinka, Ľ. Fulla),
3. Kultúra (Galéria Ľ. Fullu, folklór, fotografia, architektúra, Liptovské múzeum, osobnosti),
4. Duch Liptova (láska, emócia, zážitok),
5. Dynamický rozvoj (školsťvo, potenciál),
6. Šport.

Rovnako definovali ako by navonok chceli prezentovať vyššie uvedené atribúty identity, a to prostredníctvom: 1. Umenia, 2. Mesta turizmu, 3. Vlkolínca, 4. Fotografiami, 5. Cez ducha miesta, folklór, kroje.

Medzi spôsoby prezentovania identity, ktoré je potrebné zlepšiť zahrnuli: 1. Príroda – úprava okolia, náučné chodníky, označenie; 2. Termálne pramene, 3. Mestská galéria, 4. Centrum vzdelávania, 5. Vlkolínec – služby, 6. Súčasné umenie, 7. Cyklotrasy, 8. Extrémne športy (skateboard, snowboard), 9. Environmentálne povedomie u obyvateľov, 10. Regionálna knižná tvorba.

Medzi nové spôsoby prezentovania identity uviedli: 1. Živé mesto, 2. Pozitívne historické momenty, 3. Ružomberok má čistý vzduch a prostredie, 4. Kvalita života v Ružomberku – zdravé prostredie, 5. Relax v prírode, 6. Hrabovo, 7. Relax v meste – nákupné centrú, 8. Aktívny relax v prírode, 9. Politický zápas za práva slovenského národa, 10. Industriálna tradícia – papier v Ružomberku, 11. Priateľskosť a pohostinnosť obyvateľov Ružomberka.

Medzi aspekty, ktoré už nechcú prezentovať uviedli: 1. Zapáchajúci vzduch, 2. Mesto chemického priemyslu, 3. Nekultúrnosť vo futbale.

OBYVATEĽSTVO – V meste Ružomberok žije 29.958 obyvateľov k 31.7.2010. Veková štruktúra v meste Ružomberok je v porovnaní so štruktúrou obyvateľov na Slovensku, v Žilinskom kraji a v okrese Ružomberok pomerne priaznivá. Vo vzájomnom porovnaní má mesto Ružomberok najviac obyvateľov v produktívnom veku (64,2 %) a najmenej obyvateľov v poproduktívnom veku (16,3 %). Drvivá väčšina obyvateľov Ružomberka je slovenskej národnosti (96,6 %). Až 75,5% obyvateľov mesta je rímskokatolíckeho vyznania, čo prevyšuje podiel v rámci Slovenska (68,9 %). Druhé najpočetnejšie vyznanie je evanjelické (5,4 %), ktoré tvorí v porovnaní so Slovenskom (6,9 %) menší podiel. Vzdelanostná štruktúra obyvateľov mesta Ružomberok v produktívnom veku je charakteristická pomerne vysokým podielom obyvateľov so stredoškolským vzdelaním (64 %) aj keď tento podiel je menší ako v rámci Slovenska (71 %). Podiel obyvateľov so základným vzdelaním

alebo bez vzdelania je 24 %, čo je viac ako v rámci Slovenska, kde táto skupina tvorila v roku 2001 len 20 %. O čosi vyšší ako v rámci Slovenska (9 %) je podiel obyvateľov s vysokoškolským vzdelaním (11 %). V meste Ružomberok prevláda bytová výstavba nad domovou. Podľa SOBD (2001) je v Ružomberku 2.994 trvale obývaných domov a 10.076 trvale obývaných bytov.

ŠKOLSTVO – Stredoškolské vzdelávanie v Ružomberku zabezpečuje 7 stredných škôl, kde sa spolu vzdeláva okolo 3.500 žiakov. Z pohľadu cestovného ruchu sú významné najmä Združená stredná škola obchodu a služieb. Poskytuje vzdelávanie v odboroch: obchod a podnikanie, kozmetička, čašník / servírka, manažment regionálneho cestovného ruchu, hotelová akadémia, kuchár, kaderník, cukrár, predavač. Škola úžitkového výtvarníctva je zameraná na textilné výtvarníctvo, odevný dizajn, ručné výtvarné spracovanie textílií, propagačné výtvarníctvo, propagačnú grafiku, úžitkovú grafiku, úžitkovú maľbu a na tvorbu hračiek a dekoratívnych predmetov.

TABUĽKA: Návštevnosť stredných škôl v meste Ružomberok

Názov	Počet tried	Počet žiakov
Gymnázium	18	543
Gymnázium sv. Andreja	16	505
Obchodná akadémia	29	592
Škola úžitkového výtvarníctva	12	348
Združená stredná škola obchodu a služieb	16	359

Zdroj: webová stránka mesta a jednotlivých stredných škôl

DOPRAVA – Mesto má problémy s častými dopravnými zápchami na ceste I. triedy I/18 a I/59, ktoré sú najchúlostivejším a najzraniteľnejším bodom komunikačného systému mesta. Faktom je, že pomer medzi pohybujúcimi sa vozidlami a vozidlami v kľude je cez deň v meste cca 1 : 7, čoho dôsledkom sú zmenšujúce plochy zelene a ihrísk na úkor automobilovej prepravy. Ružomberok nemá ani ideálne podmienky pre cyklistickú dopravu, jednu z najekologickejších foriem dopravy. Bicykel je často využívaným dopravným prostriedkom za rekreáciou. Peší pohyb ako najprirodzenejšia forma pohybu a v meste, by mala byť dominantnou formou, najmä vo vzťahu k centru mesta, resp. v samotnom centre. Už dnes je to vyjadrené vytvorením pešej zóny a pravidiel jej prevádzkovania.

PRÍEMYSEL A ZAMESTNANOSŤ – V Ružomberku už v minulosti pôsobili dva veľké priemyselné závody: 1. Bavlnárske závody a 2. Severoslovenské celulózky a papierne, ktoré zohrali kľúčovú úlohu nielen v zamestnanosti v regióne, ale aj v bytovej výstavbe a ďalších investičných akciách v meste. Obidva podniky sa síce podpísali na znečisťovaní životného prostredia, aj keď v poslednom období sa situácia vďaka vynaloženým finančným prostriedkom značne zlepšila, napriek tomu sa mesto aj vďaka týmto továrňam stalo **synonymom priemyselného mesta**.

Dnes z týchto dvoch najväčších zamestnávateľov funguje papierenská spoločnosť **Mondi Business Paper SCP, a.s.**, ktorá zamestnáva 1.550 pracovníkov a je najväčším zamestnávateľom v Meste. Skupina Mondi Business Paper je jedným z najväčších európskych výrobcov nenatieraného bezdrevného papiera určeného pre kancelárske účely. Okrem Ružomberka skupina prevádzkuje fabriky v Rakúsku, Maďarsku, Izraeli a Juhoafrickej Republike. **V roku 2010 uplynulo 130 rokov**, ako sa začala písať história priemyselnej výroby papiera v Ružomberku.

Na majetok spoločnosti Texicom a.s. ako nástupcu Bavlňárskych závodov bol 27. apríla 2006 vyhlásený konkurz Uznesením Okresného súdu v Žiline.

SLUŽBY A ZAMESTNANOSŤ – Napriek tomu, že priemysel zohráva v meste primárnu úlohu, etablovalo sa tu niekoľko významných inštitúcií mimo priemyslu. Ide predovšetkým o Ústrednú vojenskú nemocnicu, Katolícku univerzitu či významné lyžiarske centrum SKIPARK Ružomberok. Mesto Ružomberok sa takto pomaly mení z priemyselného mesta na mesto polyfunkčné.

Ústredná vojenská nemocnica SNP Ružomberok (www.uvn.sk) má 96-ročnú tradíciu, keďže jej vznik bol podmienený vypuknutím I. svetovej vojny v roku 1914. Je druhým najväčším zamestnávateľom v meste Ružomberok. V nemocnici pracuje 1.450 zamestnancov (stav k 1.6.2010). Spravuje 632 lôžok, z toho je 67 JIS lôžok. Od svojho vzniku nemocnica nepretržite pôsobila ako vojenská nemocnica, v priebehu rokov bola veľkoryso budovaná a držala krok s vývojom lekárskej vedy. Historický vývoj zdravotníctva v meste vytvoril dlhodobú tradíciu poskytovania zdravotníckych služieb aj pre civilných pacientov. Mnohí pacienti najmä na chirurgické zákroky a odborné vyšetrenia vyhľadávajú nemocnicu v Ružomberku. Predovšetkým v tých odboroch, ktoré v regióne Liptova a na Slovensku, nie sú tak dobre vybavené a odborne vybudované. V súčasnosti má nemocnica :

- 12 kliník (klinika vnútorného lekárstva, Infektologická, Neurologická, Klinika pracovného lekárstva a toxikológie, Gynkol.-pôrod. klinika, Chirurgická klinika, Klinika úraz. chirurgie a ortopédie, Klinika ORL a chirurgie hlavy a krku, Oftalmologická klinika, Klinika AIM, Klinika fyziatrie, balneológie a liečebnej rehabilitácie, Neurochir. klinika, Pediatrická klinika),
- 6 lôžkových oddelení (Odd. pneumológie a ftizeológie, Odd. psychiatrické, Odd. dermatovenerologické, Odd. klinickej a radiačnej onkológie, Novorodenecké odd., Doliečovacie odd.),
- 5 nelôžkových oddelení (Stomatologické odd., Ambul. všeobecného lekárstva, Odd. telovýchovného lekárstva, Psychologické odd., Denný detský rehabilitačný stacionár),
- 100 špecializovaných ambulancií,
- 3 ambulancie všeobecného lekárstva,
- 1 oddelenie dialýzy,
- 2 stacionáre,
- 4 ústavy (Ústav klin. biochémie, imunológie a alergológie, ústav patologickej anatómie, ústav klin. hematológie a transfuziológie, ústav klinickej mikrobiológie),
- 16 ÚPS,
- 18 posádkových ambulancií,
- 22 SVLZ a DZS a RZS.

Na území mesta pôsobí **Katolícka univerzita v Ružomberku**. Bola zriadená Konferenciou biskupov Slovenska k 1. júlu 2000 s dvomi fakultami: pedagogickou a filozofickou. Neskôr boli vytvorené teologická fakulta a fakulta zdravotníctva. Táto univerzita bola prvá neštátna katolícka vysoká škola na Slovensku. Vo vedeckej a vzdelávacej činnosti si kladie za cieľ dosiahnuť, aby bola uznávaná vedeckými autoritami doma i v zahraničí; bola členom Medzinárodnej federácie katolíckych univerzít (FIUC); bola pracoviskom, ktoré je schopné poskytovať vedecký servis formou analýz a expertných doporučení predovšetkým pre potreby zriaďovateľa. Na univerzite k 1.6.2010 študuje 10.500 študentov.

PARTNERSKÉ MESTÁ – Mesto Ružomberok má podpísanú partnerskú zmluvu s mestami:

- Báčsky Petrovec (Srbsko)– z čias pred rokom 1989
- Hlučín (ČR) - z čias pred rokom 1989 –obnovená spolupráca po roku 1989
- Děčín (ČR) - od roku 2007

- Gospič (Chorvátsko) - od roku 2008
- Taucha (Nemecko) - od roku 2009
- Kroměříž (ČR) - nie je podpísaná formálna zmluva o partnerstve, v rokoch 2009 – 2010 realizované tri spoločné cezhraničné projekty z Programu cezhraničnej spolupráce Slovenská republika – Česká republika pre roky 2007 – 2013

ZÍSKANÉ DOTÁCIE – Mesto Ružomberok získalo od roku 2004 11 dotácií na dobudovanie alebo rekonštrukciu kultúrnej a športovej infraštruktúry a infraštruktúry cestovného ruchu v meste Ružomberok alebo na neinvestičné projekty v oblasti kultúry, športu a cestovného ruchu.

Názov projektu	Zámer	Dotácia	Rok
Kultúrne pamiatky UNESCO	Vydanie knižnej publikácie	1.400.000 Sk	2004
Rekreačno-športový areál Čutkovo	Terénne úpravy	150.000 Sk	
Mauzóleum A. Hlinku	Inštalácia ochrannnej siete	150.000 Sk	
Vitajte v regióne Dolný Liptov	Vydanie publikácie	150.000 Sk	
Sektor skoku do diaľky	Rekonštrukcia športoviska	150.000 Sk	2005
Ihriská Rybárpole	Vybudovanie nového detského ihriska	300.000 Sk	
Cesta UNESCO	Propagácia lokalít UNESCO	200.000 Sk	2006
Stratégia rozvoja cestovného ruchu Ružomberok-Kroměříž	Spracovanie strategického dokumentu	38.000 €	2009
Podpora využitia pamiatok UNESCO	Vybudovanie informačného systému v meste – vypracovanie projektovej dokumentácie	38.600 €	
Dni mesta Ružomberok	Realizácia kultúrneho podujatia	5.300 €	
Kultúrna spolupráca lokalít UNESCO	Kultúrna spolupráca miest Ružomberok-Kroměříž	18.500 €	

KULTÚRNE PAMIATKY – V meste Ružomberok je najväčšia koncentrácia kultúrnych pamiatok v okrese Ružomberok. Nachádza sa tu najstaršia pamiatka mesta námestie Andreja Hlinku (ako Národná kultúrna pamiatka), rímsko-katolícky kostol sv. Ondreja, Mariánsky stĺp, Ružomerské piaristické gymnázium, Galéria Ľudovíta Fullu a Kultúrny dom Andreja Hlinku. Liptovské múzeum má v okrese Ružomberok svoje sídlo a štyri stále expozície: Rolnícky dom a dvor Vlkolínec, hrad Likava a gotický kostol Všetkých svätých Ludrová – Kút. Medzi ďalšie pamiatky patria: Mauzóleum Andreja Hlinku, Pamätník černojských martýrov, Kostol Ružencovej panny Márie v Černej, rodný dom Andreja Hlinku, Archa Locus v Lipovských Sliačoch. Viac rozpracované v časti 1.2.1 tejto kapitoly.

KULTÚRNE PODUJATIA – Najmä folklórne slávnosti majú v Dolnom Liptove dlhú tradíciu. V Ružomberku sa koná pravidelne napríklad Sadenie mája, v Sliačoch je to festival Liptovské dni matky, v mnohých obciach ľudové slávnosti zvané „bursa“. Festival Liptovské Dni Matky sa striedajú s folklórnymi slávnosťami Pod Chočom v Lúčkach – konajú sa každý druhý rok. Tradičným podujatím na Vlkolínci je „Nedeľa na Vlkolínci“. Pod Likavským hradom sa usporadúva detský folklórny festival. Každoročne na Ondreja sa do roku 2008 konal v Ružomberku Ondrejský jarmok.

REMESELNÍCI – V Ružomberku a okolí pôsobí okolo 40 remeselníkov so zameraním na spracovanie ľanu a tkanie (10), tkanie kobercov (3), spracovanie dreva a drevorezba (5), paličkovanie a vyšívanie (3), maľovanie (9), kováčstvo (2), výroba hrebeňov (1), košíkárstvo (1), zdobenie medovníkov (2), tepanie kovu a liatie zvoncov (2), drotárstvo (1), ketliarstvo (1). Títo remeselníci sa pravidelne zúčastňujú podujatí na Vlkolínci alebo podujatí organizovaných v meste Ružomberok. Vo Vlkolínci sú

prezentovaní aj remeselníci z celého Slovenska (53 remeselníkov). Prehľad remeselníkov je uvedený v prílohe k tomuto dokumentu.

SPRIEVODCOVIA – Na území mesta nepôsobia žiadni sprievodcovia cestovného ruchu s ponukou klasických alebo tematických prehliadok po meste. V informačnom centre je evidovaný jeden sprievodca s certifikátom a sprevádzaním v ruskom jazyku a jedna sprievodkyňa do jazyka nemeckého, francúzskeho a ruského. Počas letných mesiacov na Vlkolínci vykonáva dobrovoľnú činnosť spojenú s vyberaním poplatkov a sprevádzaním turistov cca 20 osôb, z toho 10 študentov. Ani jeden nevlastní licenciu sprievodcu. Táto forma sprievodcovania je zahrnutá v cene vstupného do osady Vlkolíneec.

VÝZNAMNÉ ŠPORTOVÉ KLUBY A PODUJATIA – V meste pôsobia združenia športového charakteru, ktoré dosahujú výnimočné výsledky, zviditeľňujú mesto a perspektívne sú schopné usporiadať podujatie medzinárodného charakteru.

Medzi športy s významnou tradíciou v Ružomberku patrí **stolný tenis**. História sa začala písať v roku 1941 turnajmi v telocvični gymnázia. Od roku 1945 sa v Ružomberku na počesť majstra Slovenska Vladimíra Mildeho hráva najväčší a najstarší slovenský stolnotenisový turnaj „Mildeho memoriál“. V roku 1987 bola v Ružomberku postavená stolnotenisová hala na Žilinskej ceste. Od roku 1996 sa klub venuje aj telesne postihnutým športovcom.

1. ŠK ST telesne postihnutých - niekoľko medailí získaných na paraolympiáde – Alena Kánová (zlatá medaila na LOH 2000 v Sydney , bronzová z LOH 2004 v Aténach a strieborná z Pekingu 2008) = v Ružomberku existujú 2 špeciálne haly na stolný tenis
2. ART MODUL - Športový klub stolného tenisu
3. BELAN stolnotenisový oddiel
4. Športový klub stolného tenisu SCP

Dlhodobó sú prioritnými športmi v Ružomberku **basketbal a futbal**. Obidva kluby hrajú v najvyššej slovenskej súťaži. Mestský futbalový klub (MFK) sa stal majstrom SR a zároveň vyhral Slovenský pohár v sezóne 2005/2006. Mestský basketbalový klub (MBK) je víťazom Euroligy v sezónach 1998/1999 a 1999/2000, v sezónach 1995/1996 a 1996/1997 obsadil v Eurolige 3. miesto. Je trojnásobným majstrom Československa a 11 násobným majstrom SR.

- Mestský basketbalový klub Ružomberok – 1. Liga žien – „Ružomerská ruža“

Ružomberok je synonymom úspechov slovenského ženského basketbalu v rokoch 1962/1967 neskôr v 90.-tych rokoch pod vedením Natálie Hejkovej a Jozefa Smoleka.

- Mestský futbalový klub Ružomberok – Corgoň liga

Futbal „priniesli“ do Ružomberka anglickí robotníci montujúci nové pradiarenské stroje v textilke v Rybárpoli. Prvý klub vznikol v roku 1906. Najúspešnejším obdobím ružomerského futbalu sú 30.te roky 20. storočia, kedy mužstvo postúpilo do 1. Slovenskej ligy. Ružomerský futbal preslávili Viktor Tegelhof, vynikajúci technický hráč, prvý povojnový slovenský reprezentant a Jozef Vengloš, známy najmä ako futbalový tréner, ktorý československé reprezentačné mužstvo v roku 1976 priniesol k titulu majstrov Európy. V Ružomberku sa začala písať história cien najlepším futbalistom „Jedenástky roka“.

Kajakárstvo – začalo sa rozvíjať v 30.-tych rokoch 20. storočia do roku 1944. Kajakársky oddiel vtedy vlastnil viac ako 40 lodí a zúčastňoval sa viacerých pretekov.

Horolezectvo – horolezci sa v meste objavili v 20.-tych rokoch 20. storočia krátko po vzniku IAMES-u (1921). Ružomberští horolezci sa zapísali do histórie Vysokých Tatier 17 prvovýstupmi. Výškový rekord drží Milan Smilka od roku 1998, keď vystúpil na Šiša Pangmu (8.046 m), čo bol druhý slovenský výstup. Veľkou postavou bol Branislav Ulenfeld, zakladateľ horolezeckého oddielu, dlhodobý československý horolezecký funkcionár, cvičiteľ a metodik.

Lyžovanie – raritou Ružomberka boli skokanské mostíky, dnes už nefunkčné. Prvý skokanský mostík bol postavený na Kalvárii v roku 1927. Do roku 1965 sa na ňom konal Memoriál Jozefa Babilonského v skokoch na lyžiach. Nad Liptovským múzeom bol postavený mostík s umelou plochou pre žiacke kategórie (v roku 1972). Tretí mostík bol postavený v roku 1978 na Malinom Brde. Medzníkom rozvoja zjazdového lyžovania v Ružomberku bola výstavba kabínkovej lanovky z Hrabova na Malino Brdo uvedená do prevádzky v roku 1967. Prvý vlek na Malinom Brde fungoval od roku 1956. Od roku 1970 sa v Ružomberku organizovali Zimné športové súťaže pionierov pre 400 pretekárov, ktoré boli celoslovenským vyvrcholením okresných a krajských kôl v klasických a zjazdových disciplínach.

Ďalšie športy:

- Tenisový klub Ružomberok – ženy II. v extralige
- TJ Diana Orol – vzpieranie,
- Šachový klub KINGS Ružomberok - svetová medailistka v šachu,
- TESPO – Automotoklub Ruža - Klub veteránov – združuje 100 posádok historických áut (manety, motocykle)
- TESPO - Klub leteckých modelárov – európske prvenstvo
- TESPO - Aeroklub Rbk – založený v roku 1947; v súčasnosti má 45 členov. Viac na <http://letisko.zssos.sk/>
- Prvá zmienka o lietadle, ktoré pristálo v Ružomberku pochádza z 5. októbra 1913, kedy na cvičisko pri Kaštieli sv. Žofie priletel pilot Ondrej Kvass. Prvým pilotom na Liptove bol Vladimír Švárny z Liskovej. Pri Liskovej sa prvý letecký deň s účasťou 20.000 divákov konal v roku 1947. Tu sa 1.5.1951 uskutočnil Antonom Kupčom aj prvý navijákový štart.
- Letisko v Liskovej má výborné podmienky na diaľkové lety vetroňov a vhodné poveternostné podmienky umožňujú dosahovať veľkých výšok, ktoré sú inde zriedkavé. Významní sú aj leteckí modelári.
- Strelba – strelnica v Hrboltovej a v Liptovských Sliačoch využívaná poľovnými združeniami
- Športové rybárstvo
- V roku 2007 boli usporiadané Majstrovstvá sveta v love rýb na Váhu. Športový rybolov má v Ružomberku tradíciu z obdobia po ukončení II. svetovej vojny. Športoví rybári Ladislav Chmelko a Jozef Bogyi niekoľko rokov viedli československú reprezentáciu v rybolovnej technike.
- Tanečný šport
- Klub slovenských turistov Ružomberok – obnovený bol v roku 1990 a dnes má 197 členov. Pri Klube slovenských turistov Ružomberok pôsobí vodácky oddiel (v roku 1955).

CHRÁNENÉ PRÍRODNÉ ÚTVARY – Katastrálne územie mesta leží v ochrannom pásme národných parkov Nízke Tatry (1978) a Veľká Fatra (2002), ktoré patria k najzachovalejším pohoriam Slovenska. Hranicou medzi nimi je rieka Revúca. Nachádza sa tu 8 maloplošných chránených území:

- Národná prírodná pamiatka „Brankovský vodopád“, ktorý chráni tzv. Kuruckú skalú s 55 m vysokým vodopádom, ktorý v zime zamrzá (775 – 830 m.n.m.)

- Národná prírodná rezervácia „Jánošíkova kolkáreň“ s pralesovými javorovými a jarabinovými smrečinami starými 200 rokov na území Malej Smrekovice v nadmorskej výške 1200 – 1485 m.n.m.
- Prírodná pamiatka : „Matejkovský kamenný prúd“ – stabilizovaná bloková suť žulových balvanov v závere doliny Vyšné Matejkové
- Prírodná pamiatka : „Dogerské skaly“ - odkryv jurského zvrásneného súvrstvia v Trlenskej doline umožňujúca štúdium profilu, zloženia a zafarbenia doggerských vrstiev na prístupnom mieste (v ochrannom pásme zápisu UNESCO VLKOLÍNEC)
- Prírodná pamiatka : „Jazierske travertíny“ – pôvodne boli terasou so sústavou jazierok; zachytenie prameňa pre vodovod vážne narušilo, resp. znemožnilo ďalší vývoj travertínových kaskád
- Prírodná pamiatka : „Vlčia skala“ – morfológicky výrazná travertínová terasa strmo padajúca do doliny Trlenského potoka v Trlenskej doline
- Prírodná pamiatka : „Krkavá skala“ – scénericky pôsobivé vápencové bralo v krajine so skupinou borovíc, vytvorená procesmi erózie za prispenia tektonického porušenia horninového masívu (v ochrannom pásme zápisu UNESCO VLKOLÍNEC).
- Prírodná pamiatka : „Bukovinka“ – travertínové terasy s pretekajúcim kaskádovým potôčikom a nálezmi fosílnych mäkkýšov

Vo voľnej krajine sú chránené tri staré, vyše 120-ročné stromy – javor mliečny pod Tichým a jaseň s javorom mliečnym na bývalej železničnej zastávke Ružomberok – Jazierce. V intraviláne mesta je chránená Alej na Námestí Andreja Hlinku vysadená koncom 19. Storočia. Tvorí ju 156 stromov prevažne lipy a pagaštany, s vtrúsenými javormi.

Odporúčania :

- pri tvorbe produktov cestovného ruchu využiť lesnatosť Ružomberka (Rbk jeden z najväčších majiteľov lesov na Slovensku) a podporovať environmentálne ladené produkty; využiť 8 maloplošných chránených území a tri 120-ročné stromy a zakomponovať ich do náučných chodníkov
- využiť potenciál Galérie Ľ.Fulla a jej prepojenia na SNG a vytvoriť priestor pre súčasné umenie a umeleckú fotografiu
- rozšíriť sieť cyklotrás a náučných chodníkov
- podporiť budovanie “zeleného mesta” budovaním cyklotrás, podporou cyklodopravy, obmedzením parkovania v centre mesta a vymedzením záchytných parkovísk najmä v rekreačných zónach a systém navigácie k nim
- navrhnuť aktivity na „oživenie“ centra mesta, zvýšenia jeho bezpečnosti a čistoty
- produktom sakrálneho turizmu reflektovať na silné rímsko –katolícke zázemie v meste
- angažovať do rozvoja mesta a produktov cestovného ruchu obyvateľov v produktívnom veku, univerzitných študentov, študentov ŠUV, Združenej strednej školy obchodu a služieb a gymnázií
- podporiť zdravotný turizmus spoluprácou so špičково vybavenou Vojenskou nemocnicou s vysokou úrovňou zdravotnej starostlivosti
- podporovať organizovanie medzinárodných kongresov a konferencií v Ružomberku v spolupráci s Katolíckou univerzitou

- pokračovať v úspešnom získavaní grantov na podporu Vlkolínca, kultúry a cestovného ruchu v Ružomberku
- na prezentáciu mesta a jeho ponuky pre návštevníkov využiť návštevy partnerských miest, Katolíckej univerzity, lekárskeho kongresu lekárov z Vojenskej nemocnice, účasť ružomberkých športovcov na podujatiach v zahraničí, medzinárodné športové a kultúrne podujatia konanie v Ružomberku a okolí,
- podporiť organizovanie medzinárodných kultúrnych a športových podujatí a turnajov v Ružomberku,
- nadviazať na tradičnú "Jedenástku roka" a využiť toto podujatie k publicite mesta,
- zorganizovať podujatia so zapojením leteckých modelárov a Klubu veteránov (vlastníci historických automobilov),
- využiť blízkosť letiska v Liskovej a jeho výborných podmienok pre vetrone pri tvorbe produktu cestovného ruchu,
- zorganizovať návštevnícky atraktívne oslavy 100 rokov od pristátia prvého pilota Andreja Kvasa v meste v priestoroch kasární (5.10.1913)
- podporiť zorganizovanie návštevnícky atraktívnych medzinárodných pretekov v športovom rybolove a v lyžiarskych disciplínach v SKIPARKU Ružomberok
- nadviazať na tradíciu kajakárstva, horolezectva, turistiky a lyžovania
- hľadať atraktívne formy využitia bývalých skokanských mostíkov v Ružomberku,
- iniciovať zavedenie sprievodcovskej služby v meste a zvyšovania počtu sprievodcov,
- iniciovať využitie potenciálu domácich remeselníkov na Vlkolínci (projekt "dedina živého remesla)

1.1.4 Výkonnosť cestovného ruchu v meste Ružomberok

Napriek priemyselnému charakteru kongresový turizmus a turizmus založený na obchodných cestujúcich nie je v meste rozvinutý. Mesto nie je turistickým mestom. Jeho hlavnú návštevnosť zabezpečujú v zimných mesiacoch lyžiari v prímestskom lyžiarskom stredisku Skipark Ružomberok a v letných mesiacoch návštevníci Vlkolínca. Títo však len zriedka navštívia mesto. Podobne ako návštevníci Thermal parku Bešeňová. Dôvodom je nevytvorená ponuka mestského turizmu.

Medzi významných aktérov v rozvoji mesta patria malí a strední podnikatelia, ktorí sa tiež podieľajú na zamestnanosti v meste. Samozrejme sú veľmi dôležité ich vzťahy so samosprávou mesta. Mesto by v tomto prípade malo prijať opatrenia, ktoré by novým podnikateľom pomohli pri etablovaní sa v meste a pôvodným podnikateľom pri ich pozitívnom rozvoji.

V Ružomberku je evidovaných 30 reštaurácií (z toho 6 pizzerií) s priemernou kapacitou 70 miest, 1 kaviareň (100 miest) a 1 čajovňa (52 miest), 1 bar (41 miest) a 2 pivárne (40 miest).

V oblasti ubytovacích zariadení Mesto Ružomberok eviduje 78 ubytovacích zariadení:

- 6 hotelov (priemerne 62 lôžok, najviac hotel Kultúra so 108 lôžkami)
- 6 zariadení s apartmánovým bývaním (priemerne so 71 lôžkami, najviac v Hrabovskej doline - Apartmány Hrabovo 200 lôžok a Apartmány Fatra park 150 lôžok);
- 17 penziónov (priemerne s 20 lôžkami, najviac v penzióne Gejdák so 50 lôžkami a Western penzióne s 36 lôžkami; najmenej Panský dom so 6 lôžkami);
- 16 ubytovaní v súkromí (priemerne s 9 lôžkami, najviac v Priváte Lux s 15 lôžkami);

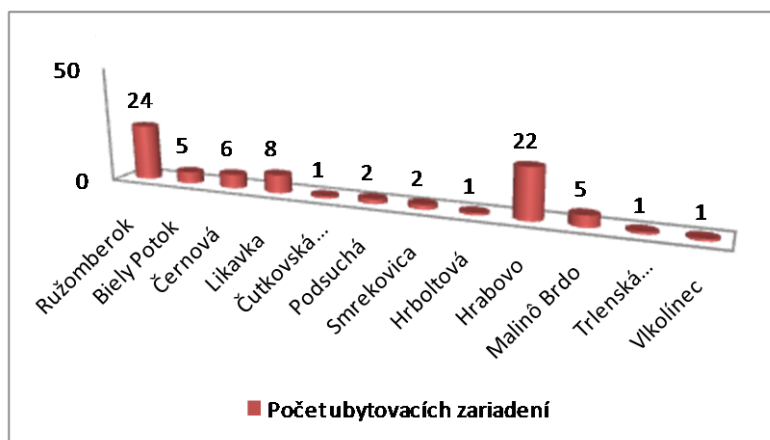
- 26 chát (priemerne s 16 lôžkami, najviac na Maline Brde - Májekova chata s 50 lôžkami a Chata Skalka so 42 lôžkami);
- 2 motely – jeden s 12 lôžkami a druhý so 41 lôžkami; 2 ubytovne – jedna s 18 lôžkami a druhá so 100 lôžkami;
- 1 vojenskú zotavovňu Smrekovica so 132 lôžkami.

V mestskej časti Biely Potok je lokalizovaných 5 ubytovacích zariadení, v mestskej časti Černová 6 zariadení, v mestskej časti Likavka 8 zariadení, v Čutkovskej doline 1 zariadenie, v Podsuchej 2 zariadenia (chaty), na Smrekovici 2 zariadenia, v mestskej časti Hrboltová 1 zariadenie, v mestskej časti Hrabovo 22 zariadení a na Maline Brde 5 zariadení, v Trlenskej doline 1 chata a na Vlkolínci 1 ubytovacie zariadenie na súkromí. Priamo v meste Ružomberok je lokalizovaných 24 zariadení.

TABUĽKA : Počet ubytovacích zariadení v meste Ružomberok a jeho mestských častiach

Mestská časť	Počet
Ružomberok	24
Biely Potok	5
Černová	6
Čutkovská dolina	1
Podsuchá	2
Smrekovica	2
Hrboltová	1
Hrabovo	22
Malinô Brdo	5
Trlenská dolina	1
Vlkolínec	1
Blízke okolie	Počet
OBEC Likavka	8

Zdroj: Prieskum Mestský úrad Ružomberok (2010)

TABUĽKA : Zoznam TOP 5 ubytovacích zariadení a reštaurácií v Meste Ružomberok a blízkom okolí

Poradie kategória	Ubytovanie kategória: hotel	Ubytovanie kategória: penzión	Ubytovanie kategória: apartmány	Reštaurácie
1.	Hotel Kultúra	Penzión Andrej	Apartmány Hrabovo	Pizzeria Da Andrea
2.	Hotel Áčko	Penzión pod Vlkolíncom	Fatrapark	Koloseum
3.	Hotel Vila Gross	Penzión Gejdák	Apartmány Sidorovo	Koliba Likava
4.				Gejdák
5.				Koliba u dobrého pastiera, Čutkovská dolina

TABUĽKA: Zamestnávateľa podľa SK-NACE v okrese Ružomberok rokoch 2006-2009

OKEČ	Počet zamestnávateľov 2006/2007/2008/2009	Počet zamestnancov 2006/2007/2008/2009	Počet žien z toho 2006/2007/2008/2009	Počet zamestnancov občanov so ZP 2006/2007/2008/2009
I_Ubytovacie a stravovacie služby	12 / 12 / 14 / 16	136 / 113 / 123 / 248	86 / 61 / 74 / 178	0 / 0 / 6 / 1
Spolu	198 / 254 / 209 / 232	10607 / 11158 / 10947 / 10780	5260 / 5571 / 5497 / 5422	228 / 172 / 182 / 196

Zdroj: UPSVaR Ružomberok

- V roku 2007 sa na celkovom počte zamestnaných (113) v tomto odvetví podieľajú spolu 1,01 % -ným podielom z celkového počtu zamestnaných občanov v jednotlivých odvetviach (11.158). Medzi výrazných zamestnávateľov patrí, KOLOSEUM Plus s.r.o., Ružomberok (26), Emil Saniga-GEJDÁK, Ružomberok (22), DUCHO s.r.o. Ružomberok (22). Mierne prevláda zamestnanosť žien.

- V roku 2008 sa na celkovom počte zamestnaných (123) v tomto odvetví podieľajú spolu 1,12 % -ným podielom z celkového počtu zamestnaných občanov v jednotlivých odvetviach (10947). Medzi výrazných zamestnávateľov patrí VOJENSKÁ ZOTAVOVŇA A HOTEL , Smerkovica a.s. (52), KULTÚRNY DOM A. HLINKU , a.s. (28), VILA GROSS s.r.o. (19) a Hotel SUMMIT a.s. (16). Mierne prevláda zamestnanosť žien – 60,16%, t.j. 74 žien.
- V roku 2009 sa na celkovom počte zamestnaných (248) v tomto odvetví podieľajú spolu 2,30 % -ným podielom z celkového počtu zamestnaných občanov v jednotlivých odvetviach (10780). Medzi výrazných zamestnávateľov patrí VOJENSKÁ ZOTAVOVŇA A HOTEL Smrekovica a.s. (52), KULTÚRNY DOM A.HLINKU , a.s. (28) a Hotel SUMMIT a.s. (16). Viditeľne prevláda zamestnanosť žien 71,77%, t.j. 178 žien v porovnaní zamestnávania mužov v sledovanom odvetví.

TABUĽKA: Vývoj počtu uchádzačov o zamestnanie podľa odvetví hospodárstva v okrese Ružomberok

KZAM	k 31.12.2005	k 31.12.2006	k 31.12.2007	k 31.12.2008	k 31.12.2009
5 – prevádzkový pracovník v službách a obchode	394	329	301	256	276
podiel	10,96%	11,97%	13,27%	10,68%	7,48%
SPOLU	3594	2749	2269	2397	3691

Zdroj: UPSVaR Ružomberok

TABUĽKA: Ekonomicky aktívne obyvateľstvo podľa odvetví hospodárstva a dochádzky do zamestnania v meste Ružomberok

Odvetvie hospodárstva	Ekonomicky aktívne osoby			
	muži	ženy	Spolu	z toho dochádza do zamestnania
Hotely a reštaurácie	199	223	422	99
Spolu	8 028	7 760	15 788	1 826

Zdroj: ŠÚ SR (2001)

TABUĽKA: Kapacita ubytovacích zariadení a počty návštevníkov v meste Ružomberok za rok 2006 a 2009

Kategória / rok	2006	2009	odch.[%]
Ubytovacie zariadenia	18	35	94,4
Počet lôžok	659	1 340	103,3
Počet návštevníkov	15 007	29 026	93,4
Domáci	7 968	20 529	157,6
Zahraniční	7 039	8 497	20,7
Počet prenocovaní	43 788	83 777	91,3
Domáci	20 237	62 726	210,0
Zahraniční	23 551	21 051	-10,6
Využitie kapacity [%]	25,0	21,8	-12,8
Priemerný počet prenocovaní	2,9	2,9	0,0
Priemerná cena za ubytovanie [SKK]	489	532	8,7

Zdroj: ŠÚ SR

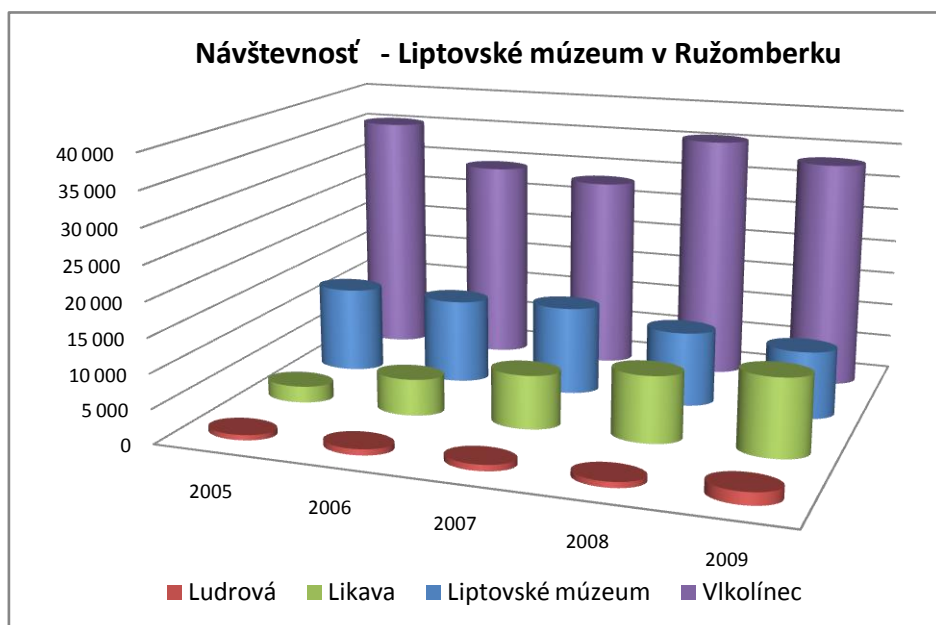
V tabuľke sú uvedené kapacity a výkony ubytovacích zariadení len za roky 2009 a 2009. Údaje z rokov 2007 a 2008 nie sú dostupné, preto vyhodnotenie vývoja jednotlivých parametrov nie je reprezentatívne. Z tabuľky sa však dá zistiť, že vzrástol počet ubytovacích zariadení, počet návštevníkov aj celkový počet prenocovaní. Klesol počet prenocovaní zahraničných návštevníkov (o 10,6%) a taktiež klesá využiteľnosť kapacít ubytovacích zariadení.

Produkty cestovného ruchu

Tradičné produkty mestského cestovného ruchu založené na ponuke trás po meste so sprievodcom, ponuke podujatí a atraktívnej ponuke múzea a galérie nie sú vytvorené.

Počet návštevníkov Liptovského múzea a jeho expozícií v rokoch 2005 – 2009 demonštruje nasledovná tabuľka a graf. Návštevnosť samotného múzea v Ružomberku od roku 2007 klesá, kým návštevnosť expozícií v Ludrovej a Likave rastie. Po poklese návštevnosti Vlkolínca v rokoch 2008 až 2007, nastal pomerne slušný nárast v nasledujúcom roku 2008. Pozitívny trend sa však v roku 2009 nepotvrdil a návštevnosť zase klesla.

TABUĽKA : Návštevnosť v zariadeniach Liptovského múzea v Ružomberku v rokoch 2005-2009

v tvorbe a organizovaní programových podujatí je najaktívnejšie Liptovské múzeum v Ružomberku. Prevládajú prednášky, tvorivé dielne a výstavy. Počet organizovaných výstav je v podstate na rovnakej úrovni počas všetkých sledovaných období, vzdelávacie programy a tvorivé dielna zaznamenávajú mierny medziročný nárast. Zaujímavosťou je, že v celkovej súčte sa hodnota počtu podujatí drží prakticky na rovnakej úrovni - priemerne 136 ročne. Ostatné lokality Liptovského múzea (Likava, Ludrová, Vlkolínec, Havránok) sú v organizovaní podujatí veľmi skromné.

Celkový prehľad programových podujatí v tabuľkovej a grafickej podobe je uvedený v **Prílohe 1**.

Odporúčania :

- Zabezpečiť rozvoj služieb pre návštevníkov mesta – zvýšenie počtu ubytovacích a stravovacích kapacít a podporných služieb

- Zvýšiť počet oficiálnych ubytovateľov v meste zlepšovaním podnikateľského prostredia
- Oživiť centrum mesta podujatiami a produktmi, aby sa stalo príťažlivým pre návštevníkov i domácich obyvateľov,
- Zvyšovať atraktivitu kultúrnych inštitúcií – galérie, múzeá – začleňovať ich do komplexných balíkov služieb pre turistov - umožniť mladým, amatérskym a ľudovým umelcom prezentovať svoje aktivity v zavedených kultúrnych inštitúciách
- Zapájať do týchto aktivít aj externé expozície Liptovského múzea Ružomberok (Ludrová, Likava, Vlkolínec...)
- posilniť a revitalizovať tradičnej pocitovej „zelenej“ turistiky, v súlade s koncepciou „mesta vyhliadok“

1.1.5 Doterajšie strategické smerovanie cestovného ruchu v meste Ružomberok

Do roku 2010 nebol v Meste Ružomberok vypracovaný žiadny strategický dokument smerovania cestovného ruchu.

V marci 2009 bol vypracovaný Manažmentový plán PRLA Vlkolíne, ktorý sa čiastočne dotkol aj oblasti cestovného ruchu.

V schválenom Programe hospodárskeho a sociálneho rozvoja (PHSR) mesta Ružomberok z roku 2007 sa cestovného ruchu venujú nasledovné Opatrenia :

Prioritná oblasť	Cieľ	Opatrenie	Aktivita	Úloha	
A – Hospodársky rozvoj a základná infraštruktúra	A.2 Podpora a rozvoj výroby a služieb	A.2.1 Zlepšiť podmienky pre rozvoj výroby a služieb	A 2.1.1 Optimalizovať politiku mesta vo vzťahu k obchodu a službám	A 2.1.1.1. V rámci aktualizácie územného plánu vyčleniť plochy pre rozvoj služieb	
	A6. Podpora a rozvoj cestovného ruchu	A.6.1 Vytvoriť podmienky pre zvýšenie príjmov z cestovného ruchu	A.6.1.1 Spracovať program rozvoja CR	A 6.1.1.1	A 6.1.1.1 Vypracovať marketingovú štúdiu cestovného ruchu
				A.6.1.2.1	A.6.1.2.1 Vybudovať turistické a náučné chodníky – prepojiť jednotlivé destinácie
				A.6.1.2.2	A.6.1.2.2 Obnovovať kultúrne pamiatky a pamätihodnosti
				A.6.1.2.3	A.6.1.2.3 Vybudovať dopravný systém orientovaný na prepravu turistov medzi jednotlivými destináciami
				A.6.1.2.4	A.6.1.2.4 Vybudovať nové expozície - Dejiny obce, významné osobnosti – Vlkolíne, Požiarna ochrana – Vlkolíne, Stále výstavy fotografií, malieb, drevorezba
				A.6.1.2.5	A.6.1.2.5 Oživiť centrum mesta - organizovať tu počas letnej i zimnej sezóny rôzne podujatia
				A.6.1.2.6	A.6.1.2.6 V centre mesta vytvoriť podmienky na vznik letných terás
	A.6.1.3	A.6.1.3 Zlepšiť informovanosť o možnostiach, ktoré poskytuje mesto Ružomberok a jeho okolie pre návštevníkov	A.6.1.3.1	A.6.1.3.1 Skvalitniť fungovanie mestského informačného strediska	
	A.6.1.3.2	A.6.1.3.2 Vytvoriť sieť informačných terminálov pre návštevníkov			
A.6.1.3.3	A.6.1.3.3 Pravidelne vydávať propagačné materiály, prehľady podujatí v regióne				
A.6.1.3.4	A.6.1.3.4 Propagovať, sprístupniť menej známe destinácie (Mauzóleum A. Hlinku, Kostol Ludrová, Brankovský vodopád, Jazierce ..)				
A.6.1.4	A.6.1.4 Zlepšiť propagáciu mesta	A.6.1.4.1	A.6.1.4.1 V nadväznosti na marketingovú stratégiu propagovať aktívne región na potenciálnych trhoch		
A.6.1.4.2	A.6.1.4.2 Aktívne spolupracovať so SACR pri využívaní prostriedkov EU na propagáciu				
A.7 Doprava a jej infraštruktúra	A.7.1 Dobudovať cestnú sieť tak, aby podporovala hospodársky rozvoj mesta	A.7.1.1 Dobudovať sieť parkovísk a garáží	A 7.1.1.1	A.7.1.1.1 Vybudovať záchytné parkoviská v rekreačných zónach – Vlkolíne, Podsuchá, Čutkova dolina, Smrekovica	
			A.7.2	A.7.2.1 Zlepšiť	A.7.2.1.1 Rekonštrukcia komunikácií zabezpečujúcich prístup do turisticky atraktívnych

		obnovovať a skvalitňovať existujúcu cestnú sieť	priepustnosti cestných komunikácií	zón (Vlkolíneec, Smrekovica, Čutkova dolina) a priemyselných oblastí
		A.7.4 Vytváranie rozvíjať všetky druhy dopravy	A.7.4.1 Rozvíjať cyklistickú dopravu	A.7.4.1.1 Navrhnuť ucelený systém cyklistických chodníkov
B – Sociálny rozvoj a kvalita života	B.3 Kultúra	B.3.1 Rozvíjať kultúrne tradície mesta, podporovať kultúrne aktivity	B.3.1.1 Propagácia histórie mesta, archeologických a historických objektov	B.3.1.1.1 Vydať publikáciu o histórii mesta
				B.3.1.1.2 Vybudovať informačné stredisko vo Vlkolínci
		B.3.2 Rozvíjať kultúrne povedomie občanov	B.3.2.1 Propagovať významné osobnosti mesta	B.3.2.1.1 Označiť domy, ktorých história sa spája s významnými osobnosťami
	B.4 Šport, rekreácia a voľnočasové aktivity	B.4.1 Vytvoriť efektívne fungujúcu sieť športových zariadení	B.4.1.1 Doplnenie chýbajúcich športových a rekreačných zariadení	B.4.1.1.1 Realizovať projekt "Areál oddychu a športu" v Hrabove – úprava nádrže pre účely plávania, člnkovania, rybárčenia, ...; vybudovanie bežeckej trasy s možnosťami jednoduchých cvikov popri trase; ...
	B.6 Bezpečnosť v meste	B.6.1 Zvýšiť v meste a jeho bezprostrednom okolí bezpečnosť obyvateľov a návštevníkov mesta a ochranu ich majetku	B.6.1.1 Prijatť preventívne opatrenia na zníženie kriminality monitorovaním verejných priestranstiev	B.6.1.1.1 Zaviesť - rozšíriť kamerový systém
	B.7 Životné prostredie - imidž a atraktivita mesta	B.7.1 Vybudovať imidž Ružomberka ako mesta v ktorom sa príjemne žije	B.7.1.1 Inštitucionálne zabezpečiť budovanie imidžu mesta	B.7.1.1 Každoročné vymedziť finančné zdroje v mestskom rozpočte pre realizáciu projektu „Imidž mesta Ružomberok“
		B.7.2 Zvýšiť atraktivitu Ružomberka pre ľudí, ktorí sa rozhodli zmeniť bydlisko	B.7.2.1 Trvale vytvárať podmienky pre skvalitnenie urbanistického priestoru	Zatraktivniť centrum mesta (osvetlenie, sadové úpravy, čistota a bezpečnosť) Zatraktivniť nábrežie Váhu a Revúcej, prebudovať ich na oddychové zóny Vybudovať v centre mesta verejné sociálne zariadenia

Odporúčania :

- zvýšiť mieru realizácie opatrení v strategických dokumentoch rozvoja na území Mesta Ružomberok definovaním implementačného rámca

Aplikovať opatrenia a aktivity navrhnuté v schválenom PHSR (2007) vo vzťahu k cestovnému ruchu:

- spracovať komplexný dizajn manuál vizuálnej komunikácie mesta
- spracovať implementačný rámec stratégie cestovného ruchu v meste Ružomberok
- do územného plánu zakomponovať aj rozvojové plochy na rozvoj cestovného ruchu
- stanoviť motivačné podmienky pre letné terasy, zaujímavé výklady a informačné tabule k obchodom, predĺžené otváracie hodiny
- navrhnuť a zrealizovať komplexný informačný a navigačný systém v meste a umiestniť informačné portály
- nábrežie Váhu a Revúcej premeniť na oddychové zóny a zóny pre trávenie voľného času
- vybudovať chýbajúcu nekomerčnú infraštruktúru cestovného ruchu v centre mesta (napr. verejné sociálne zariadenia....)

1.1.6 SWOT analýza cestovného ruchu v meste Ružomberok

SWOT analýza cestovného ruchu v meste Ružomberok bola spracovaná zástupcami projektového tímu a vybranými subjektmi cestovného ruchu.

Identifikované významné silné stránky :

- podhorské mestečko - vhodné prírodné podmienky na rozvoj rekreácie a cestovného ruchu - vybudovaná infraštruktúra cyklotrás a peších trás, blízkosť prírodného okolia,
- miestna časť Vlkolínec zapísaná do zoznamu UNESCO (poloha na trase trasa Krakow – Budapešť – Viedeň),
- sakrálna a kultúrne pamiatky v okolí , početné legendy tradujúce sa na území mesta a v okolí
- poloha na rieke Revúca a Váh (rybolov, splavovanie),

Identifikované významné slabé stránky :

- nečinnosť a pasivita, zahľadenosť do seba obyvateľov Ružomberka
- priemyselný imidž mesta
- nejasná identita - chýba symbol mesta premietnutý reálne v živote mesta a jeho ponuke
- nedostatočná ponuka a kvalita služieb v cestovnom ruchu
- chýba subjekt koordinujúci rozvoj cestovného ruchu - nedostatočná spolupráca mesta s podnikateľmi v cestovnom ruchu a podnikateľov navzájom

Identifikované významné príležitosti :

- rastúci záujem o kultúrny a poznávací turizmus celosvetovo
- rozvoj nových druhov aktivít (najmä v oblasti rekreácie a CR)
- rast zamestnanosti a životnej úrovne na Slovensku
- posilnenie environmentálneho vedomia, rozvoj ochrany prírody a krajiny

Identifikované významné hrozby :

- pokles počtu obyvateľov, odchod vzdelaných mladých ľudí
- nedostatok finančných zdrojov na realizáciu rozvojových zámerov
- zlá spolupráca orgánov mesta s VÚC, orgánmi štátnej správy, okolitými obcami a podnikateľmi

Podrobnejšia SWOT analýza je uvedená v **Prílohe 2**.

Odporúčania :

- zaviesť podporné motivačné programy rozvoja malých a stredných podnikov cestovného ruchu a prilákania investícií do cestovného ruchu so zameraním na vytváranie nových pracovných miest,
- definovanie kompetenčného modelu a zodpovedností za cestovný ruch v meste s dôrazom na efektívnosť riadenia cestovného ruchu – koordinácia, propagácia, návštevnícky servis, starostlivosť o infraštruktúru cestovného ruchu, starostlivosť o pamiatkovú rezerváciu Vlkolínec,

- zaviesť programy osvetu cestovnému ruchu medzi obyvateľmi Ružomberka a osady Vlkolíneč a angažovať ich do rozvojových projektov,
- zvýšenie koncepcnosti, účinnosti a atraktívnosti propagácie mesta,
- previazať stredoškolské a vysokoškolské vzdelávacie programy s podnikateľským prostredím (trhom práce),
- koncepčne rozšíriť ponuku produktov cestovného ruchu v meste a okolí,
- riešiť zanedbané vstupy do centra mesta a hlavné ťahy mestom,
- odstrániť tabule na vstupe do mesta „Ružomberok - mesto turizmu“,
- zintenzívniť komunikačné väzby a väzby spolupráce s okolitými obcami a partnerskými mestami,
- v propagácii mesta sa zamerať aj na domáceho návštevníka – návštevníka z regiónu, kraja a Slovenska, prípadne z prihraničného územia,
- využiť príležitosti z partnerstva v regionálnom zoskupení – v Klasteri LIPTOV a posilniť svoju pozíciu v tomto zoskupení,
- podporiť rozvoj strediska SKIPARK, Hrabovskej a Čutkovskej doliny a centra mesta (nákupného centra Aupark ....) ako ohnisk rozvoja.

1.2 Analýza existujúcej ponuky produktov cestovného ruchu v meste Ružomberok a okolí

1.2.1 Okres Ružomberok

Okres Ružomberok je nazývaný aj Dolným Liptovom. Je ohraničený katastrálnymi územiami obcí Stankovany, Valašská Dubová, Lúčky, Bešeňová, Liptovské Sliače a Liptovská Osada.

Jeho sídelnú štruktúru tvorí 25 obcí. Ich prirodzeným centrom je mesto Ružomberok.

Okres	Obce / mestá na území okresu
Ružomberok	Bešeňová, Hubová, Ivachnová, Kalameny, Komjatná, Likavka, Liptovská Lúžna, Liptovská Osada, Liptovská Štiavnica, Liptovská Teplá, Liptovské Revúce, Liptovské Sliače, Liptovský Michal, Lisková, Lúčky, Ludrová, Ľubochňa, Martinček, Potok, Ružomberok , Stankovany, Štiavnička, Švošov, Turík, Valaská Dubová

1.2.1.1 Ubytovacie služby v okrese Ružomberok

Na základe údajov z oddelenia informačných služieb a organizačnej štatistiky Štatistického úradu SR je ďalej uvedená štruktúra a výkonnosť ubytovacích zariadení cestovného ruchu v okrese Ružomberok.

Štatisticky sledovaná štruktúra ubytovacích zariadení v okrese Ružomberok je nasledovná:

1. Hromadné ubytovacie zariadenia

- 1.1. Hotely kategórie * až *** a horské hotely a penzióny
- 1.2. Turistické ubytovne
- 1.4. Ostatné hromadné ubytovanie

2. Ubytovanie v súkromí

Izby v súkromnom objekte *** až *

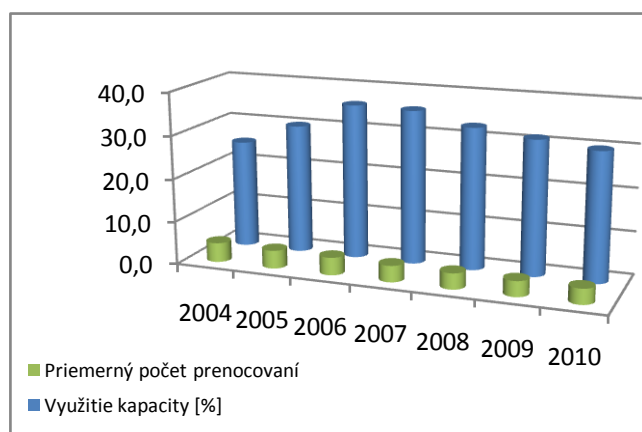
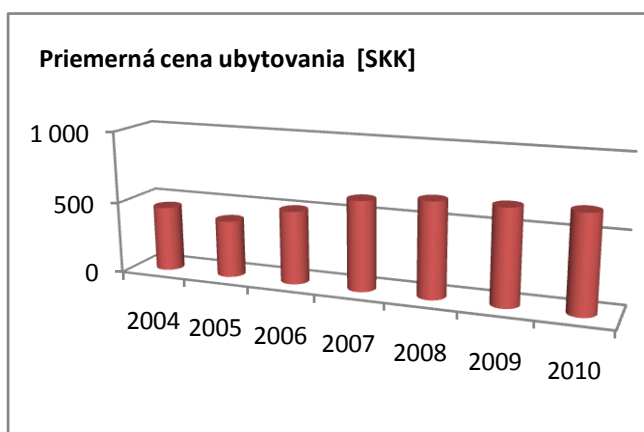
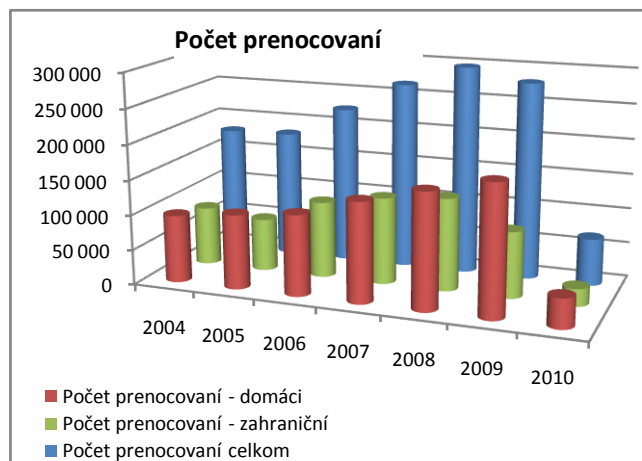
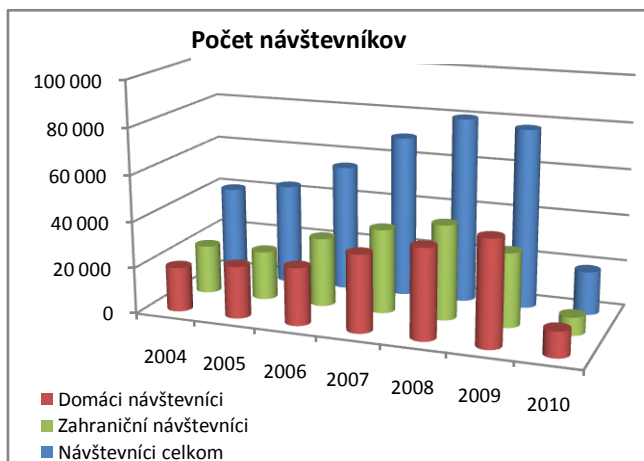
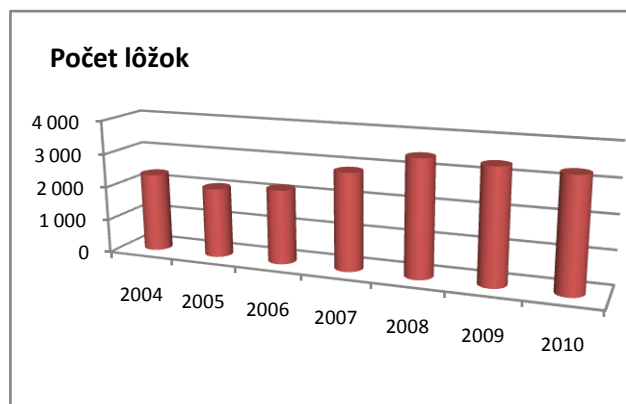
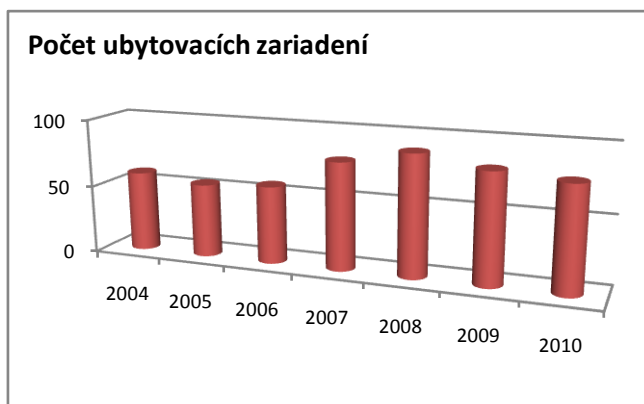
Súkromné objekty *** až *

Výkonnosť ubytovacích zariadení je vyhodnotená v troch častiach:

1. ubytovacie zariadenia samostatne v okrese Ružomberok
2. porovnanie výkonnosti ubytovacích zariadení v regióne Liptov – s okresom Liptovský Mikuláš
3. podiel výkonnosti ubytovacích zariadení okresu Ružomberok v rámci Žilinského samosprávneho kraja

V nasledujúcich grafoch a tabuľkách je uvedený kompletný prehľad údajov.

Štatistické údaje výkonov všetkých ubytovacích zariadení cestovného ruchu v okrese Ružomberok (2004 – 2010)

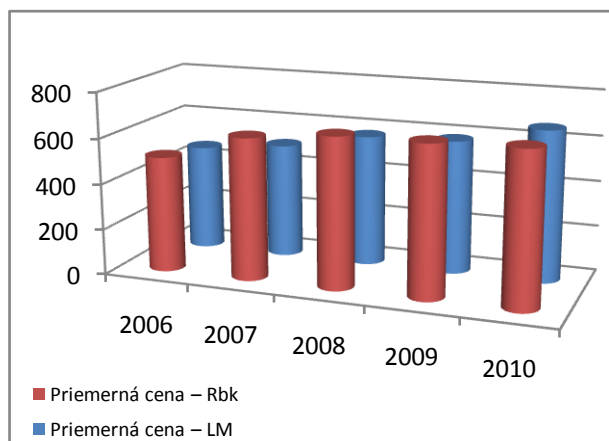
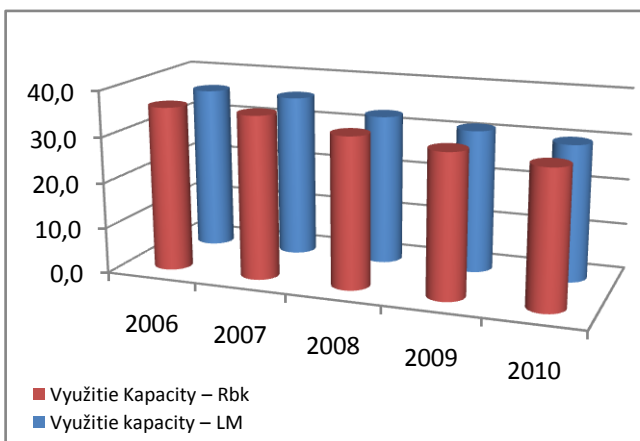
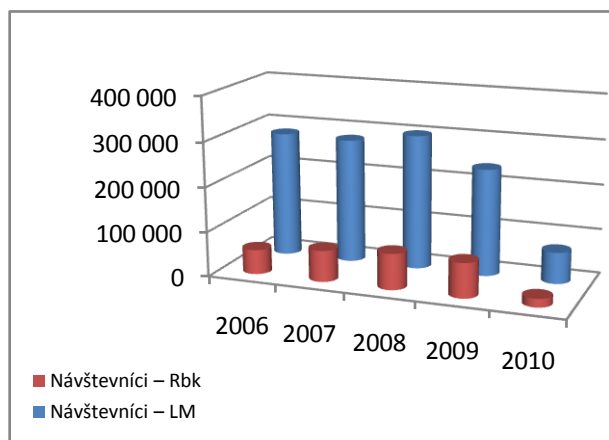
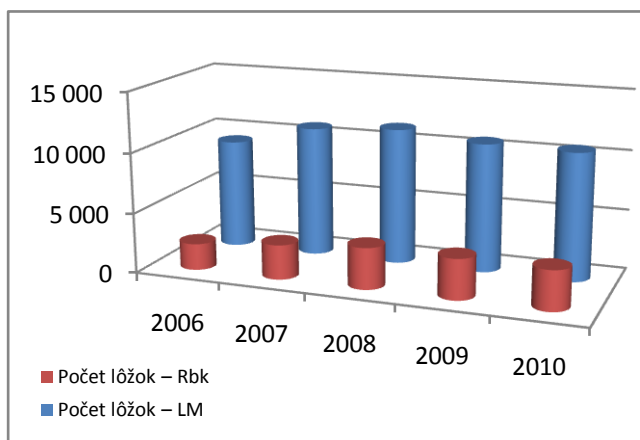
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ubytovacie zariadenia	59	54	57	79	89	81	77
Počet lôžok	2 330	2 065	2 196	2 876	3 439	3 369	3 306
Počet návštevníkov	40 216	43 829	54 801	70 005	80 253	77 684	18 817
Domáci	19 185	22 567	24 947	33 526	39 146	45 667	11 073
Zahranční	21 031	21 262	29 854	36 479	41 107	32 017	7 744
Počet prenocovaní	180 144	181 735	224 911	267 089	297 207	280 278	67 190
Domáci	96 624	106 468	115 715	143 031	165 140	185 859	42 380
Zahranční	83 520	75 267	109 196	124 058	132 067	94 419	24 810
Využitie kapacity [%]	25,2	30,1	36,0	35,7	32,9	31,3	29,9
Priemerný počet prenocovaní	4,5	4,2	4,1	3,8	3,7	3,6	3,6
Priemerná cena za ubytovanie [SKK]	452	397	508	623	660	661	671

Poznámka: Za rok 2010 sú uvedené kapacity a výkony ubytovacích zariadení cestovného ruchu len za 1. štvrtrok.

Z uvedených údajov a grafov vidno nárast počtu ubytovacích zariadení a lôžok. Vyplýva z toho aj zvýšený celkový počet návštevníkov, pričom rástol najmä počet domácich turistov. Rok 2009 je rokom poklesu celkovej návštevnosti, ale počet domácich návštevníkov rástol aj naďalej. Pokles návštevnosti kopíruje tiež zníženie priemerného počtu prenocovaní a menšie využitie kapacít ubytovacích zariadení.

Štatistické údaje ubytovacích zariadení cestovného ruchu v regióne Liptov

(porovnanie okresov Liptovský Mikuláš a Ružomberok)

Okres Liptovský Mikuláš	2006	2007	2008	2009	2010
Ubytovacie zariadenia	172	211	256	238	233
Počet lôžok	9 173	10 877	11 345	10 711	10 610
Počet návštevníkov	281 498	278 588	300 581	238 724	69 962
Domáci	116 309	125 371	145 557	139 103	36 237
Zahraniční	165 189	153 217	155 024	99 621	33 725
Počet prenocovaní	977 546	970 225	1 020 123	804 642	260 338
Domáci	351 712	388 572	450 364	438 691	114 352
Zahraniční	625 834	581 653	569 759	365 951	145 986
Využitie kapacity [%]	35,9	31,8	30,7	24,3	36,7
Priemerný počet prenocovaní	3,5	3,5	3,4	3,4	3,7
Priemerná cena za ubytovanie [SKK]	466	505	576	587	664

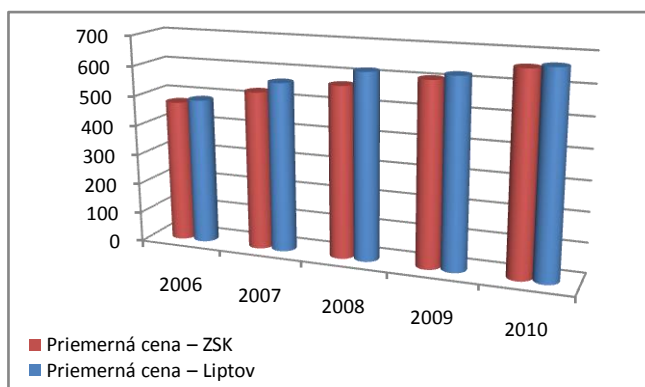
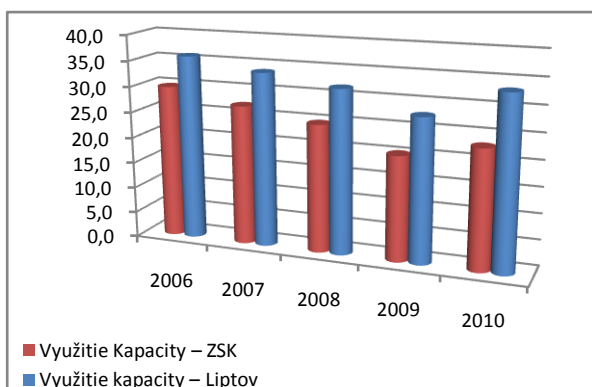
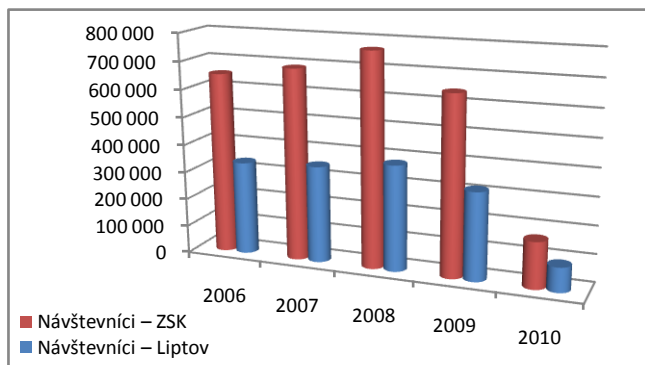
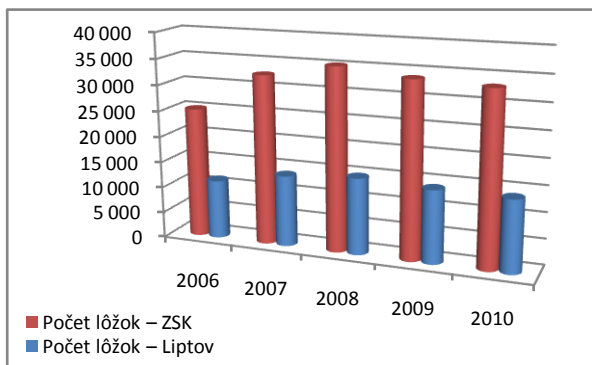
Región Liptov	2006	2007	2008	2009	2010
Ubytovacie zariadenia	229	290	345	319	310
Počet lôžok	11 369	13 753	14 784	14 080	13 916
Počet návštevníkov	336 299	348 593	380 834	316 408	88 779
Domáci	141 256	158 897	184 703	184 770	47 310
Zahraniční	195 043	189 696	196 131	131 638	41 469
Počet prenocovaní	1 202 457	1 237 314	1 317 330	1 084 920	327 528
Domáci	467 427	531 603	615 504	624 550	156 732
Zahraniční	735 030	705 711	701 826	460 370	170 796
Využitie kapacity [%]	36,0	33,8	31,8	27,8	33,3
Priemerný počet prenocovaní	3,8	3,7	3,6	3,5	3,7
Priemerná cena za ubytovanie [SKK]	487	564	618	624	667

Poznámka: Za rok 2010 sú uvedené kapacity a výkony ubytovacích zariadení cestovného ruchu len za 1. štvrtrok.

Uvedené údaje ukazujú veľký rozdiel v kapacitách obidvoch okresov. Liptovský Mikuláš niekoľkonásobne (viac ako 3x) prevyšuje okres Ružomberok v počte ubytovacích kapacít a počte lôžok. To sa samozrejme prejaví aj v celkovej návštevnosti jednotlivých okresov – trojnásobný pomer je zachovaný aj pre tento parameter. Trendy v poklese návštevníkov sú rovnaké v obidvoch okresoch. Zaujímavosťou je, že v okrese Ružomberok je o niečo vyššia priemerná využiteľnosť kapacít ubytovacích zariadení (okrem roku 2010 – ten je však zatiaľ neúplný). Pozoruhodným zistením je, že ubytovatelia v okrese Ružomberok majú nastavenú vyššiu cenu za ubytovanie.

Štatistické údaje ubytovacích zariadení cestovného ruchu v Žilinskom samosprávnom kraji

(porovnanie podielu regiónu Liptov v ŽSK)

Región Liptov	2006	2007	2008	2009	2010
Ubytovacie zariadenia	229	290	345	319	310
Počet lôžok	11 369	13 753	14 784	14 080	13 916
Počet návštevníkov	336 299	348 593	380 834	316 408	88 779
Domáci	141 256	158 897	184 703	184 770	47 310
Zahranční	195 043	189 696	196 131	131 638	41 469
Počet prenocovaní	1 202 457	1 237 314	1 317 330	1 084 920	327 528
Domáci	467 427	531 603	615 504	624 550	156 732
Zahranční	735 030	705 711	701 826	460 370	170 796
Využitie kapacity [%]	36,0	33,8	31,8	27,8	33,3
Priemerný počet prenocovaní	3,8	3,7	3,6	3,5	3,7
Priemerná cena za ubytovanie [SKK]	487	564	618	624	667

Žilinský samosprávny kraj	2006	2007	2008	2009	2010
Ubytovacie zariadenia	650	872	988	895	861
Počet lôžok	25 167	32 672	35 197	33 804	33 212
Počet návštevníkov	652 770	689 531	767 274	643 290	167 174
domáci	330 432	364 363	422 051	401 781	101 892
zahranční	322 338	325 168	345 223	241 509	65 282
Počet prenocovaní	2 255 610	2 358 745	2 535 960	2 106 609	588 728
domáci	1 049 036	1 181 464	1 355 717	1 301 911	318 650
zahranční	1 206 574	1 177 281	1 180 243	804 698	250 078
Využitie kapacity [%]	29,8	27,1	24,8	20,3	23,1
Priemerný počet prenocovaní	3,5	3,4	3,3	3,3	3,4
Priemerná cena za ubytovanie [SKK]	474	528	569	606	659

Poznámka: Za rok 2010 sú uvedené kapacity a výkony ubytovacích zariadení cestovného ruchu len za 1. štvrtrok.

Údaje v tabuľkách a grafoch ukazujú, že región Liptov má výrazný podiel na výkonnosti ubytovacích zariadení cestovného ruchu v rámci žilinského samosprávneho kraja. Najmä v počte návštevníkov a počte prenocovaní predstavujú ubytovacie kapacity zariadení Liptova takmer 50% celého ŽSK. Počet zahraničných návštevníkov tvorí viac ako 55% všetkých návštevníkov ŽSK.

Liptov má dokonca vyššie priemerné využitie kapacity ubytovacích zariadení (o 37%) ako celý ŽSK. Priemerný počet prenocovaní je tiež o niečo vyšší ako v ŽSK.

1.2.1.2 Návštevnícky atraktívne lokality okresu Ružomberok

Obec Likavka a Hrad Likava - Obec Likavka leží na pravom brehu Váhu, severne od Ružomberka, s ktorým tvorí integrálnu súčasť.

Územie obce bolo obývané už pradávnyimi predkami. Na hradnom vrchu Likava odkryli sídlisko púchovskej kultúry, s ktorým súvisí nález železných predmetov a laténskych mincí. Potom tu bolo povelkomoravské sídlisko z 10. - 12. storočia, na ktorom sa neskôr vystaval gotický hrad.

Na vrchu Mních bol v minulosti postavený ojedinelý systém viacnásobných valových zoskupení, reprezentujúcich najrozsiahlejšiu opevňovaciu sústavu lužickej kultúry na Liptove.

Do roku 1335 kedy sa chotár Likavy stal majetkom kráľa, bola súčasťou hradného panstva Likava a obec zanikla. Novovzniknutú dedinu pomenovali Likavka. Likavka bola dedinou roľníkov a chýrnych pltníkov po Váhu.

Do roku 1335 kedy sa chotár Likavy stal majetkom kráľa, bola súčasťou hradného panstva Likava a obec zanikla. V 15. storočí novovzniknutú dedinu pomenovali Likavka. Likavka bola dedinou roľníkov a chýrnych pltníkov po Váhu.

V obci sa každoročne v júni konajú detské folklórne slávnosti v prírodnom amfiteátri pod hradom Likava.

Obec Kalameny a zrúcanina hradu Liptov - Obec Kalameny sa nachádza pod južným úpäťm Chočských vrchov pri ústí Kalamenskej doliny vytvorenej potokom Kalamenianka.

História tejto obce sa začína v roku 1264, keď ju zo starej občiny Liptovskej Teplej získal zeman Kelemen, ktorý sa na tomto majetku usadil. Kalameny v 15.-16. storočí patrili miestnym zemanom, ktorí tu žili v piatich kúriách.

Obec Kalameny je východiskovým bodom nenáročných peších túr na zrúcaniny hradu Liptov, odkiaľ je najkrajší výhľad na celý Liptov. Vyhľadávaná je aj vďaka geotermálnej vode vyvierajúcej z geotermálneho vrtu a tvoriace prírodné jazierko vhodné na kúpanie.

Hrad Liptov (Liptovský Starhrad) je najvyššie položeným hradom v bývalom Československu (1001 m n. m.) Je unikátny svojou fortifikačnou architektúrou (ojedinelá a už vo svojej dobe prekonaná koncepcia štítovej hradby ako hlavného obranného prvku), najstarší hrad regiónu Liptova s nádhernými výhľadmi leteckého charakteru, opradený zaujímavými povestami a s bohatou históriou.

Obec Bešeňová a Thermal Park Bešeňová - Obec Bešeňová leží 10 km východne od Ružomberka na pravom brehu Váhu.

V roku 1286 kráľ Ladislav IV. Daroval Mikulášovi a Marcelovi majetok ležiaci medzi Váhom a Potokom. Marcel sa tu usadil a osada dostala názov Marcelová. Okolo roku 1347 zastával tunajší zeman Gregor funkciu grófa uhorských Pečenehov. Podľa funkcie dostal prezývku Bissenus, po

slovensky Bešeň, ktorá ostala aj pre jeho potomkov, zemanov Bešeňovcov z Marcelovej. Po vymretí zemanov Bešeňovcov patril ich majetok od polovice 15.storočia Pongrácovcom a v 16. storočí panstvu Likava.

V chotári obce Bešeňová sa nachádza štátna prírodná rezervácia „Bešeňovské travertíny“ - travertínové pole, pestro sfarbené vďaka zlúčeninám železa. Je to najväčšia travertínová terasovitá kaskáda na Slovensku. Travertín má pestré sfarbenie, ktoré spôsobujú zlúčeniny železa, vyviera tu asi 20 zemito - sádrových kyseliek.

V Bešeňovej možno navštíviť známe a obľúbené termálne kúpalisko **Thermal Park Bešeňová** s možnosťou celoročného kúpania i ubytovania. Zrekonštruovaný areál bol otvorený v roku 2006 a všetky bazény (vonkajšie aj vnútorné) sú z nerez, napustené pitnou ohrievanou vodou o teplote 27 až 40 stupňov. Vonkajší areál tvorí veľký a malý plavecký bazén, 3 relaxačné bazény, detský bazén so šmykačkami. Areál vnútorných bazénov tvorí sedací bazén s množstvom atrakcií (lavica pod vodou, vzduchová lavica, masážne trysky, chrliče, bublinkovače), veľký plavecký bazén s nerezovým toboganom, chrličmi a masážnymi tryskami a detský bazén so šmykačkou, vodným hříbom a vodným ježkom. Po obvode bazénov s celkovou dĺžkou 43 m, s prevýšením 4,5 m sú sedacie schody. Vnútorný areál má celoročne otvorené átrium s antikorovými whirlpoolmi pod holým nebo a vitálny svet: saunový svet s množstvom ponúk pre posilnenie imunitného systému, relaxáciu a oddych (inhalácie, rímsky kúpeľ, sauny, masáže, špeciálne kúpele). V ponuke sú aj masáže, svetelné terapie, solárium, fitness, aerobik, odpočívareň a herňa. Thermal Park Bešeňová ročne navštívi okolo 500.000 návštevníkov.

Obec Liptovská Teplá - Leží 10 km východne od Ružomberka, na nive pri pravom brehu rieky Váh.

Najstaršia správa o obci pochádza z r. 1264. Existenciu teplianskeho sídliska treba predpokladať asi pred 11. stor. Patrílo k jedným z najstarších v Liptove.

Z pamiatok tu nájdeme starobyľý kostol (kultúrna pamiatka), ktorého ranogotické časti pochádzajú z konca 13. stor. Najstaršia správa o kostole je z roku 1354. Zsvätený bol sv. Filipovi a Jakubovi. V kostole nájdeme gotické detaily a fresky a nástenné maľby od Jozefa Hanulu. Budova fary je rano-baroková, pochádzajúca z druhej polovice 17. stor.

Ďalšou pamiatkou je neskoro renesančný kaštieľ z druhej polovice 17. stor., zbarokizovaný v 18. stor. V časti Madočany sa nachádza klasicistický kaštieľ s hospodárskymi budovami z r. 1830.

Z významnejších osobností treba spomenúť Jána Literáta z Madočian, veľkého falzifikátora listín, upáleného v r. 1390 v Liptovskej sv. Mare.

Prírodná pamiatka Rojkovská travertínová kopa, vyhlásená v r. 1971 na plocha 0,1 ha. Pozoruhodný travertínový útvar s kráterovým prameňom minerálnej vody a kruhovým jazierkom na vrchole. Geologický substrát tvorí terasa Váhu. Kopa je tvorená travertínovými kaskádami a výčnelkami a na jej vrchole sa vytvorilo travertínové jazierko s priemerom 10 m. Sadrové vody v jazierku majú teplotu 17°C. Travertínová kopa je narušená úpravou jazierka na kúpanie.

Obec Liptovský Michal a stredoveký Kostol sv. Michala – obec vzdialená 15 km od Ružomberka sa hrdí najstarším kostolom na Liptove - Rímskokatolícky Kostol sv. Michala archanjela- Hoci sa prvýkrát spomína v roku 1237 ako súčasť teplianskeho chotára, nad ústím Ľupčianky do Váhu. Starobylosť chrámu podtrhujú krížové klenby sanktuária i sakristie či okná a portály s lomeným oblúkom predstavujú typické ranogotické prvky. Do kostola sa dnes vchádza cez kamenný pitvor (pristavili ho až začiatkom 20. storočia). Sám osebe by zaujímavý nebol, visel v ňom však obraz Božieho milosrdenstva, s ktorým sa spája pomerne mladá legenda. Keď po druhej svetovej vojne prosila jedna miestna žena Boha o pomoc pre svoje hladujúce deti, začal vraj Kristus na obraze, ktorý sa dnes nachádza na blízko stojacej fare, roniť slzy. Vo vnútri chrámu sa nenachádzajú žiadne fresky. Nachádza sa tu barokový oltár z roku 1765 s mladším obrazom sv. Michala archanjela od Jozefa Hanulu, neskororenesančnú kazateľnicu z druhej polovice 17.storočia, súsošie Najsvätejšej

Trojice z roku 1823 umiestnené pri vstupe do chrámu či zaujímavú zvonnicu zo 17. storočia. Zvonica je súčasťou ochranného múru, ktorý oddeľuje areál kostola od okolia.

Obec Lisková a Liskovská jaskyňa - Obec leží 2 km východne od Ružomberka, na pravom brehu Váhu.

Najstaršia správa o Liskovej je v listine kráľa Bela IV. z roku 1252, kde sa vymedzuje územie susedných Sliačov. V polovici 14. storočia vybudovali v Liskovej kostol zasvätený Božiemu telu. V 13. storočí bola Lisková majetkom kráľa, v 14. až 16. storočí patrila panstvu Likava. V tomto období bola najväčšou obcou dolného Liptova. Okolo roku 1600 tu existovalo 30 sedliackych a 25 želiarskych domov. Hlavným zamestnaním obyvateľov bolo pltníctvo, povozníctvo, tkanie plátna, súkna, kobercov, pletenie čipiek a roľníctvo.

V katastri obce sa nachádza nespístupnená unikátna Liskovská jaskyňa.

Obec Liptovské Sliače a Dni matky - Obec sa nachádza juhovýchodne od Ružomberka pod severnými svahmi Nízkych Tatier.

Dve osady Sliačov sú spomínané už v druhej polovici 13. storočia (Nižný a Stredný Sliač) ako majetok kláštora v Turci. Vyšný Sliač vznikol v prvej polovici 16. storočia. Zaujímavosťou je, že obec si zvolila mestský magistrát a pokladala sa za mesto, hoci mestské výsady nemala. Mnohé archeologické nálezy z obce sú umiestnené v Liptovskom múzeu v Ružomberku. Od 17. storočia sa v Sliačoch rozvíjali remeslá, zakladali sa cechy, postavili sa mlyny, pivovar, papiereň, valcha. Popri remeslách sa obyvatelia zaoberali hlavne chovom oviec a poľnohospodárstvom. So salašníctvom súvisela i miestna výroba salašníckeho riadu, šperkov. Sliače sú zaujímavé svojou sakrálnou architektúrou – stredoveké nástenné maľby (Madona bola na tisíckorunáčke) i nový moderný kostol Dvoch Srdc.

Sliače sú dnes rázovitou obcou, v ktorej obyvatelia nosili ľudové kroje ešte v druhej polovici 20. stor. Folklorom Sliačov sa inšpirujú výtvarní i hudobní umelci. V Liptovských Sliačoch sa narodil Juraj Kubanka, zakladateľ umeleckého súboru „SĽUK“.

Liptovská Osada a kúpele Korytnica - Obec leží 15 km južne od Ružomberka na rozhraní Nízkych Tatier a Veľkej Fatry, v údolí rieky Revúca v smere na Donovaly.

Obec sa vyvinula v priestore historicky veľmi starej krajinskej komunikácie, kde už vo vrcholnom stredoveku existovalo pravdepodobne benediktínske eremitórium. Osada sa v písomných prameňoch spomína až tesne pred polovicou 17. storočia. Obyvatelia sa živili poľnohospodárstvom a lesníctvom. Popri prác na poli sa ženy venovali tkáčstvu, vyšívaniu odevov a pradeniu. V roku 1908 bola postavená úzko-koľajová železnica Ružomberok – Liptovská Osada – Korytnica, ktorá umožnila využiť pracovné príležitosti v Ružomberku. Fungovala do roku 1974, kedy bola zrušená.

K Liptovskej Osade patria i v minulosti známe, dnes nefunkčné kúpele v Korytnici, s liečivou minerálnou vodou Korytnická.

Liptovské Revúce a lyžiarske stredisko Park Snow – obec leží južne od Ružomberka v prírodnom prostredí Veľkej Fatry. Už na konci 15. storočia bola zriadená v Zelenej doline, nad dnešnými Revúcami (pod Križnou) thurzovsko-fuggerovská huta na tavenie medi privezenej z banskobystrických nálezísk. Liptovské Revúce sa vyvinuli z osady Hričkov, ktorá vznikla koncom 16. a začiatkom 17. storočia na hornom toku rieky Revúca. Historicky doložený je Dolný a Horný Hričkov. Neskôr sa názov Revúca preniesol na oba Hričkovy, pričom vznikla rozsiahla komunita s názvom Tri Revúce, dnes už Nižné, Stredné a Vyšné Revúce.

Okrem zrubových domov je významnou kultúrnou pamiatkou obce rímskokatolícky barokovo klasicistický kostol z roku 1819, ktorý stojí na mieste staršieho dreveného kostola z roku 1694. Nástenné maľby a obraz sú dielom známeho slovenského maliara Jozefa Hanulu.

Medzi prírodné atrakcie a turistické zaujímavosti patrí – Krížna, Ostredok Suchý vrch, Kýšky, Borišov, Ploská, Čierny kameň, Rakytov – miesta tradičnej turistiky. Potenciálnu atrakciu predstavuje tiež vytrvalostný pochod členov klubov vojenskej histórie v nadväznosti na bitku na Suhej (Prašnici) v januári 1709 a prechod kosuthovskej armády vo februári 1849. V priestore Borišova a Ploskej je základné vetvenie hlavného hrebeňa Veľkej Fatry na liptovskú a turčiansku vetvu pohoria, obe vetvy obkolesujú civilizáciou málo dotknutú prírodu Ľubochňanskej doliny.

Lyžiarske stredisko Park Snow Liptovské Revúce je situované hneď na začiatku obce a pre svoju činnosť využíva masív Veľkej Fatry. V stredisku je k dispozícii 5 lyžiarskych vlekov vrátane detského s prepravnou kapacitou 3900 osôb za hodinu a sedem zjazdoviek strednej a ľahkej náročnosti. Výhodou je 2000 metrov dlhá hlavná zjazdovka s prevýšením viac ako 400 metrov. Zjazdovka je dostatočne široká a striedajú sa na nej rýchlejšie a pomalšie úseky. Zjazdovky sú mechanicky upravované a väčšina je aj technicky zasnežovaná. Nevýhodou je prístupová cesta k lyžiarskemu stredisku ktorá je úzka a kľukatá. Bezplatné parkovisko sa nachádza v tesnej blízkosti strediska. K dispozícii je bufet, skiservis a požičovňa lyží. Stredisko sa neustále vyvíja a zlepšuje podmienky pre lyžiarov a zimnú dovolenku.

Obec Ľubochňa a endokrinologický ústav - Obec leží 12 km západne od Ružomberka, pri sútoku riek Ľubochňanka a Váh, vo vyústení veľko-fatranskej Ľubochňanskej doliny.

Ľubochňa bola v počiatkoch svojho vzniku osadou Hubovej, ktorej majiteľom bolo panstvo hradu Likava. Panstvo využívalo bohatstvo lesov, ktoré sa ako vzácne drevo splavovalo na pltiach dolu Váhom až do Komárna. V 17.storočí bola v doline skláraň, neskôr železná huta. Obyvatelia sa zaoberali rybárčením, prácou v lesoch a na veľkom sklade dreva. Rozvoj osady sa datuje do obdobia vzniku vodoliečebného ústavu na konci 19.storočia, ktorý sa v roku 1948 pretransformoval na endokrinologický ústav. Obec sa od Hubovej osamostatnila v roku 1951.

V Ľubochňanskej doline bola prvá elektrifikovaná vlaková trať na Slovensku. Železnica bola napájaná z vodnej elektrárne, ktorá je stále funkčná a je označená za technickú pamiatku.

Ľubochňanska dolina je najdlhšou horskou dolinou Slovenska, v ktorej existovala prvá elektrifikovaná úzkorozchodná lesná železnica v strednej Európe (1904 – 1966). Pomerne zachovalá je kúpeľná architektúra a parková úprava i pôvodná vodná elektrárňa úzkorozchodnej železnice. Ľubochňanska dolina je i známym poľovníckym revírom, s výskytom takých šeliem ako sú medveď hnedý, rys a v poslednom čase i vlk.

Obec Lúčky a kúpele Lúčky - Obec Lúčky leží na južnom úpätí Chočských vrchov, pri ústí doliny vytvorenej potokom Ráztočné.

V roku 1266 kráľ Belo IV. dal Mikulášovi, synovi Gala, majetok zvaný Jezernaluchka. Mikulášovi a jeho synom patrilo do roku 1341. Vtedy kráľ Karol Róbert pripojil majetok Lúčka ku kráľovským majetkom hradu Liptov. Neskôr patrili panstvu hradu Likava.

Dnes sú Lúčky známym kúpeľným centrom Slovenska. História kúpeľníctva v tejto obci sa začala v obci písať už v roku 1761. **Kúpele Lúčky** ležia v horskej, na juh otvorenej doline pod úbočím Choča, na rozhraní Oravy a Liptova v nadmorskej výške 621 m. Nachádzajú sa vo vzdialenosti 14 km na severovýchod od Ružomberka. Rozhodujúcim činiteľom pri komplexnej kúpeľnej liečbe je termálna minerálna voda kúpeľného prameňa Valentína o teplote 32 stupňov. Liečba je zameraná na liečbu ženských ochorení a pohybového aparátu. Jej dobré výsledky sa pripisujú kombinácii prírodného prostredia a liečivých účinkov minerálneho prameňa. Od roku 2009 je v prevádzke vonkajší bazén so zázemím a saunovým svetom.

Obec Lúčky sú zaujímavé aj tradíciou pltníctva, jednou z najvýraznejších na Liptove, lúčanskou cirkevnou vzburou 1908 – 11, osobnosťou hudobného skladateľa Tadeáša Salvu. Sú jedným z nálezísk predmetov z doby bronzovej (prilba z Lúčok).

Obec je výborným východiskovým bodom pre výstup na Veľký Choč (1611 m n.m.). V obci sa každoročne v júli konajú Dolnoliptovské folklórne slávnosti – každý druhý rok. Zaujímavosťou obce je nádherný Lúčanský vodopád v jej centre.

Obec Martinček a templári - obec leží na dolomitskom vrchu Mních 6 km východne od Ružomberka.

Okolie obce má za sebou bohatú minulosť. Známu sa stala vďaka nálezom 8 bronzových mečov (numulitov) na vrchu Mních z doby bronzovej a halštatskej v čase trvania lužickej kultúry. Samotná obec vznikla v 16. storočí okolo kostola Sv. Martina, ktorý bol spoločným pre Likavu, Likavku a Liskovú. Pozostávala z poddaných komorníkov pri kostole sv. Martina.

Kostol sv. Martina patrí medzi najstaršie pamiatky Liptova. Bol postavený okolo roku 1260 v štýle prechodného románsko-gotického slohu, s prevahou ranogotických slohových prvkov. Historické údaje o kostole sú málo známe. Traduje sa teória o kláštore templárov a o romantickej povesti o vražde veľkého templárskeho vizitátora a učiteľa **Jána Gottfrieda de Herberstein** zo Štajerska, ku ktorej tu malo dôjsť v roku 1230. Podľa hypotézy Dr. J. Beňka išlo o vojenskú strážnu osadu pri kostole (stredoveká Likava) v spojitosti s johanitmi (Žigmund Bubek ako svetský predstaviteľ johanitov – krajinský sudca, liptovský župan a zemepán Likavy na konci 14. storočia). Archeologické výskumy na neďalekom vrchu Mních, realizované v 60. rokoch 20. storočia, teórie o templároch nepotvrdili. Legenda o templároch hovorí o tom, že Ján Gottfried de Herberstein bol pochovaný aj s pokladom v Ludrovskom Kostole Všetkých Svätých.

V interiéri kostola v Martinčeku bol urobený vynikajúci objav stredovekej nástennej maľby ranogotického kostolíka, jedného z najstarších v Liptove. Ide tu o jednu z najstarších sakrálnych nástenných malieb (posledné odhady okolo r. 1320) na Slovensku - v súčasnosti nádhorne zreštaurované.

Pri návšteve kostola upútajú pozornosť drevené striešky /tzv. dášky/ na kopci okolo kostola. Sú to vlastne jamy, hlboké 3-5 m, ktoré v minulosti a aj teraz slúžia na prechovávanie úrody. Je ich tu celkovo 35.

Z obce je možný výstup na Predný Choč, z ktorého je krásny výhľad na Liptovskú kotlinu

Obec Potok a keltské hradisko Havránok - Obec leží 12 km východne od Ružomberka, neďaleko vodnej nádrže Liptovská Mara.

Najstaršia správa o obci (v latinskom názve Medecus) je z roku 1278. V tomto období bola majetkom kráľa. V 14. storočí patrila Bešeňovcom, v druhej polovici 15. storočia drobným zemanom a hradnému panstvu Likava a koncom 16. storočia Kubínskym. Cez územie obce viedla známa historická cesta zo Zvolenského hradu popod hrad Liptov a Oravský hrad až do Poľska. Na prelome 18. a 19. storočia obec vyhorela, boli zachránené len 4 rodinné domky. Najstarší objekt v obci pochádza z r. 1713. Ide o murovaný rodinný dom z kameňa, s povalovými klenbami a s hrúbkou obvodových stien približne 120 cm.

V tejto obci v 17. a 18. storočí vykonávali pohostinskú činnosť v zájazdnom hostinci dve židovské sestry. Krčma bola koncom 18. storočia predaná. Pri vyhorení obce zhorela aj budova krčmy a na jej mieste v roku 1897 bola postavená nová obytná budova, ktorá je v súčasnosti prestavaná na rekreačnú chatu. Oproti tejto rekreačnej budovy je zachovaná kamenná pivnica z pôvodného obdobia zájazdného hostinca.

Smrekové a borovicové háje nad obcou sú známym hubárskym revírom. Z obce je ľahko dostupný i **vrch Havránok**, ktorý je známy ako významná archeologická lokalita s rekonštruovaným opevneným keltským hradiskom.

1.2.1.3 Kalendár významných podujatí v okrese Ružomberok

- Liptovská Štiavnica – Preteky gazdovských koní (január)
- Likavka – Detské folklórne slávnosti (jún)
- Lúčky – Dolnoliptovské folklórne slávnosti pod Chočom (júl)
- Liptovské Revúce - Revúcke halušky (august)
- Liptovská Lúžna – súťaž v strihaní oviec (júl)
- Havránok – Kelstký deň - historické podujatia organizované Liptovským múzeom na objednávku pre školy (jún), pre verejnosť sa organizujú podujatia sporadicky (júl – august)
- Likavka - Likavské Hradné dni – začiatok júla – 100 šermiarov v historických odevoch (júl) – organizuje občianske združenie „HORTUS DE LIKAVA“ v spolupráci s Liptovským múzeom
- Liptovské Sliache – medzinárodný folklórny festival „Liptovské dni Matky“ (august)

1.2.1.4 Turistické trasy v okrese Ružomberok

V okrese Ružomberok je značených **29 turistických trás**, z toho v pohorí Nízke Tatry 8 trás, v pohorí Veľké Fatra 15 trás a v pohorí Chočské vrchy 5 trás. Ako „TOP“ sú označené tie trasy, ktoré sú najnavštevovanejšie. Trasy priamo v meste sú popísané v časti 1.2.2.2.

Pohorie NÍZKE TATRY

1. Ludrová – Salatín - Liptovská Lúžna (TOP)

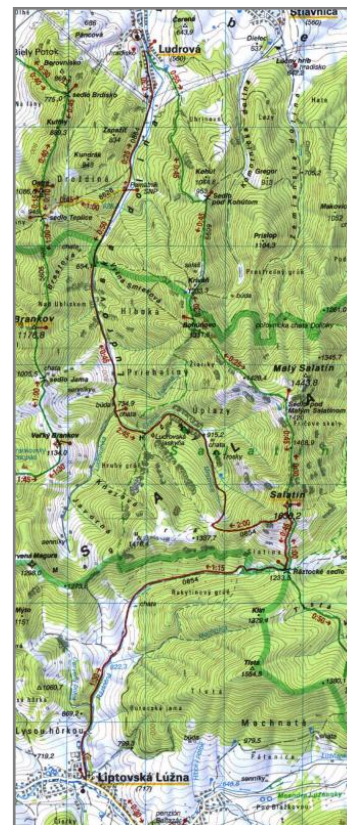
číslo trasy: 0854 - červená

LUDROVSKÁ DOLINA je vyhľadávaným miestom vychádzok pre rodiny s deťmi vďaka hustej turistickej infraštruktúre (odpočívadlá, lavičky, ohniská – nutná obnova) a nenáročnému terénu a jednoduchej orientácii.

HUČIAKY – krásna, chránenou vegetáciou obrastená tiesňava s množstvom malých vodopádov a krasových útvarov (jaskýň). Roklina je vhodná aj pre rodiny s deťmi (obojsstranne prístupná) za predpokladu dobudovania mostíkov cez potok. Dôležité je presné značenie, aby sa zabránilo vytváraniu paralelných chodníkov a ničeniu prírody (rezervácia).

SALATÍN – vrchol v nadmorskej výške 1.630,2 m, značenie z oboch strán je nevyhovujúce, terén výstupu nie je vhodný pre rodiny s deťmi, strmý svah. Na chodníku v pásme kosodreviny je potrebná údržba – vypílenie kosodreviny.

RÁZTOČNÁ DOLINA – zostup zo Salatína do Liptovskej Lúžnej. Asfaltová a štrková cesta vhodná na bežné výlety (pikniky) vďaka rozľahlým lúkam v okolí cesty.

2. Ludrová - Salatín - Magurka - turistická útulňa Ďurková (TOP)

číslo trasy: 5609 - zelená

KRIVÁŇ - na trase je útulňa Kriváň, zlé značenie.

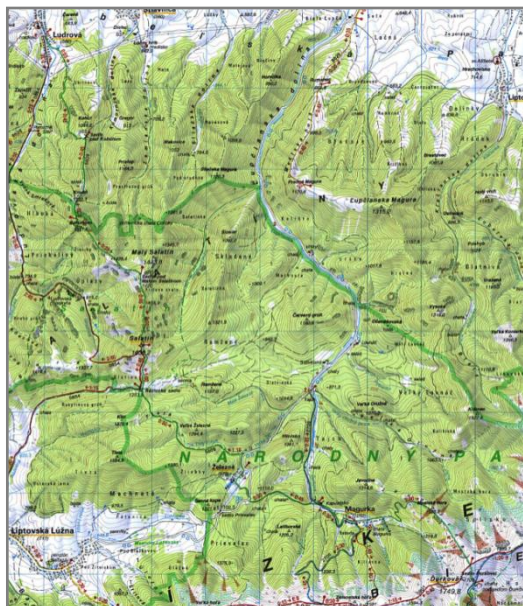
ÚPLAZY - trávnatý hrebeň, výhľad do doliny Hučiaky, súčasť prírodnej rezervácie Salatín, zlé značenie.

SEDLO POD MALÝM SALATÍNOM - lúčne sedlo s výhľadmi na hrebeň Nízkych Tatier a skalné kaskády Malého Salatína.

SALATÍN - vrchol v nadmorskej výške 1.630,2 m, značenie z oboch strán je nevyhovujúce. Na chodníku v pásme kosodreviny je potrebná údržba – vypílenie kosodreviny.

ŽELEZNÔ - detská ozdravovňa, lyžiarsky vlek, zlé značenie.

MAGURKA - stará banská osada, ubytovanie, reštaurácia, lyžiarske vleky, banský kostolík, zlé značenie.

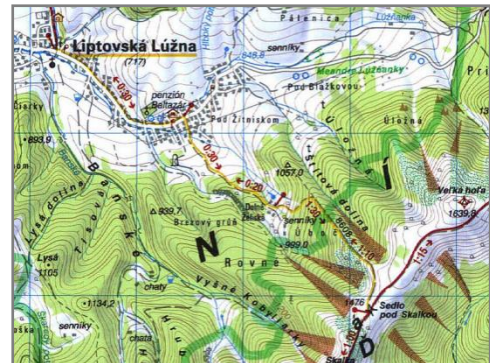

ĎURKOVOVÁ - celoročná turistická útulňa, ubytovanie, stravovanie, nádherné výhľady z hlavného hrebeňa Nízkych Tatier, zlé značenie, zarastený chodník.

3. Liptovská Lúžna - Sedlo pod Skalkou

číslo trasy: 8608 - žltá

SEDLO POD SKALKOU - výhľady z hrebeňa, spojovací chodník z Lipt. Lúžnej na hrebeň Nízkych Tatier, trasa prechádza neďaleko pamätníka SNP, vyhliadkove miesto s lavičkami pod hrebeňom, zlé značenie.

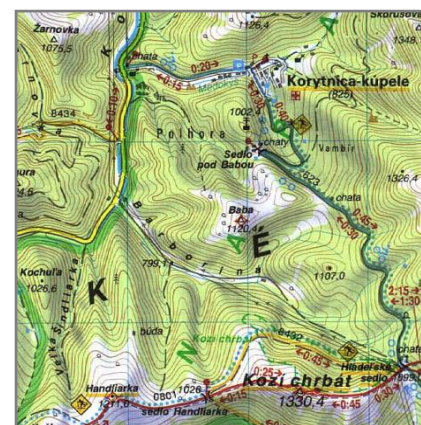
4. Korytnica - Hiadeľské sedlo (TOP)

číslo trasy: 2623 - modrá

KORYTNICA - v minulosti známe a vyhľadávané kúpele, dnes mimo prevádzky, liečivé pramene na trase

SEDLO POD BABOU - ubytovanie a lyžiarsky vlek, pekný výhľad na lyžiarske stredisko Donovaly, zlé značenie

HIADĽSKÉ SEDLO - nová útulňa, prameň, oficiálne miesto na bivakovanie, celá trasa vhodná pre rodiny s deťmi.

5. Hiadeľské sedlo - sedlo Handliarka

číslo trasy: 2432 - žltá

HIADĽSKÉ SEDLO - nová útulňa, prameň, oficiálne miesto na bivakovanie

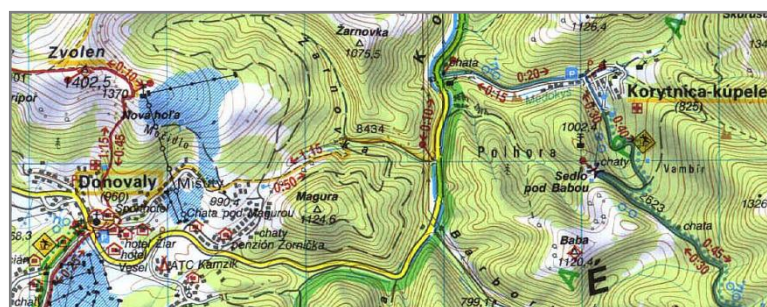
KOZÍ CHRÁT - trasa prechádza popod Kozí chrbát, zlá orientácia v záverečnej časti, zlé značenie

6. Korytnica - Donovaly

číslo trasy: 8434 - žltá

Spojovací chodník z Korytnice na Donovaly, zlé značenie, spleť zväžnic, zlá orientácia. Trasa je vhodná pre rodiny s deťmi, úvod je po komunikácii 1. triedy.

7. Liptovské Revúce - Zvolen - Donovaly (TOP)

číslo trasy: 8607 - žltá

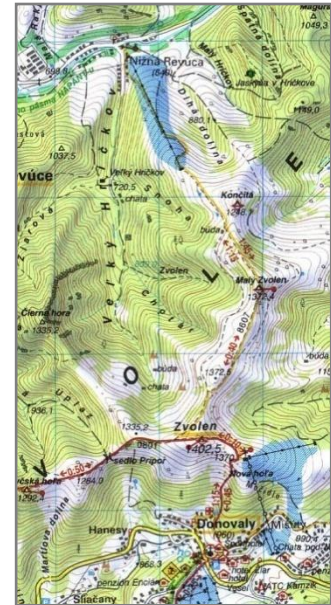
NIŽNÁ REVÚCA - lyžiarske stredisko, ubytovanie, reštaurácia

KONČITÁ - vyhliadkový vrchol

MALÝ ZVOLEN - vyhliadkový vrchol, zimné značenie až po Donovaly

ZVOLEN - vyhliadkový vrchol, horná stanica KLD 15 min., celá trasa vhodná pre rodiny s deťmi

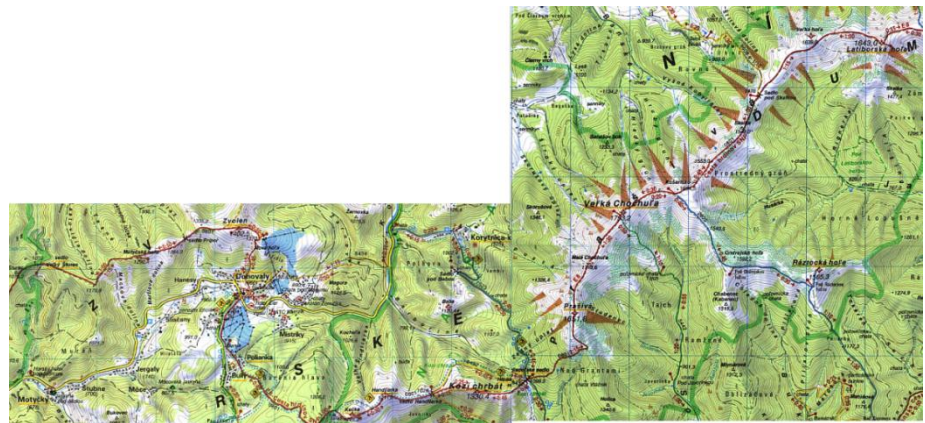
DONOVALY - celoročné stredisko, ubytovanie, reštaurácie

8. Hrebeň Nízkých Tatier v úseku Sedlo Veľký Šturec Latiborská hoľa (TOP)

číslo trasy: 0801 (E8) - červená

Trasa je súčasťou európskej diaľkovej trasy, spája hrebeň Veľkej Fatry s hrebeňom Nízkých Tatier, celá trasa má množstvo vyhliadkových bodov, prechádza strediskom Donovaly.

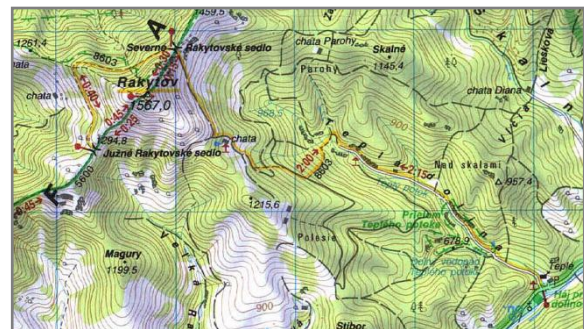

Pohorie VEĽKÁ FATRA

9. Teplá - Južné Rakytové sedlo

číslo trasy: 8603 - žltá

TEPLÁ DOLINA - v úvode je chránený areál Háj pred Teplou dolinou a prírodná rezervácia Revúca, ktorá sa tiahne až po Ružomberok, v doline prírodná rezervácia Prielom Teplého potoka s vodopádom, trasa v doline je vhodná pre rodiny s deťmi - asfaltová cesta.

RAKYTOVSKÉ SEDLÁ - strmý terén, v zime lavínózny, na trase prameň, výstupová trasa na hrebeň Veľkej Fatry, zlé značenie celou trasou

10. Liptovské Revúce - Blatná v Ľubochnianskej doline (TOP)

číslo trasy: 0858 - červená

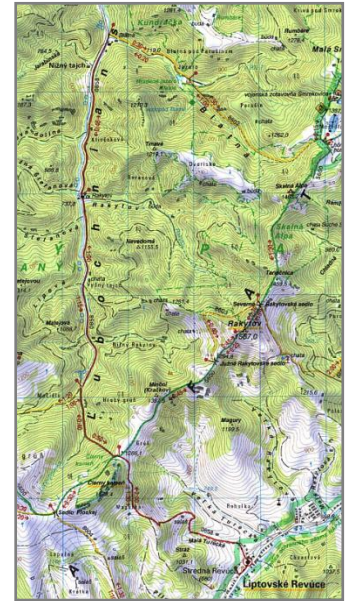
MALÁ TURECKÁ - senníky, vhodné pre rodiny s deťmi

GRUŇ - trasa vedie popod masív prírodnej rezervácie Čierny Kameň, krásne výhľady na ČK a Rakytov

MOČIDLO - strmý zostup z hrebeňa Veľkej Fatry do Ľubochnianskej doliny, chátrajúci turistický prístrešok, zlé značenie

VYŠNÝ TAJCH - v úseku Močidlo - Vyšný tajch nový asfaltový povrch, zrekonštruovaný tajch, celá Ľubochnianska dolina vhodná pre rodiny s deťmi

BLATNÁ - v doline množstvo starých horárni a zrubov

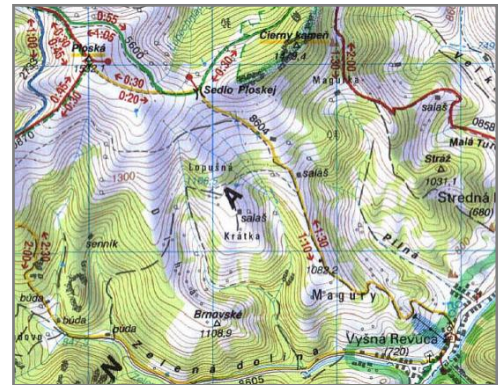
11. Liptovské Revúce - Ploská (TOP)

číslo trasy: 8604 - žltá

VYŠNÁ REVÚCA - lyžiarsky vlek, ubytovacie zariadenia

SEDLO PLOSKEJ - trasa vedie popri salašoch, zlé značenie

PLOSKÁ - vyhladkový vrchol, kde sa rozdeľuje hrebeň Veľkej Fatry, neďaleko Chata pod Borišovom, náučný chodník v zlom stave, celá trasa vhodná pre rodiny s deťmi

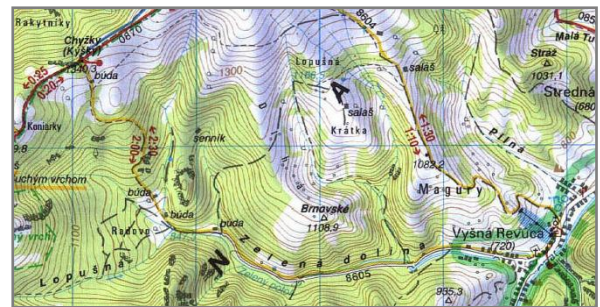
12. Liptovské Revúce – Chyžky (Kýšky)

číslo trasy: 8605 - žltá

VYŠNÁ REVÚCA - lyžiarsky vlek, ubytovacie zariadenia

ZELENÁ DOLINA - vhodné pre rodiny s deťmi

CHYŽKY - výstupová trasa na hlavný hrebeň, senníky po ceste, zlé značenie.

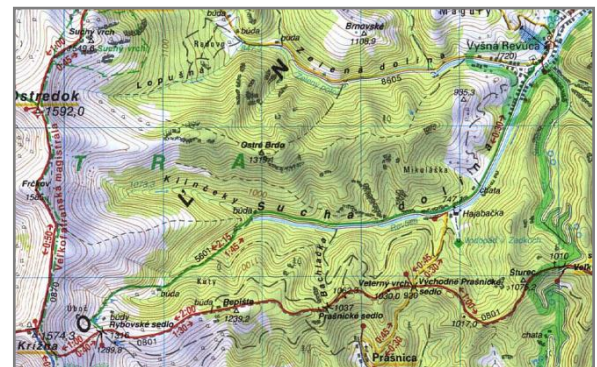
13. Liptovské Revúce - Rybovské sedlo

číslo trasy: 5601 - zelená

VYŠNÁ REVÚCA - lyžiarsky vlek, ubytovacie zariadenia

SUCHÁ DOLINA - vhodné pre rodiny s deťmi, zlé značenie

RYBOVSKÉ SEDLO - výstupová trasa pod Krížnu, zlé značenie, veľmi zlá orientácia, zarastený chodník

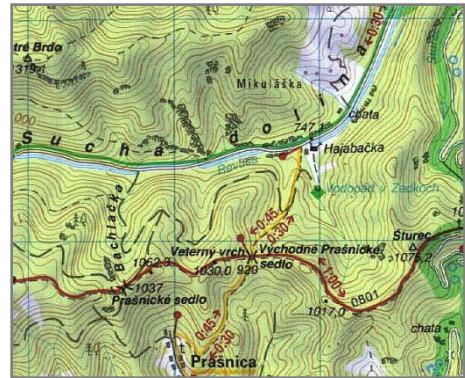

14. Hajabačka - Východné Prašnické sedlo

číslo trasy: 8435 - žltá

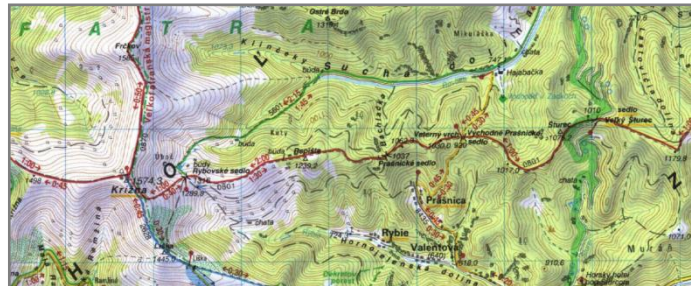
HAJABAČKA - horáreň, spojovací chodník zo Suchej doliny na európsku diaľkovú trasu E8

15. Hrebeň Veľkej Fatry v úseku Sedlo Veľký Šturec - Krížna (TOP)

číslo trasy: 0801 (E8) - červená

Trasa je súčasťou európskej diaľkovej trasy, spája hrebeň Veľkej Fatry s hrebeňom Nízkych Tatier, celá trasa má množstvo vyhlídkových bodov.

16. Velkofatranská magistrála (Krížna - Ľubochňa) (TOP)

číslo trasy: 0870 - červená

Trasa vedie najvyššími vrcholmi Veľkej Fatry a pokračuje západným hrebeňom Veľkej Fatry až do Ľubochne. Na trase je množstvo vyhlídkových bodov, najmä v úseku Krížna - Ploská, kde sa nachádza aj náučný chodník a zimné tyčové značenie. Lúčny hrebeň Krížna - Ploská vhodný pre rodiny s deťmi. Celá trasa prechádza množstvom prírodných rezervácií. V blízkosti trasy horská Chata pod Borišovom, po ceste sezónne salaše. Západná vetva hrebeňa vedie najmä lesom, je zle značená, miestami zlá orientácia.

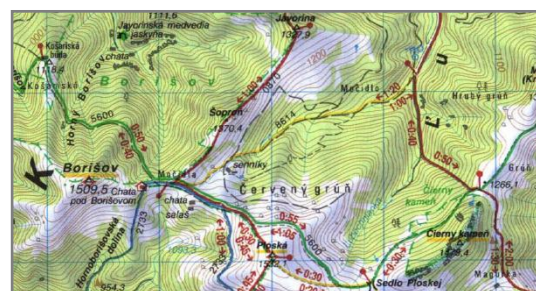

17. Močidlo - Borišov

číslo trasy: 8614 - žltá

MOČIDLO - strmý výstup na hrebeň Veľkej Fatry z Ľubochňanskej doliny, chátrajúci turistický prístrešok, zlé značenie a zlá orientácia.

BORIŠOV - Chata pod Borišovom s ubytovaním, vyhlídka. Strmé stúpanie.

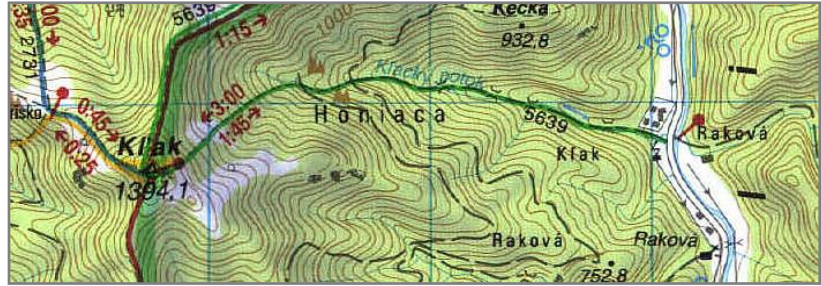

18. Raková - Kl'ak

číslo trasy: 5639 - zelená
RAKOVÁ - Ubytovanie,
oblasť využívaná na
detské tábory.

KL'AK - Vrchol s kruhovým
výhľadom,
okolité
pohoria. Križovatka
turistických trás.

Na trase je veľmi zlá
orientácia a je veľmi zle značená

19. Ľubochňa - Krpeľany

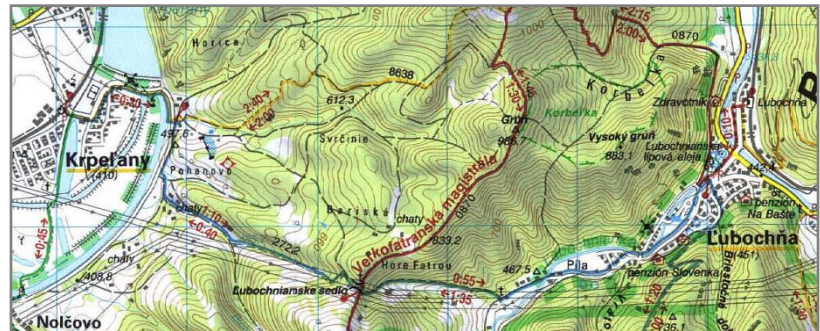
číslo trasy: 2722 - modrá
ĽUBOCHŇA - kúpeľná
obec s množstvom
ubytovania a reštaurácií.
Technická pamiatka -
hydroelektrárň.

Chránená lipová alej.
ĽUBOCHNIANSKE SEDLO -
nástupný bod na
Veľkofatranskú

magistrálu, výhľad na Turiec.

KRPEĽANY - Vodná nádrž Krpeľany

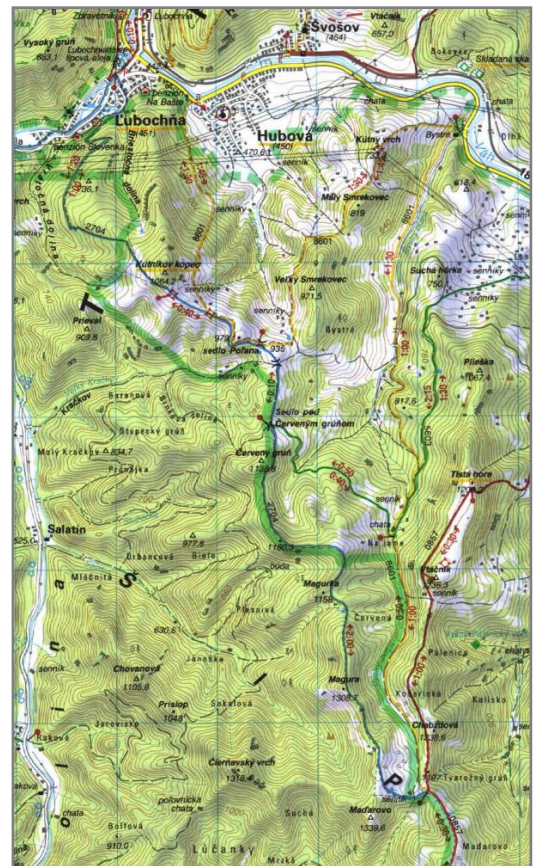
Trasa je nedostatočne značená, ale je vhodná pre rodiny s deťmi.

20. Ľubochňa - sedlo pod Tvarožným grúňom

číslo trasy: 2704 - modrá
ĽUBOCHŇA - kúpeľná obec s množstvom
ubytovania a reštaurácií. Technická pamiatka -
hydroelektrárň. Chránená lipová alej.
SENNÍKY POD KÚTNIKOVÝM KOPCOM - lúčne
vyhliadkové miesto s pôvodnými drevenými
senníkmi, na trase sú lavičky. Trasa je vhodná pre
rodiny s deťmi, nedostatočné značenie.

MAGURA - horské lúky s vyhliadkovými miestami,
v úseku od senníkov pod Kútниковým kopcom po
Maguru veľmi zlé značenie a zlá orientácia
SEDLO POD TVAROŽNÝM GRÚŇOM - lúčne sedlo,
križovatka turistických chodníkov, vhodné na
pikniky, zlé značenie, zlá orientácia.

21. Hubová - sedlo pod Tvarožným grúňom

číslo trasy: 8601 - žltá

HUBOVÁ - visutý most pre chodcov cez rieku Váh, v úvode chodníka zrekonštruované drevené sýpky

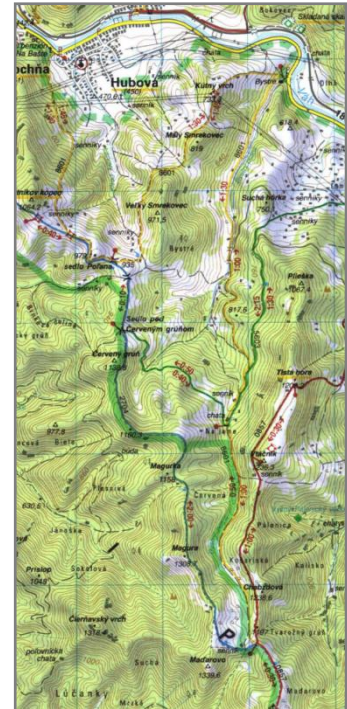
SENNÍKY POD KÚTNIKOVÝM KOPCOM - lúčne vyhlídkové miesto s pôvodnými drevenými senníkmi, na trase sú lavičky. Nedostatočné značenie, zlá orientácia.

KUTNÝ VRCH - vyhlídkové miesto na Vážske podolie, na trase senníky, zlé značenie, zlá orientácia

BYSTRÉ - horáraň, zlé značenie, zlá orientácia

DOLINA BYSTRÉHO POTOKA - vhodná pre rodiny s deťmi, na trase senníky, zlé značenie, zlá orientácia v úseku medzi cestou a zväznicou

SEDLO POD TVAROŽNÝM GRÚŇOM - lúčne sedlo, križovatka turistických chodníkov, vhodné na pikniky, zlé značenie, zlá orientácia.

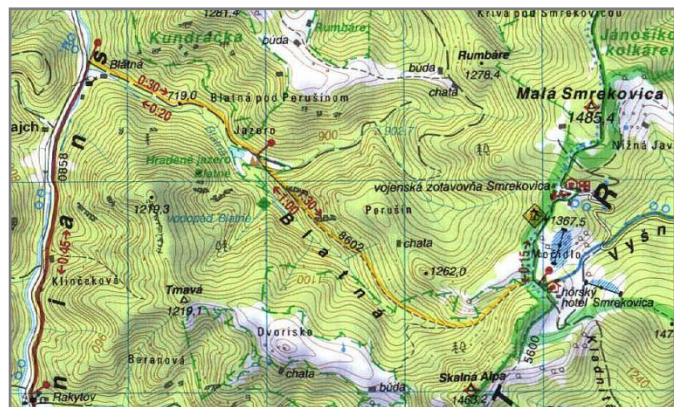

22. Blatná - Smrekovica

číslo trasy: 8602 - žltá

BLATNÁ - v doline množstvo starých horárni a zrubov. Prírodná pamiatka Hradné jazero Blatné, množstvo chránenej močiarna vegetácie. Blízko trasy prírodná pamiatka vodopád Blatné. Trasa vhodná pre rodiny s deťmi.

SMREKOVICA - rekreačná zóna, ubytovacie zariadenia, reštaurácie, lyžiarske vleky, prístup autom z Podsuchej, zlá orientácia a zlé značenie.

23. Ľubochňa - Švošov + odbočka na Ostré

číslo trasy: 8612 - žltá

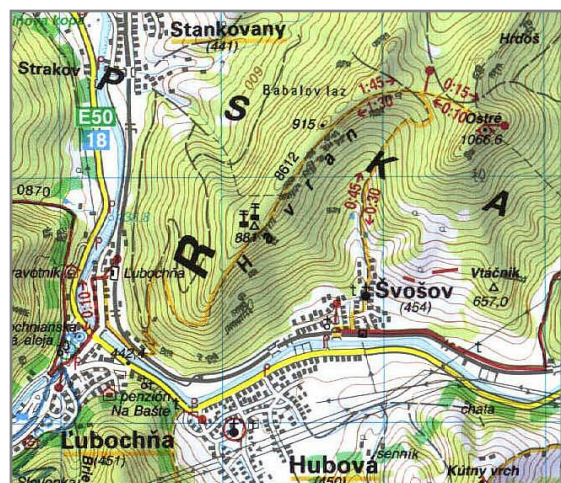
ĽUBOCHŇA - kúpeľná obec s množstvom ubytovania a reštaurácií. Technická pamiatka - hydroelektrárň. Chránená lipová alej.

HAVRAN - skalnatý hrebeň s výhľadmi.

OSTRÉ - výhľadový vrchol na Malú Fatru a Vážske podolie.

ŠVOŠOV - lyžiarsky vlek a visutý most pre chodcov cez rieku Váh.

Celá trasa má strmé stúpania je zle značená, je však vhodná pre rodiny s väčšími deťmi.

24. Stankovany - Šíp - Dierová (TOP)

číslo trasy: 8609 - žltá

STANKOVANY - visutý most pre chodcov cez rieku Váh, chránené lipy

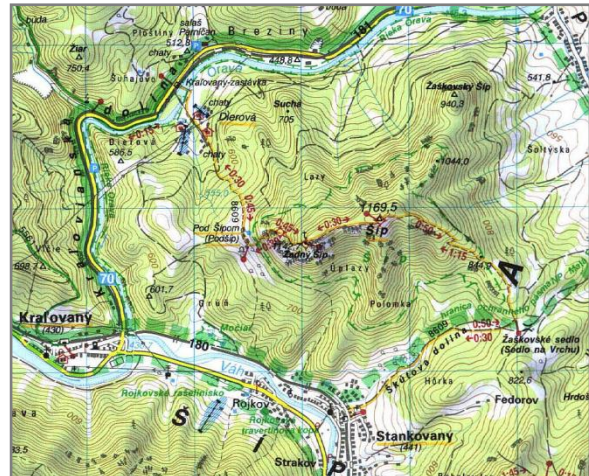
ŽAŠKOVSKÉ SEDLO - lúčnaté sedlo vhodné na pikniky

ŠÍP - zo skalného masívu viacero výhľadových bodov, najmä Malú a Veľkú Fatru a Vážske podolie, prírodná rezervácia s množstvom chránenej fauny a flóry

PODŠÍP - vrchárska osada - pôvodné drevenice, vhodné na pikniky, možnosť vrátiť sa z Podšípu cyklotrasou späť do Stankovian

DIEROVÁ - detský tábor, lyžiarske vleky, ubytovanie

Trasa je náročnejšia so strmšími úsekmi, ale vhodná pre rodiny s deťmi, nedostatočné značenie.

Pohorie CHOČSKÉ VRCHY

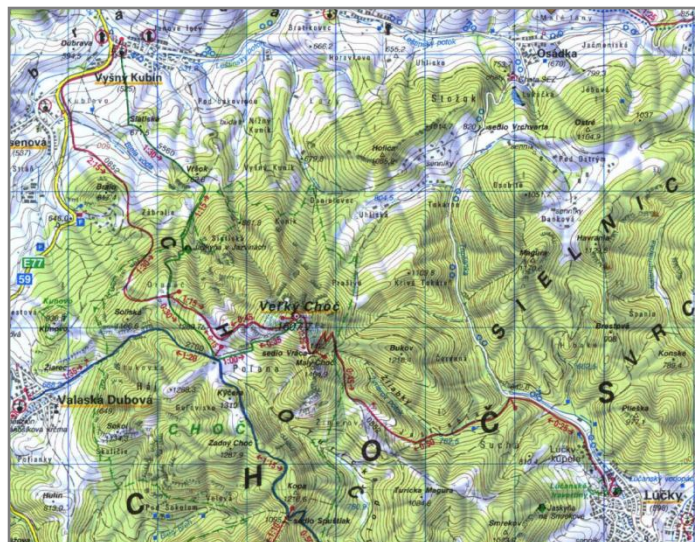
25. Lúčky - Vyšný Kubín (TOP)

číslo trasy: 0852 - červená

LÚČKY - kúpeľná obec, celoročné kúpalisko, minerálny prameň, prírodná pamiatka Lúčanský vodopád a Lúčanské travertíny. Úsek v doline vhodný pre rodiny s deťmi, v blízkosti trasy obora s diviakmi.

VEĽKÝ CHOČ - dominantný vrchol s jedným z najkrajších výhľadov na Slovensku (výhľad na všetky pohoria severného Slovenska). Na vrchole výhľadová ružica. Trasa je veľmi strmá a zle značená.

VYŠNÝ KUBÍN - Zrubové stavby, kaštiele a pamätník P. O. Hviezdoslava. Zlé značenie.

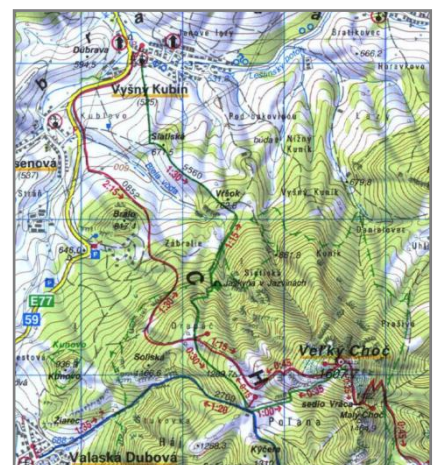
26. Veľký Choč - Vyšný Kubín

číslo trasy: 5560 - zelená

VEĽKÝ CHOČ - dominantný vrchol s jedným z najkrajších výhľadov na Slovensku (výhľad na všetky pohoria severného Slovenska). Na vrchole výhľadová ružica. Trasa náročná so zimným tyčovým značením.

POĽANA - lúka pod vrcholom Veľkého Choča, často navštevovaná drevená útulňa „hotel“ Choč (nutná údržba), zaujímavá a vzácna lúčna flóra - napr. endemit Fialka chočská!

VYŠNÝ KUBÍN - Zrubové stavby, kaštiele a pamätník P. O. Hviezdoslava. Na trase jaskyňa. Zlé značenie.

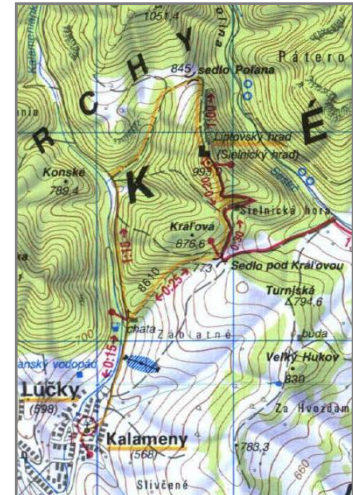

27. Kalameny - Liptovský hrad (TOP)

číslo trasy: 8610 - žltá

KALAMENY - lyžiarsky vlek, pod lesom prírodné žriedlo s minerálnou vodou upravené na kúpanie.

LIPTOVSKÝ HRAD - najvyššie položený hrad na Slovensku z ktorého sa zachovali už len základy, vyhliadkové miesto na Liptovskú kotlinu. Nedostatočné značenie, zlá orientácia najmä v okolí sedla Poľana. Trasa je troch náročnejšia, ale vhodná pre rodiny s deťmi.

28. Liptovský hrad - Vlachy (TOP)

číslo trasy: 0864 - červená

VLACHY- renesančný kaštieľ zo 16. storočia.

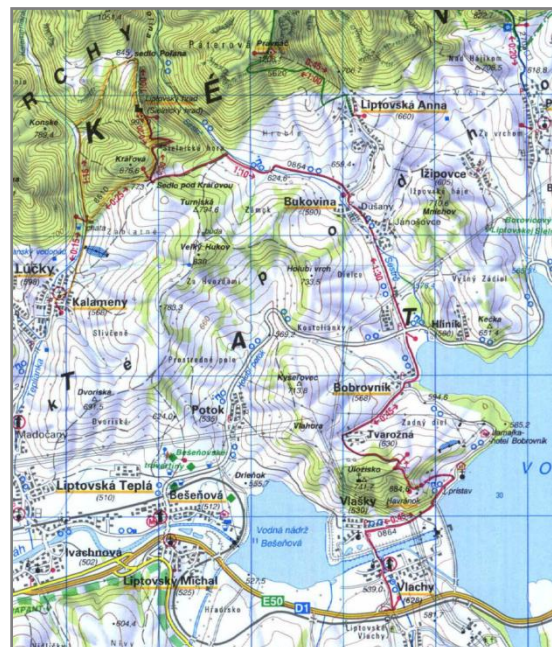
LIPTOVSKÁ MARA - na hrádzi sa nachádza náučný panel, zrekonštruovaná veža pôvodného kostola, reštaurácia, ubytovacie zariadenia. Prístav - v lete vyhliadkové plavby loďou.

HAVRÁNOK - národná kultúrna pamiatka - zrekonštruované keltské opevnenie z 1. storočia pred našim letopočtom.

Trasa po Havránok je vhodná pre rodiny s deťmi
BUKOVINA - v časti Dušany gazdovská usadlosť z polovice 19 storočia.

LIPTOVSKÝ HRAD - najvyššie položený hrad na Slovensku z ktorého sa zachovali už len základy, vyhliadkové miesto na Liptovskú kotlinu. Úsek z Bukoviny troch náročnejší, ale vhodný pre rodiny s deťmi.

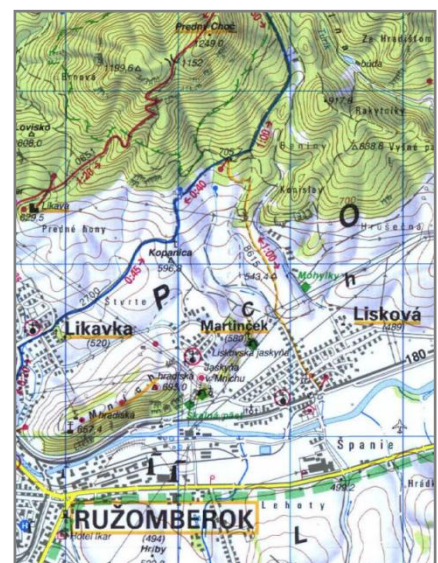
Nedostatočné značenie a zlá orientácia na celej trase.

29. Lisková - pod Predným Chočom

číslo trasy: 8615 – žltá

Spojovací chodník s chodníkom na Veľký Choč blízko trasy prírodná rezervácia Mohylky. Zlé značenia, zlá orientácia.

1.2.1.5 Cyklotrasy v okrese Ružomberok

V súčasnosti je v okolí mesta Ružomberok vytýčených **16 cyklistických trás**. Trasy v samotnom meste sú uvedené v časti 1.2.2.3. Vybrať si môžu všetci milovníci cyklistiky – od rekreačných až po najnáročnejších cyklistov. Zoznam a stručná charakteristika 4 vybraných trás mimo katastra mesta Ružomberok je uvedená nižšie:

1. Bešeňová – Liptovské Kľačany s pokračovaním do Popradu

číslo trasy: 035 – červená

BEŠEŇOVÁ – PARTIZÁNSKA ĽUPČA – asfaltová komunikácia prvej triedy, nedostatočné značenie.

PARTIZÁNSKA ĽUPČA – LIPTOVSKÉ KĽAČANY – spevnená komunikácia, nedostatočné značenie, vhodné pre rodiny s deťmi.

2. Liptovská Osada – Bešeňová – Hutý

číslo trasy: 2416 – modrá

LIPTOVSKÁ OSADA – LIPTOVSKÁ LÚŽNA – asfaltová komunikácia, nedostatočné značenie, vhodné pre rodiny s deťmi.

LIPTOVSKÁ LÚŽNA – ŽELEZNÉ – asfaltová komunikácia s veľkým stúpaním, nedostatočné značenie, vhodné pre rodiny s deťmi..

ŽELEZNÉ – PARTIZÁNSKA ĽUPČA – asfaltová komunikácia, nedostatočné značenie, vhodné pre rodiny s deťmi.

PARTIZÁNSKA ĽUPČA – BEŠEŇOVÁ – asfaltová komunikácia prvej triedy, nedostatočné značenie.

BEŠEŇOVÁ – LIPTOVSKÁ TEPLÁ – asfaltová komunikácia, nedostatočné značenie.

LIPTOVSKÁ TEPLÁ – OSÁDKA – asfaltový povrch s väčším stúpaním, nedostatočné značenie, vhodné pre rodiny s deťmi.

OSÁDKA – MALATINÁ – asfaltová komunikácia s väčším stúpaním, nedostatočné značenie.

MALATINÁ – MALÉ BOROVÉ – poľné cesty, chodníky s veľmi zlým povrchom a veľmi veľkým stúpaním, nedostatočné značenie, zlá orientácia.

MALÉ BOROVÉ – HUTY – asfaltová komunikácia s veľkým stúpaním, nedostatočné značenie.

3.Korytnica – Hiadeľské sedlo – Donovaly

číslo trasy: 2417 – modrá

KORYTNICA – HIADEĽSKÉ SEDLO – asfaltová komunikácia a spevnená komunikácia s veľkým stúpaním, nedostatočné značenie.

HIADEĽSKÉ SEDLO – BULLY – lesné cesty, chodníky s veľmi zlým povrchom a veľkým stúpaním, nedostatočné značenie, veľmi zlá orientácia.

BULLY – DONOVALY – asfaltová komunikácia s veľkým stúpaním, nedostatočné značenie.

4.Turík – Lúčky

číslo trasy: nemá – žltá

ÚVOD A ZÁVER TRASY – asfaltová komunikácia, nedostatočné značenie, vhodné pre rodiny s deťmi.

STREDNÁ ČASŤ TRASY – spevnená cesta s veľkým prevýšením, nedostatočné značenie, zlá orientácia.

Odporúčania :

- zaradiť do prezentácie mesta aj jeho atraktívne okolie – vrátane náučných chodníkov a cyklotrás,
- pripraviť atraktívnu ponuku tematických fakultatívnych výletov do okolia Ružomberka – na bicykli a mikrobusom,
- iniciovať sprístupnenie Liskovskej jaskyne,
- podporiť „Aqua Bus“ Ružomberok – Bešeňová – Lúčky – Ružomberok,
- využiť podujatia Dolného Liptova k podpore návštevnosti mesta a využitia ubytovacích kapacít,
- využiť marketingové nástroje stredísk „Thermal Park Bešeňová“ a SKIPARK Ružomberok na prezentáciu produktov cestovného ruchu Mesta Ružomberok

1.2.2 Mesto Ružomberok

1.2.2.1 *Návštevnícky zaujímavé lokality Mesta Ružomberok*

Pamiatková rezervácia ľudovej architektúry (PRĽA) Vlkolínec – osada Vlkolínec si svojich návštevníkov získa atmosférou slovenského vidieka minulých storočí. Obec je ďaleko od vplyvov civilizácie čo je jej najväčšou cennosťou. Panoramatické pohľady na prírodnú scenériu hôr, dotvárajú jedinečnosť usadlosti. Tú tvorí homogénny celok ľudovej architektúry – drevených zrubových domov stredoeurópskeho typu citlivo osadených v svahovitom teréne. Pozoruhodne zachovalá obývaná obec je príkladom tradičného vidieckeho osídlenia a hospodárskeho využívania pôdy v minulosti v symbióze s okolitou prírodou.

Vlkolínec existoval už v roku 1461 ako súčasťou Ružomberka. Vybudovali ho pravdepodobne obyvatelia Bieleho potoka ako osadu drevorubačov, alebo uhliarov, lebo pre poľnohospodárstvo tu neboli vhodné podmienky.

Z hľadiska administratívneho členenia je dnes Vlkolínec samostatnou mestskou časťou Ružomberka.

Táto vrchárska obec leží na ploche 797 m² v severovýchodnej časti pohoria Veľká Fatra v nadmorskej výške 718 m.n.m., v bočnom výbežku Revúckej doliny, na južnom úpätí vrchu Sidorovo (1099 m.n.m.).

Pamiatková rezervácia ľudovej architektúry VLKOLÍNEC je jednou z 5 lokalít na Slovensku, ktoré sú zapísané do Zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO. Do tohto Zoznamu bol zapísaný Výborom pre svetové dedičstvo UNESCO na 17. zasadnutí dňa 11. 12. 1993 v kolumbijskej Cartagene. V rámci národnej legislatívy bol Vlkolínec vyhlásený za pamiatkovú rezerváciu Uznesením vlády Slovenskej socialistickej republiky z 26. januára 1977 číslo 21.

Rovnocennou súčasťou Svetového kultúrneho dedičstva je popri ľudovej architektúre Vlkolínca aj okolitá, po stáročia utváraná kultúrna krajina s charakteristickými terasovitými políčkami a lúkami.

Celé územie Vlkolínca patrí do ochranného pásma NP Veľká Fatra. Z významných chránených území sa v blízkosti Vlkolínca vyskytuje 6 prírodných pamiatok (Dogerské skaly, Krková skala, Vlčia skala), 1 národná prírodná pamiatka a 2 národné prírodné rezervácie.

Prístup do osady je cez mestskú časť Biely Potok a odtiaľ úzkou komunikáciou cez Trlenskú dolinu. Statická doprava nie je dostatočne riešená. Parkovanie pod obcou je kapacitne nedostačujúce. Vlkolínec má pravidelné autobusové spojenie 2x do dňa, to ale slúži viac menej len pre domácich obyvateľov a javí sa ako nedostatočné.

Liptovské múzeum v Ružomberku má na Vlkolínci v svojej správe expozíciu Roľníckeho domu. Na Vlkolínci je sprístupnená Galéria, ktorá je v súkromnom vlastníctve a v správe OZ Vlkolínec.

Občianske združenie Vlkolínec je mimovládna organizácia združujúca obyvateľov a vlastníkov objektov s cieľom napomáhať a zachovať jedinečnosť Vlkolínca. Snaží sa udržiavať kultúrne tradície vo zvykoch, osobitne v slovesnom, hudobnom a výtvarnom prejave (tradičná zabíjačka, fašiangy, stávanie májov, zvyky a remeslá spojené s Veľkou nocou a pod.). Každoročne na konci júla sa na Vlkolínci organizuje kultúrne podujatie „Nedeľa na Vlkolínci“.

Vlkolínec má svojho oficiálneho správcu, ktorý zabezpečuje ochranu, obnovu a údržbu kultúrnych pamiatok, národných kultúrnych pamiatok a objektov na území Vlkolínca.

Jednou z príčin zachovania historických krajinných štruktúr Vlkolínca je izolovanosť obce od civilizačných vplyvov. Obec až do polovice 20.storočia bola bez elektriky a viedli do nej len poľné cesty a chodníky a nebol tu ani obchod.

Tradičný život do 50. rokov 20. Storočia spočíval v skromnom poľnohospodárstve, chove dobytky, pastierstve a práci v lesoch. Poľnohospodárstvo sa stalo významným krajnotvorným prvkom – v súlade s terénnym reliéfom vznikali terasy políček a lúk vzájomne oddelených medzami zo skál, ktoré obyvatelia Vlkolínca vyzbierali z políček hlavne v predjarnom období. V súčasnosti už prakticky neexistujú pôvodné políčka, ktoré sa tradične obrábali kopaním, oraním. Tieto sa premenili väčšinou na lúčno - pasienkovú vegetáciu.

V súčasnosti v dedine žije trvalo 22 obyvateľov, z ktorých sa chovom poľnohospodárskych zvierat - kôz, venujú len 2 rodiny. Najviac mal Vlkolínec obyvateľov v roku 1869 (345).

„Genius loci Vlkolínca“ - to sú predovšetkým historické krajinné štruktúry : zachované zrubové drevenice a hospodárske budovy spolu charakteristickými líniami terasovitých úzko-pásových políček s medzami a zrubové senníky, umiestnené na okolitých lúčach.

Vlkolínec je hromadná obec typu dvojradovej ulicovky s dlhými dvormi. Približne v strede sa ulica rozvetvuje na dve navzájom kolmé komunikácie. Sídlnou osou je potok tečúci zo svahov Sidorova. Rozvod potočnej vody je vedený v drevených dlabaných žľaboch.

Ľudový dom vo Vlkolínci predstavujú drevené zrubové stavby, ktoré sú v zástavbe orientovanej štítmi ku potoku a súčasne ku komunikácii. Steny drevených domov sú zrubové, z čiastočne alebo úplne kresaných trámov, vodorovne kladených na seba, spájaných preplátovaním s vysokou kamennou podmuroukou. Domy sa bielili alebo farbili farebnou hlinkou 2x ročne. Jedinečným architektonickým prvkom sú štíty striech s lomeným ostreším. Domy sú väčšinou 3-priestorové, s radením miestností za sebou. Pitvor je v strede domu, s kuchyňou v zadnej časti. Z jednej strany pitvora je izba a z druhej komora. Väčšina domov má namiesto pivnice zemiakovú jamu. Radenie objektov je nasledovné: dom, maštaľ, malé hospodárske budovy a humno. Pokračuje záhradami v tesnej blízkosti za hospodárskymi budovami. Humná slúžili ako zásobárne a pracovný priestor. Malými hospodárskymi budovami bola dreváreň alebo maštale. Maštale sa zväčša spájali do jedného celku s humnom. K maštaliam patrili aj chlievy. Ovce sa ustajňovali v ovčincoch.

Vo Vlkolínci sa nachádza 45 usadlostí, 2 novostavby (v zápise UNESCO World Heritage List sa uvádza 47 usadlostí), budova školy a kostol Navštívenia Panny Márie a zvonica. Stav architektonických pamiatok sa vo Vlkolínci sčasti zlepšuje, osobitne čo sa týka obytných objektov. Naopak, hospodárske budovy bez novej náplne využitia chátrajú.

Charakteristickým historickým architektonickým prvkom extravilánu Vlkolínca sú zrubové senníky (štále) so šindľovými strechami, umiestnené na lúčach, vo vyššie položených oblastiach. Nakoľko už dávnejšie neplnia svoju pôvodnú funkciu, veľká väčšina je vo veľmi zlom stave.

K senníkom sa viažu tradície a zručnosti obyvateľstva súvisiace s tradičnými postupmi využívať a spracúvať prírodné zdroje (obhospodarovania lúk a pasienkov - kosenie, chov oviec a dobytky).

Murovaným objektom je bývalá škola pri Kostole navštívenia Panny Márie (1875) a vedľa cintorína.

Pri spracovaní Manažmentového plánu PRLA Vlkolínec bol spracovaný prieskum pomocou dotazníkov pre obyvateľov a návštevníkov s cieľom identifikácie silných a slabých stránok lokality Vlkolínec s nasledovnými výsledkami.

Silné stránky lokality	Slabé stránky lokality
<ol style="list-style-type: none"> miestne stavby (napr. zrubové domy, senníky, kostol, zvonica, studňa...) – zachovanosť / neporušenosť / pôvodnosť / jedinečnosť stavieb neporušená príroda a celkové prostredie osady a jej okolia (čistý potok, studničky, kľudná zver) tiché prostredie (mimo hlavnej turistickej sezóny) mediálne známa lokalita –jedno 	<ol style="list-style-type: none"> zariadenia na občerstvenie, možnosti posedenia ľudové remeslá a živé tradície informácie, sprievodcovia, prezentácie lepšie verejné dopravné spojenie obchod hygienické zariadenia

<p>z najnavštevovanejších miest v oblasti expozícií ľudovej architektúry na Slovensku</p> <p>5. vybudovanie náučných chodníkov občianskym združením Vlkolínec</p>	<p>7. pasívni obyvatelia, nízka súdržnosť a spolupráca obyvateľov, závisť medzi ľuďmi, nízke príjmy obyvateľov, nízka úroveň kultúrnosti obyvateľov, skepsa a beznádej</p> <p>8. zarastanie pasienkov a lúk – mení sa charakter krajiny</p> <p>9. ľudia nevedia „predať“ miestne hodnoty (chýba podnikavosť, spolupráca)</p> <p>10. zlý stav časti kultúrnych pamiatok – hlavne hospodárskych objektov – cca 20</p>
---	---

Medzi návrhy na zlepšenie sa najčastejšie vyskytovali požiadavky:

- zachovať a zveľadiť hodnoty, kvôli ktorým bol Vlkolínec zapísaný do Zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO,
- vrátiť Vlkolíncu život a tradičné hospodárske i spoločenské aktivity,
- zachovať autentičnosť Vlkolínce,
- zabrániť výstavbe nepôvodných stavieb a rozvoju komerčného cestovného ruchu (lanovky a pod.),
- zabrániť prístupu motorových vozidiel do dediny.

Odporúčania :

- výraznejšie podporiť trvalo udržateľné formy cestovného ruchu (kultúrny turizmus, ekoturizmus)
- dôslednejšie aplikovať navrhnutý Manažmentový plán PRLA Vlkolínce spracovaný v marci 2009
- dôslednejšie aplikovať opatrenia a aktivity navrhnuté v schválenom PHSR (2007) vo vzťahu k Vlkolíncu ako turisticky atraktívnej lokalite, a to:
- vybudovať nové expozície ,
- zabezpečiť stále výstavy fotografií, maliieb, drevorezba,
- vybudovať informačné stredisko vo Vlkolínci – Dom UNESCO,
- aktualizovať existujúci štatút mestskej časti Ružomberok - Vlkolínec z pohľadu princípov trvalo udržateľného cestovného ruchu,
- aktualizovať územnoplánovacia dokumentácia - územný plán zóny mesta Ružomberok – Vlkolínec v nadväznosti na vyhlásenie ochranného pásma s dôrazom na záväznú časť ÚPN-Z spolu so všetkými regulatívami,
- zabezpečiť rozvoj služieb, rozvoj nových druhov aktivít (najmä v oblasti rekreácie – agroturistiky) s využitím hospodárskych objektov,
- zabezpečiť možnosť organizovania prezentácií ľudového umenia, folklórnych podujatí, rozvoja ľudových remesiel a ich prezentácie,
- podporiť výrobu a predaj domácich produktov (syry, med, kozie mlieko, zelenina, ovocie),
- odstrániť odmietavý postoj niektorých obyvateľov k rozvoju cestovného ruchu,

- definovať pravidlá výstavby a obnovy objektov v ochrannom pásme pamiatky + zásady pamiatkovej starostlivosti,
- klásť dôraz na stavebné úpravy senníkov a hospodárskych budov,
- podporiť pracovné príležitosti v obci – agroturistika, bioprodukcia,
- vytvoriť systém zelenej finančnej podpory na zlepšenie technického stavu stavebných pamiatok a osobitne hospodárskych budov a senníkov,
- vyriešiť otázku oživenia Vlkolínca so živými hospodárskymi zvieratami,
- obnoviť pasienkarstvo a udržiavať pasienky ,
- vybudovať nové parkovisko v Trlenskej doline, upraviť na parkovisko a rozšíriť súčasnú trávnatú plochu pod Vlkolíncom slúžiacu pre domácich – nie pre návštevníkov Vlkolínca, tak aby sme nezasahovali výstavbou nového verejného parkoviska do koncepcie pamiatkovej ochrany obce a jej krajinársko-pamiatkovej hodnoty,
- usmerniť – doplniť kyvadlovú dopravu minibusmi, alebo inými spôsobmi dopravy pre turistov – osobitne v letných mesiacoch,
- vytvoriť skupinu kvalifikovaných turistických sprievodcov,
- pripraviť a vydať letáky a turistického sprievodcu obcou a okolím,
- vybudovať a sprevádzkovať Informačné centrum vrátane návštevníckeho centra s dôrazom na podporu ochrany kultúrneho a prírodného dedičstva,
- otvoriť občerstvenie pre turistov s miestnymi špecialitami,
- dobudovať náučný chodník,
- vytvoriť komplexné programové ponuky pre rôzne cieľové skupiny,
- vytvoriť podmienky pre spracovanie (zhodnotenie) dreva vybudovaním stolárskeho – remeselníckej dielne (napr. šindle, tkanie).

Hrabovská dolina a lyžiarske stredisko „Ružomberok - Malinô Brdo“ s podtitulom Ski&Bike (bývalý SKIPARK Ružomberok) - lyžiarske stredisko SKIPARK Ružomberok sa nachádza na úbočiach Veľkej Fatry nad mestom Ružomberok v nadmorskej výške 545 - 1209 m.n.m. Je prímestským strediskom zimných športov kategórie 5*, ktorý sa rozprestiera na úbočiach Veľkej Fatry, medzi centrálnou mestskou zónou a vrchom Malinô Brdo. Areál Skiparku pozostáva z troch lokalít, ktoré sú navzájom prepojené zjazdovkami a dopravnými zariadeniami. V súčasnosti je aj na majetok tejto spoločnosti vyhlásený konkurz.

Vstupnou bránou do strediska SKIPARK Ružomberok je mestská časť Hrabovo (vzdialené od centra mesta iba 1 km) alebo Hrabovská dolina. Z Hrabova vedie na Malinô Brdo moderná 8-miestna kabínová lanovka, dlhá 1770 m, ktorá za hodinu prepraví 1500 osôb. Priamo v centre strediska sa nachádza 4-sedačková lanovka, 2 lyžiarske vleky, 4 vleky pre začiatočníkov a deti a SNOWTUBING - jazda na pneumatikách. V stredisku SKIPARK Ružomberok je k dispozícii 12 km zjazdových tratí, najdlhšia z nich meria až 3 900 metrov, prekonáva výškový rozdiel 698 m a je najdlhšou umelo zasnežovanou zjazdovkou na Slovensku.

V lete je zaujímavý výlet kabínkovou lanovkou na Malinô Brdo a odtiaľ je možný peší zostup do osady Vlkolínec. V sedle Vrchlúky medzi rekreačnou oblasťou Malinô Brdo a Vlkolíncom je lokalizovaný salaš. V okolí Skiparku sú vynikajúce podmienky pre cyklistiku. V prevádzke je od roku 2009 aj adrenalínový Bike Park a od leta 2010 aj dva lanové parky priamo v Hrabovskej doline.

Hrabovská dolina v lete poskytuje aj možnosti kúpania v Hrabovskej nádrži a člnkovania a vodných atrakcií - aquazorbing, aquaskipper. Je východiskovým bodom nenáročných peších túr.

Čutkovská dolina - Dolina sa nachádza v NP Veľká Fatra, v údolí potoka Čutkovo na hranici sídliska Kľačno. Je obľúbenou rekreačnou zónou okolia Ružomberka v zime (bežecké lyžovanie) a v lete (pešie túry a cyklotúry, poľovačky, hubárčenie). Čutkovskou dolinou vedie cesta priamo do srdca Veľkej Fatry. Údolím sa tiahne približne 4 km dlhým asfaltovým úsekom s prevýšením cca 250 m. Čutkovskou dolinou vedie aj nenáročný náučný chodník vhodný na prechádzky rodín s deťmi. Čutkovská dolina je cyklotrasou prepojená s Hrabovskou. V ústí doliny je vybudovaná „Koliba u dobrého pastiera“ s bohatou gastronomickou ponukou tradičných jedál z Liptova. V Čutkovskej doline je aj možnosť chytania rýb v Čutkovskej nádrži vybudovanej v 40-tych rokoch.

Vrch Čebrať - Vrch Čebrať (Predný Čebrať 945 m n. m. a Zadný Čebrať 1 045 m n. m.) je vrch vo Veľkej Fatre, v pod celku Šípiska Fatra. Z vrcholu je krásny výhľad na mesto Ružomberok a vedie naň nenáročný turistický chodník.

Splavovanie Váhu na raftovom čline (35 km) - plavba na plti alebo kajaku po Váhu trvá 1 hodinu. Plť má prepravnú kapacitu 12 osôb. Splav je možné realizovať od mája do októbra. Túto službu zabezpečuje outdoorová agentúra LIPTOV Active.

Salaš Krajinka – ponúka neopakovateľnú salašnickú idylu. Nachádza sa tu autentický drevený salaš a zážitková reštaurácia s výhľadom do stajne s ovcami. V areáli je možné na vlastné oči vidieť dojenie oviec ako aj výrobu žinčice, syrov alebo bryndze. Priamo v areáli salaša je možné si zakúpiť originálne ovčie syry, korbáčiky, nite, bryndzu.

Farma Gejdák – sa nachádza na svahu nad Ružomberkom, je súčasťou farmy, z ktorej sú priamo na stôl dodávané čerstvé mliečne produkty. Majiteľ spojil zaujímavú ideu pôvodnej stodoly, z ktorej sa stal trojpodlažný rodinný penzión s farmou zameranou na chov hospodárskych zvierat - hovädzieho dobytku, koní, ale najmä oviec - salašníctvu. Návštevníci penziónu môžu byť bezprostredne prítomní kŕmeniu, ošetrovaniu, dojeniu a ďalším činnostiam v chove zvierat a dokonca môžu tieto činnosti sami vykonávať. Farma ponúka aj možnosti jazdeckta.

Ranč pri Ružomberku - celoročne otvorený areál, kde nechýba štýlový western bar, kone, reštaurácia, futbalové a aj detské ihrisko, táborisko, bowling, squash. Western penzión je vyhľadávaným miestom pre detské letné i zimné tábory, lyžiarske pobyty, školské výlety, firemné večierky, posedenia a oslavy, prezentácie, svadby, country koncerty a festivaly .

Smrekovica – horské stredisko sa nachádza vo výške cca 1400m, z rozľahlých lúk v hrebeňovej časti sú vynikajúce výhľady na panorámu Veľkej Fatry, Nízkyh a Vysokých Tatier, Martinských holí. V prevádzke je tu aj najvyššie položený horský hotel na Slovensku – “Smrekovica” (1339 m n. m.), ktorý leží na okraji Chránenej krajinej oblasti Skalná Alpa. V zimných mesiacoch sú tu výborné snehové podmienky. Hrúbka snehovej pokrývky nezriedka dosahuje výšky viac ako 1 meter. Smrekovica poskytuje široké možnosti pre bežecké lyžovanie, rekreačný skialpinizmus aj zjazdové lyžovanie (k dispozícii sú dva vleky s dĺžkou cca 300m).

Černová – súbor pamiatok Černovskej masakry z roku 1907, ktorú tvoria: Rímsko - katolícky kostol Panny Márie Ružencovej postavený v novogotickom štýle, pamätné miesto Černovskej masakry, pomník a cintorín, rodný dom Andreja Hlinku. Tieto pamätné miesta pripomínajú boj Slovákov proti maďarskému útlaku v Uhorsku.

Biely Potok – je mestskou časťou Ružomberka a východiskovým bodom na Vlkolíne. Podobne ako Hrabovská dolina aj Biely Potok je súčasťou zonálnej štúdie „Územný plán zóny SKIPARK RUŽOMBEROK“ z decembra 2009, ktorá bola schválená mestským zastupiteľstvom VZN v októbri 2000. V tejto štúdií je Biely Potok uvažovaný ako ďalší nástupný bod do strediska Skipark, čo si vyžiada výstavbu nových parkovísk. Na Vlkolíne je navrhovaná pozemná lanová dráha s kapacitou 1200 os/ hod. Na jej medzistancii (priamo v ochrannom pásme pamiatky) by sa malo budovať

„územie pre potreby obyvateľov a návštevníkov Vlkolínca“, obchody, parkovisko s kapacitou 63 osobných áut. Lanovka bude ďalej pokračovať do lokality „Pod halinami“, kde je navrhnutá konečná stanica s vybavenosťou. Z lúky nad Vlkolíncom (v ochrannom pásme pamiatky) sa uvažuje o ďalších zjazdovkách a dvoch vlekoch na vrchol Malina Brda.

V katastri mestskej časti sa nachádza prírodná pamiatka **Jazierske travertíny**, vyhlásená v roku 1952 na ploche 2 ha. Leží pri vstupe do Hlbokej doliny nad Bielym Potokom. Zriedkavá geomorfologická forma travertínovej terasy so vzácnymi dokladmi o vývoji živej prírody v poslednom období štvrtohôr. Na výveroch silne mineralizovaných podzemných vôd vznikla výrazná travertínová terasa so vzácnymi druhmi flóry.

1.2.2.2 Turistické trasy v okolí mesta Ružomberok

Nezameniteľnou kultúrnotvornou funkciou tradičnej pešej turistiky je tiež cieľavedomé budovanie povedomia verejnosti nielen o náučných chodníkoch, ale aj tradičných turistických značkových chodníkoch, ktorých súčasťou sú v nejednom prípade novobudované náučné chodníky. V meste Ružomberok je označených **12 turistických trás**, z toho 1 trasa v pohorí Nízke Tatry, 3 trasy v pohorí Chočské vrchy a 9 trás v pohorí Veľká Fatra.

Pohorie NÍZKE TATRY

1. Biely Potok – Brankov – Podsuchá (TOP)

číslo trasy: 5605 – zelená

BOROVNÍSKO – v minulosti zaujímavý vyhlídkový bod na mesto od juhu. Nutná obnova značenia a obnova vyhlídky (zarastená).

OSTRÉ – v minulosti vyhlídka (dnes zarastené), nedostatočné značenie

BRANKOV – najvyšší bod trasy 1.176,8 m n.m.

VEĽKÝ BRANKOV – lúčnatý vrch s nádherným výhľadom na Nízke Tatry, zlé značenie

BRANKOVSKÝ VODOPÁD – najvyšší vodopád Nízkych Tatier, trasa z Podsuchej k vodopádu je vhodná pre rodiny s deťmi, trvá približne 40 minút, je potrebné doplniť značenie pri hostinci Bodega!

Pohorie CHOČSKÉ VRCHY

2. Ružomberok – Mních – Martinček

číslo trasy: neznačená

Začiatok: žel. stanica Ružomberok

- cez obec Likavka na poľnú cestu vedúcu k vysielaču (vyhlídky na mesto) po hrebeni s krásnymi výhľadmi na Chočské vrchy až na vrchol nad Martinčekom vo výške 695,0 m n.m. Hrebeň je zaujímavý

výskytom numulitov – skamenelín a aj svojou históriou – hradisko, údajný kláštor, Templári. V obci Martinček je možnosť navštíviť gotický Kostol sv. Martina, trasa pokračuje ku kaplnke na konci obce, odkiaľ je výhľad na Liptovskú kotlinu.

Koniec: od kaplnky je možnosť zísť chodníkom cez les k prírodnej pamiatke Liskovská jaskyňa

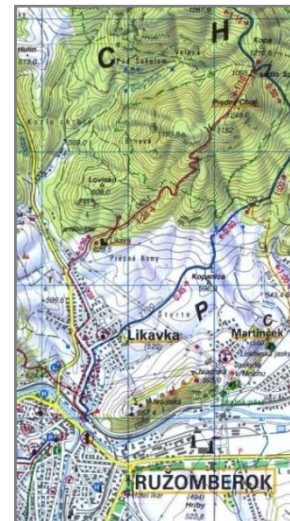
Celá trasa je nenáročná, vhodná aj pre rodiny s deťmi.

3. Ružomberok – Likava – Sedlo Spuštíak (s pokračovaním na Veľký Choč)

číslo trasy: 0851 – červená

LIKAVA – úsek po hrad je vhodný pre rodiny s deťmi. Trasa sa dá skrátiť a začať od Koliby Likava a k hradu existuje aj neznačený variant pre kočky. Hrad s expozíciou a výkladom je prístupný v letnej sezóne. Je potrebné doplniť značenie a vyznačiť variant pre kočky.

PREDNÝ CHOČ – počas výstupu pekné pohľady na mesto zo severu. Je potrebné doplniť značenie.

4. Ružomberok – Poľana – Valaská Dubová (s odbočkou na Veľký Choč) - TOP

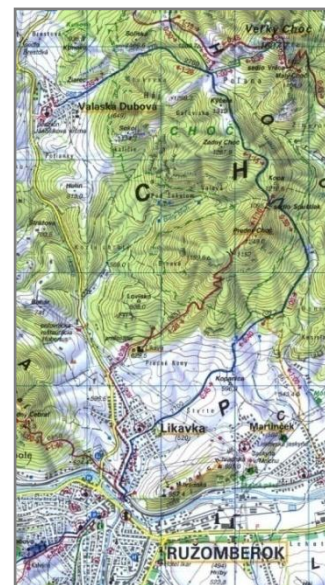
číslo trasy: 2700 – modrá

V úvode trasy sú pekné výhľady na Likavu. Nedostatočné značenie, množstvo poľných a lesných ciest.

POĽANA – lúka pod vrcholom Veľkého Choča, často navštevovaná drevená útulňa „hotel“ Choč (nutná údržba), zaujímavá a vzácna lúčna flóra – napr. endemit Fialka chočská!

Z Poľany vedie zelený turistický chodník č. 5560 na Veľký Choč 1.611 m n.m.

SOLISKÁ – zostupová trasa z Poľany vedie popod monumentálne skalné bralá – výskyt dravého vtáctva.

Pohorie VEĽKÁ FATRA

5. Ružomberok – Predný Čebrať (TOP)

číslo trasy: 0850 – červená

PREDNÝ ČEBRAŤ – najkrajší vyhlídkový vrchol priamo nad mestom Ružomberok. Trasa nesie meno nestora slovenskej turistiky prof. Zdenka Hochmutha. Trasa je veľmi zle značená, najmä v spodnej časti. Existencia neznačeného chodníka po hrebene na Čebrať, výskyt krasových javov.

6. Ružomberok – Radičiná – Švošov

číslo trasy: 0853 - červená

DUBOVSKÉ LÚKY – oblasť podhorských pasienkov a lúk, početné drevené senníky, pekný výhľad na Malino Brdo, v úseku Dubovské lúky treba trasu preznačiť – odporúčame alternatívnu trasu z časti kopírujúcu cyklotrasu. Trasa po Dubovské lúky vhodná pre rodiny s deťmi.

RADIČINÁ – vybudovaná drevená vyhládka na masív Chočských vrchov s odpočívadlom, potrebná údržba (OZ Radičiná), upraviť výhľad (konáre), k vyhládke vedie neoficiálny modro značený chodník.

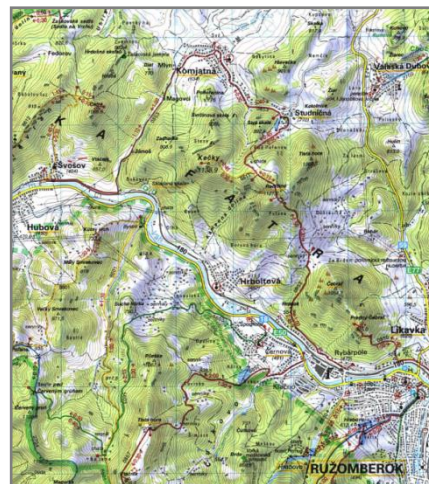
Odbočka na KEČKY

číslo trasy: 8611 – žltá

KEČKY – v minulosti vyhládkový vrchol na údolie Váhu, dnes zarastené, nedostatočné značenie

STUDIČNÁ – pekný pohľad na Sivú skalu – prírodná zaujímavosť nad obcou

KOMIAŤANSKÁ DOLINA – dolina spájajúca Komjatnú so Švošovom, nenáročný terén, pekná prechádzková trasa pre rodiny s deťmi.

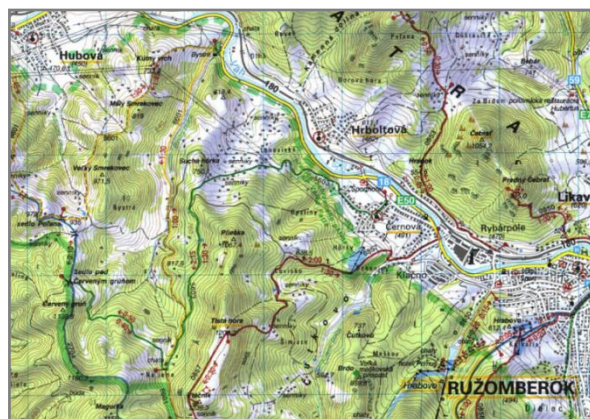

7. Černová – Sedlo pod Červeným grúňom

číslo trasy: 5603 – zelená

SENNÍKY – trasa je veľmi zle značená už od Černovej

Trasa vedie po lúkach s výhľadom do doliny Váhu.

8. Černová – Šiprúň – Podsuchá (TOP)

číslo trasy: 0857 – červená

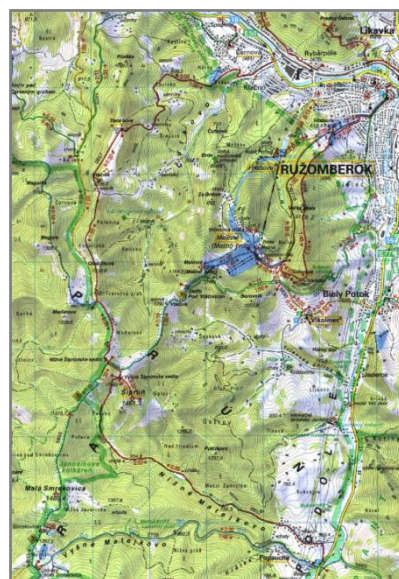
TLSTÁ HORA – pútné miesto obyvateľov Černovej, tradičný organizovaný výstup na Tri krále (6.január), pod vrcholom smerom na Vtáčnik je kamenný oltár, nedostatočné značenie

CHABZDOVÁ (Maďarovo) – križovatka viacerých chodníkov, typické horské lúky, nedostatočné značenie.

ŠIPRÚNSKE SEDLÁ – tradične tu v sezóne býva umiestnený salaš

ŠIPRÚŇ – vyhládkové miesto, zarastené

DOLINA NIŽNÉ MATEJKOVO – spodná časť vhodná na vychádzky s deťmi, chatová oblasť, nový asfaltový koberec, značenie v hornej časti takmer neexistujúce

9. Hrabovo – Vlkolíneč – Biely Potok (TOP)

číslo trasy: 8630 - žltá

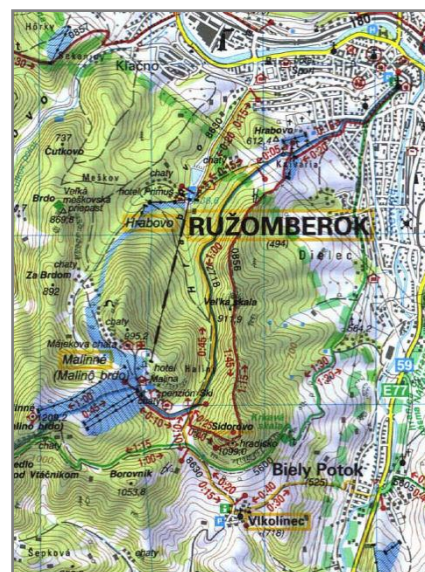
HRABOVO – Hrabovskou dolinou neexistuje značenie, vodná nádrž, údolná stanica KLD, ubytovanie, rekreačná zóna, vhodné pre rodiny s deťmi

KALVÁRIA – vyhladka na mesto Ružomberok, kostol, kaplnky

VLKOLÍNSKE LÚKY – v sezóne salaš, turistický prístrešok pod Halinami, zlá orientácia na lúkach smer Vlkolíneč

VLKOLÍNEČ – UNESCO

BIELY POTOK – zlé značenie na celom úseku

10. Ružomberok - Malinô Brdo - Sedlo pod Vtáčnikom (TOP)

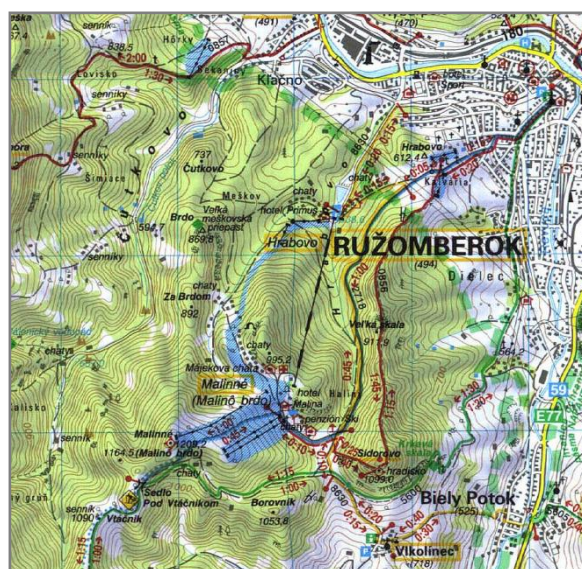
číslo trasy: 2718 - modrá

KALVÁRIA – vyhladka na mesto Ružomberok, kostol, kaplnky, nedostatočné značenie v meste

VLKOLÍNSKE LÚKY - sezóne salaš, turistický prístrešok pod Halinami

MALINO - lyžiarske stredisko, vrcholová stanica KLD, dolná stanica SLD, ubytovacie kapacity, reštaurácie, zlé značenie (značky len pri Hoteli Malina), trasa po Hotel Malina vhodná pre rodiny s deťmi MALINO BRDO - vrcholová stanica SLD, vyhladka, nedostatočné značenie

SEDLO POD VTÁČNIKOM - sezónny salaš, nedostatočné značenie na hrebeni a na lúkach

11. Ružomberok - Sidorovo - Hotel Malina (TOP)

číslo trasy: 0856 - červená

KALVÁRIA - vyhladka na mesto Ružomberok, kostol, kaplnky, nedostatočné značenie v meste, na lúke pod lesom, pri vstupe do lesa vyhladka na mesto a Lipt. Kotlinu, bývalý skokanský mostík na trase

VEĽKÁ SKALA - vyhladka, dravce, zlé značenie, zlý terén

SIDOROVO - vyhladka na Vlkolíneč a Revúcke Podolie, hradisko, zlé značenie, strmý náročný terén

VLKOLÍNSKE LÚKY - sezóne salaš, turistický prístrešok pod Halinami, zlé značenie na lúkach

MALINO - lyžiarske stredisko, vrcholová stanica KLD, dolná stanica SLD, ubytovacie kapacity, reštaurácie, zlé

značenie (značky len pri Hoteli Malina)

12. Hlavný hrebeň Veľkej Fatry - Ružomberok - Smrekovica - Borišov - Belá-Dulice (TOP)

číslo trasy: 5600 — zelená

RUŽOMBEROK - nezáživná trasa po meste, zlé značenie

GEJDÁK - agrofarma, reštaurácia, zlé značenie

KRKAVÁ SKALA - prírodná pamiatka, odpočívadlo, náučná tabuľa, zlé značenie

NAD VLKOLÍNCOM - vyhladkový úsek na Vlkolínce a Revúcke Podolie, zlé značenie VLKOLÍNSKE

LÚKY - horná časť lúk je zle značená, náučné tabule, kríž, studnička

SEDLO POD VTÁČNIKOM - stará asfaltová cesta až takmer do sedla, po ceste prameň, sezónny salaš, až do sedla vhodné pre rodiny s deťmi

ŠIPRÚŇSKE SEDLÁ - tradične tu v sezóne býva umiestnený salaš, zlé značenie

JÁNOŠÍKOVA KOLKÁREŇ - prírodná rezervácia opradená legendami, v závere vyhladka na Liptov, zlé značenie

SMREKOVICA - rekreačná zóna, ubytovacie zariadenia, reštaurácie, lyž. vleky, prístup autom z Podsucej, zlé značenie

SKALNÁ ALPA - prírodná rezervácia, vyhladkové miesto západným smerom, odpočívadlo, zlé značenie

RAKYTOV - jeden z najkrajších vyhladkových vrcholov na Slovensku, zlé značenie

ČIERNY KAMEŇ - národná prírodná rezervácia - výskyt dravcov, pôsobivý skalný útvar

SEDLO PLOSKEJ - náučný chodník

BORIŠOV - Chata pod Borišovom, vyhladka

... trasa pokračuje do Turca do obce Belá-Dulice.

V úseku Smrekovica - Sedlo Ploská miestami značenie reflexnými prvkami pre orientáciu v noci.

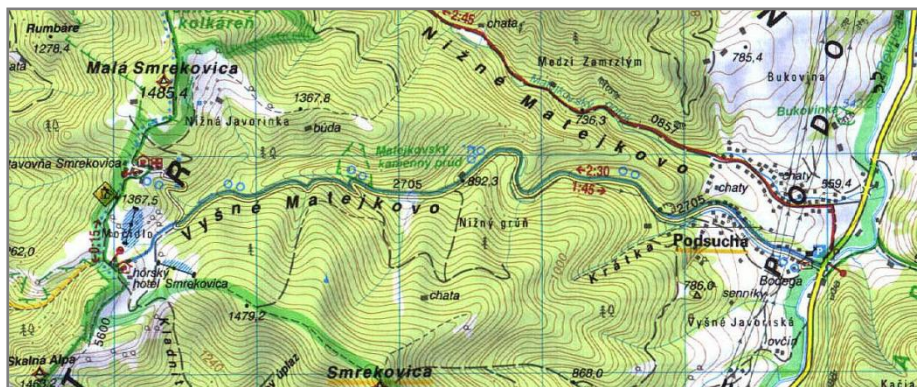

13. Podsuchá – Smrekovica

číslo trasy: 2705 - modrá

PODSUCHÁ - trasa vedie asfaltovou cestou od Hostinca Bodega, pri ceste prírodná rezervácia Matejkovský kamenný prúd

SMREKOVICA - rekreačná zóna, ubytovacie zariadenia, reštaurácie, lyž. vleky, prístup autom z Podsuchy, dostatočné značenie.

1.2.2.3 Cyklotrasy v okolí mesta Ružomberok

V samotnom meste Ružomberok, na jeho katastrálnom území je značených **12 cyklotrás**, ktoré sú pravidelne udržiavané.

1. Ružomberok – Donovaly

číslo trasy: 033 – červená

RUŽOMBEROK – BIELY POTOK – asfaltový povrch, značenie postačujúce

BIELY POTOK – PODSUCHÁ – asfaltový povrch vyčlenený len pre bicykle, v krátkom úseku spevnená poľná cesta, značenie postačujúce, vhodné pre rodiny s deťmi.

PODSUCHÁ – LIPTOVSKÁ OSADA – spevnená cesta a chodník, nedostatočné značenie, vhodné pre rodiny s deťmi.

LIPTOVSKÁ OSADA – KORYTNICA – asfaltový povrch z časti po komunikácii prvej triedy, nedostatočné značenie.

KORYTNICA – DONOVALY – asfaltová komunikácia prvej triedy s väčším stúpaním, nedostatočné značenie.

2. Ružomberok – Huty – Zuberec

číslo trasy: 006 – červená

RUŽOMBEROK – BEŠEŇOVÁ – asfaltová komunikácia, značenie postačujúce.

BEŠEŇOVÁ – KVAČANY – asfaltová komunikácia, nedostatočné značenie.

KVAČANY – HUTY – spevnená cesta s väčším stúpaním, značenie postačujúce.

HUTY – ZUBEREC – asfaltová komunikácia zväčša po komunikácii prvej triedy, postačujúce značenie.

3. Ružomberok – Malatiná

číslo trasy: 5423 – zelená

RUŽOMBEROK – LIPTOVSKÁ ŠTIAVNICA – asfaltová komunikácia, nedostatočné značenie
LIPTOVSKÁ ŠTIAVNICA – PARTIZÁNSKA ĽUPČA – spevnené cesty a asfaltové komunikácie, nedostatočné značenie, vhodné pre rodiny s deťmi.

PARTIZÁNSKA ĽUPČA – BEŠENOVÁ – asfaltová komunikácia prvej triedy, nedostatočné značenie.

BEŠENOVÁ – LIPTOVSKÁ MARA – asfaltová komunikácia, nedostatočné značenie, vhodné pre rodiny s deťmi.

LIPTOVSKÁ MARA – BUKOVINA – asfaltová komunikácia, nedostatočné značenie, vhodné pre rodiny s deťmi.

BUKOVINA – MALATINÁ – spevnená cesta, nedostatočné značenie, vhodné pre rodiny s deťmi.

4. Ružomberok – Vlkolínek – Biely Potok

číslo trasy: 5422 – zelená

RUŽOMBEROK – VLKOLÍNEC – spevnené cesty a asfaltové komunikácie, nedostatočné značenie, vhodné pre rodiny s deťmi.

VLKOLÍNEC – JAZIERCE – spevnená cesta, veľké stúpanie, nedostatočné značenie.

JAZIERCE – BIELY POTOK – spevnená cesta, postačujúce značenie, vhodné pre rodiny s deťmi.

5. Ružomberok – Jasenová – Ružomberok

číslo trasy: 5424 – zelená

RUŽOMBEROK – VALASKÁ DUBOVÁ – asfaltová komunikácia prvej triedy s väčším stúpaním, nedostatočné značenie.

VALASKÁ DUBOVA – JASENOVÁ – spevnená cesta, nedostatočné značenie, vhodné pre rodiny s deťmi.

JASENOVÁ – KOMJATNÁ – poľné cesty s veľmi zlým povrchom, nedostatočné značenie, veľmi zlá orientácia.

KOMJATNÁ – ŠVOŠOV – asfaltový povrch, nedostatočné značenie, vhodné pre rodiny s deťmi.

ŠVOŠOV – HRBOLTOVÁ – spevnená cesta, nedostatočné značenie, vhodné pre rodiny s deťmi.

HRBOLTOVÁ – RUŽOMBEROK – asfaltová komunikácia, nedostatočné značenie.

6. Ružomberok – Ľubochňa

číslo trasy: 5421 – zelená

RUŽOMBEROK – ČUTKOVSKÁ DOLINA – asfaltová komunikácia, nedostatočné značenie, vhodné pre rodiny s deťmi.

ČUTKOVSKÁ DOLINA – ĽUBOCHNIANSKA DOLINA – spevnená cesta a lesné cesty s veľmi zlým povrchom, veľké stúpanie, nedostatočné značenie.

ĽUBOCHNIANSKA DOLINA – ĽUBOCHŇA – asfaltový povrch, nedostatočné značenie, vhodné pre rodiny s deťmi.

7. Ružomberok – Smrekovica – Podsuchá

číslo trasy: 2418 – modrá

RUŽOMBEROK – VLKOLÍNSKE LÚKY – asfaltová komunikácia s veľkým stúpaním, dostatočné značenie, vhodné pre rodiny s deťmi.

VLKOLÍNSKE LÚKY – VTÁČNIK – spevnená cesta s veľkým stúpaním, dostatočné značenie.

VTÁČNIK – SMREKOVICA – lesné cesty a chodníky so zlým povrchom a veľkým stúpaním, dostatočné značenie.

SMREKOVICA – PODSUCHÁ – asfaltová komunikácia s veľkým stúpaním, nedostatočné značenie, vhodné pre rodiny s deťmi.

8. Ružomberok – Podšíp

číslo trasy: 2419 – modrá

RUŽOMBEROK – HRBOLTOVÁ – asfaltová komunikácia, nedostatočné značenie.

HRBOLTOVÁ – ŠVOŠOV – spevnená cesta, nedostatočné značenie, vhodné pre rodiny s deťmi.

ŠVOŠOV – STANKOVANY – asfaltová komunikácia, nedostatočné značenie, vhodné pre rodiny s deťmi.

STANKOVANY – OKRUH PODŠÍP – spevnená cesta, lesné cesty a chodníky so zlým povrchom a veľkým stúpaním, nedostatočné značenie, zlá orientácia.

9. Ružomberok – Valaská Dubová

číslo trasy: 8417 – žltá

RUŽOMBEROK – STUDNIČNÁ – lesné cesty a chodníky s veľmi zlým povrchom a veľkým stúpaním, skoro neexistujúce značenie.

STUDNIČNÁ – VALASKÁ DUBOVÁ – asfaltová komunikácia s veľkým stúpaním, nedostatočné značenie.

10. Černová – Bystrá dolina

číslo trasy: 8418 – žltá

ČERNOVÁ – BYSTRÁ DOLINA – ÚVOD DOLINY – asfaltová komunikácia prvej triedy, nedostatočné značenie.

BYSTRÁ DOLINA – ZÁVER DOLINY – lesná cesta s veľmi zlým povrchom a veľkým stúpaním, nedostatočné označenie.

11. Biely Potok – Vlkolínek – Vlkolínske lúky

číslo trasy: nemá – žltá

BIELY POTOK – VLKOLÍNEC – asfaltová komunikácia, v závere väčšie stúpanie, nedostatočné značenie, vhodné pre rodiny s deťmi.

VLKOLÍNEC – VLKOLÍNSKE LÚKY – spevnená cesta a chodník s veľmi zlým povrchom a veľkým stúpaním, nedostatočné značenie,

12. Hrabovo – Čutkovská dolina

číslo trasy: nemá – neštandardné značenie

ÚVOD TRASY – asfaltový povrch, miestami štrk, nedostatočné značenie, vhodné pre rodiny s deťmi.

ZÁVER TRASY – lesná cesta s jedným nebezpečným úsekom, nedostatočné značenie, vhodné pre rodiny s deťmi.

1.2.2.4 Pamiatková zóna mesta Ružomberok a významné objekty v meste

Pamiatková zóna zahŕňa územie historického jadra s charakteristickou štruktúrou zástavby, ktorého súčasťou je aj **Námestie Andreja Hlinku**. Toto námestie možno považovať za najstaršiu pamiatku mesta. Nachádza sa tu súbor kultúrnych pamiatok so vzťahom k osobnosti Andreja Hlinku :

- **Rímsko-katolícky farský kostol sv. Ondreja apoštola** – je výraznou pohľadovou dominantou mesta. Postavený bol na mieste pôvodného Kostola sv. Ladislava zo 14. Storočia (časť tejto gotickej stavby je súčasťou obvodového muriva dnešného kostola). Interiér kostola zdobia nástenné maľby od Edmunda Massányiho, oltáre od sochára Jozefa Krauseho, novogotický bočný oltár od tirolského rezbára Ferdinada Stufflesera a vitráže od Ľudovíta Fullu.
- **Mauzóleum Andreja Hlinku a školské schody** – nachádza sa v blízkosti kostola sv. Ondreja ako súčasť monumentálnych školských schodov s balustrádami vedúcich na Námestie A. Hlinku z ulice Mariánska. Pôdorys je rozdelený na dve časti – kaplnku a hrobku so sarkofágom.
- **budova Mestského úradu (mestský dom)** – novo-renesančná dvojpodlažná, v severnom krídle o jedno podlažie vyššia budova Mestského úradu je dominantnou stavbou Nám. Andreja Hlinku. Budova je v tvare pravidelného štvoruholníka s centrálnym átriom s priečelím na arkádach.
- **Mariánsky stĺp**
- Na námestí sa nachádza aj **Kolégium piaristov** ako súbor budov na západnom konci terasy nad mestom, ktorý urbanisticky uzatvára námestie, oproti farskému kostolu a budove mestského úradu. Ústrednou budovou je rehoľná rezidencia, neskorobaroková budova postavená v rokoch 1730 – 1735 ako kláštor a škola piaristov. Pôvodný kláštor nemal kostol, len kaplnku. Neskôr bol jezuitmi dostavaný o ďalšie krídlo do tvaru „L“. V budove piaristického gymnázia sídli rektorát Katolíckej univerzity. K južnej fasáde kláštora bol v roku 1806 pristavaný **Kostol Povýšenia svätého kríža**. Interiér je vymalovaný symbolickými freskami z roku 1899 Jozefom Hanulom.

Ďalšou sakrálnou stavbou vybudovanou s cieľom vytvoriť v meste pútnické miesto Liptova, bola **Kalvária** postavená v roku 1859 na úpätí Veľkej Fatry, juhozápadne od zástavby mesta. Nachádza sa tu aj jednoduchý klasicistický kalvársky kostol Povýšenia svätého kríža a 14 kaplniek zastavení krížovej cesty.

Medzi ďalšie pamiatky v meste patrí **Evanjelický kostol**, postavený v duchu moderny s prvkami rondokubizmu postavený v rokoch 1925 – 26 podľa projektu domáceho architekta Jána Burjaka, ktorý prepracoval pôvodný návrh Dušana Jurkoviča z roku 1914. V kazateľnicovom oltári je vsadený obraz Krista žehnajúceho kalich, ktorý roku 1873 namaľoval Peter Michal Bohúň.

Synagóga (1880) je ďalšou sakrálnou stavbou v Ružomberku postavená v novorománskom slohu, v súčasnosti nedostupná verejnosti. Vyžaduje si rekonštrukciu. Bola postavená podľa vzoru synagógy v Miškólczi.

Budova železničnej stanice (1871) – postavená bola, keď otvorili železnicu. Prestavaná bola v roku 1912 podľa vzoru kúpeľných stavieb s hrazdeným murivom.

Galéria Ľudovíta Fullu (1969) – v budove sú prezentované diela Ľudovíta Fullu (1902 – 1980), ktoré daroval štátu. V budove mal aj vlastný byt. Po architektonickej stránke je výnimočným dielom. Jednoduchý kubický tvar a veľké konzolovité vyloženie výstavného priestoru ponad pešiu zónu bez

podpier, či realizácia horného osvetlenia boli v dobe svojho vzniku mimoriadne. Čistotou a estetickou hodnotou sa stala jednou z najlepších realizácií modernej architektúry na Slovensku.

Liptovské múzeum (1937) – tradicionalisticky koncipovaná účelová muzeálna budova V. Donnera umiestnená na Hýrošovom námestí s pôdorysom v tvare T a stĺporadím v priečelí. Koncepcia intímnych výstavných priestorov a dostatočného vybavenia zázemia predišli dobu svojho vzniku.

Kultúrny dom (1928) – v dobe svojho vzniku bol jednou z najmodernejších a najväčších polyfunkčných priestorov na Slovensku. Ide o typickú 4-podlažnú viacúčelovú stavbu s kongresovým vybavením. Autorom idey je vzniku je Andrej Hlinka. V pôvodnom objekte sa nachádzala reštaurácia, kaviareň, 44 hotelových izieb, spoločenské, spolkové, telovýchovné a klubové miestnosti, kino pre 500 divákov a divadelná a spoločenská sála s rovnakou kapacitou.

Kaštieľ sv. Žofie - historicky najvýznamnejší objekt v meste. V roku 2002 boli tri štvrtiny kaštieľa zbúrané a k torzu pristavili budovu Hypernovy. Tvar jej pôvodnej strechy pripomína len oceľová konštrukcia.

Hrobka Makovických na miestnom cintoríne – projektantom tejto hrobky je nestor slovenskej architektúry Dušan Jurkovič . Na miestnom cintoríne je pochovaný vo vlastnej hrobke aj Ľ. Fulla. Telo Andreja Hlinku sa nenašlo. V jezuitskej hrobke na miestnom cintorín bol, kým sa postavilo mauzóleum.

Obdobie funkcionalizmu v slovenskej architektúre (20.-30.-te roky 20.storočia) sa výrazne prejavilo aj v Ružomberku. Medzi najvýznamnejších architektov v Ružomberku patril **Vojtech Donner (1901-1945)**, ktorý svoj produktívny život prežil v Prahe, Bratislave a v Spišskej Novej Vsi. V Ružomberku projektoval viacero významných stavieb. Bol „majstrom“ klasicistického dekoratívneho štýlu a uznával funkcionalistické princípy a detaily. Je autorom budovy Liptovského múzea (1934), Rímskokatolíckej chlapčenskej ľudovej školy (1932), obytných domov Zuzany Poljakovej – Škoblovej na ul. K.A. Medveckého č.1 (1932) a Ervína Wittenberga na Nám. Slobody č.6 (1933), Rímsko – katolíckeho sirotinca a chudobinca (dnes Detský domov) na Kalvárskej ulici (1934), budovy Okresného úradu na Námestí slobody.

Ako ďalšie zaujímavé stavby z architektonického hľadiska je potrebné spomenúť napríklad meštianske domy na Podhore a Mostovej ulici (napríklad staviteľom Kronerom postavený kordošovský dom na Mostovej ulici, svojho času najvyšší súkromný dom v meste), budovu filiálky Československej národnej banky na Dončovej ulici s dokonalým systémom trezorov ako potenciálneho miesta uloženia štátnych aktív v prípade nepokojov a pohrôm. Ďalej je to komplex budov krajského, okresného súdu, štátneho zastupiteľstva a väznice, budovu ev. a. v. farského úradu a ev. a. v. ľudovej školy, ktoré sú postavené podľa projektu Dušana Jurkoviča, a iné – architektonické diela v meste i na mestskom cintoríne.

Ďalšie pamiatky sa nachádzajú v mestských častiach:

- **Černová** – súbor pamiatok černovskej masakry z roku 1907: rímsko-katolícky kostol Ružencovej Panny Márie (1907 – postavený podľa projektu významného architekta Michala Milana Harminca ako jednolodňová novogotická stavba s náznakom bočných lodí s bohatou aplikáciou novogotických dekoratívnych prvkov v exteriéri s maľbami od J. Hanulu v interiéri), pamätné miesto černovskej masakry, náhrobok černovskej masakry, rodný dom Andreja Hlinku.
- **Biely potok** – Kostol Nanebovzatia Panny Márie (1902) – novogotický jednolodňový kostol
- **Hrboltová** – Kostol sv. Kataríny Alexandrijskej
- **Kostol všetkých svätých Ludrová – Kút** - ranogotický kostol z poslednej tretiny 13.stor. tzv. kolonizačného typu s románskymi prvkami, postavený voľne v poli, na vyvýšenine. Areál ohraničuje neskoro-renesančný múr so striedňami, vstupnou bránou v klasicistickom štýle

a monogramami zemanov Rakovských. Nástenná maľba v interiéri aj exteriéri pochádza z viacerých stredovekých etáp. Zo začiatku 14. Storočia pochádzajú konsekračné križe. Interiéry zdobia fresky z 15. storočia. Kompletná výmalba svätyne svojim rozsahom, stavom zachovania a umeleckými kvalitami sa vymyká regionálnym súvislostiam a patrí medzi významné gotické maliarske diela na Slovensku i v okolitých krajinách. Dnes je kostol v správe Liptovského múzea.

1.2.2.5 Kultúra v meste Ružomberok

Liptovské múzeum : Liptovské múzeum v Ružomberku je príspevkovou organizáciou Žilinského samosprávneho kraja. Priamo v Liptovskom múzeu v Ružomberku pracuje 17 zamestnancov (k 30.4.2010). Historická účelová budova v Ružomberku je hlavným sídlom múzea. Okrem pracovísk, časti depozitárov sú v nej expozičné a výstavné priestory. V roku 2009 Liptovské múzeum usporiadalo v Ružomberku a v expozitúrach v okolí (Ružomberok, Vlkolíneec, Ludrová, Likava) 61 podujatí a tvorivých dielní, 33 výstav rôzneho zamerania. Počet návštevníkov v týchto expozíciách sa pohyboval na úrovni 56 tisíc.

Galéria Ľudovíta Fullu : Galéria Ľudovíta Fullu je súčasťou Slovenskej národnej galérie, opatruje a sprístupňuje zbierku výtvarných diel Ľudovíta Fullu, ktoré tento umelec daroval štátu. Galéria je najväčšou zbierkou tvorby poprednej osobnosti slovenského moderného umenia, maliara, grafika, ilustrátora a scénografa. Okrem toho sa v galérii organizujú koncerty a besedy. V priestoroch Galérie Ľ. Fullu sa ročne uskutoční okolo 25 podujatí, s návštevnosťou okolo 2500 návštevníkov.

Skautské múzeum : Založené bolo Václavom Rubešom v roku 1997. Skautské múzeum má 5 členné kolégium správy múzea, ktoré funguje na čisto dobrovoľnej báze. Združuje deti a mládež v počte asi 130 členov. Toto múzeum, ktoré patrí k ojedinelým na Slovensku, sa nachádza v dosť nevyhovujúcich priestoroch. Svoju činnosť zabezpečuje z grantov a získaním finančných prostriedkov od sponzorov. V rámci svojej činnosti uskutočňuje besedy, výstavy a semináre. V minulom roku usporiadali po prvý krát Skautskú univerzitu pre deti i dospelých. Zúčastnili sa niekoľkých výstav v SR, v Poľsku a ČR.

Fotosalóny : Toto občianske združenie organizačne zabezpečovalo pravidelné usporiadanie dvoch medzinárodných fotosalónov v Ružomberku FOTOFÓRUM A STROM. V roku 2005 sa organizačne tieto fotosalóny oddelili. Pod týmto OZ zostáva len STROM – medzinárodný salón ekologickej fotografie. Salónu sa zúčastňujú amatéri i profesionáli z celého sveta. Svojim tematickým zameraním je jedinečný. Výstava sa uskutočňuje každoročne v mesiaci apríl. V roku 2010 bol zorganizovaný už 23. ročník. Počas roka sa retro výstavy uskutočňujú v Ríme a Krakove.

FOTOFÓRUM : Toto občianske združenie organizačne zabezpečuje medzinárodný salón umeleckej fotografie so zameraním na prezentáciu autorských kolekcíí. Výstava je tematický neobmedzená a môžu sa jej rovnako zúčastniť profesionáli i amatéri z celého sveta. Aj táto výstava sa koná každoročne v mesiaci október v Ružomberku. V roku 2010 to bude jej 43. ročník.

1.2.2.6 Kalendár podujatí v meste Ružomberok

Tradičné podujatia s regionálnym dopadom:

KULTÚRNO – UMELECKÉ ZAMERANIE : Vítania jari, Májové veselice, výročné trhy - jarmoky (I., II.), Nedeľa vo Vlkolínci, Vlkolíneec – kosenie ručnou kosou – celoslovenská súťaž, Ružomerský folklórny festival, Country festival, spomienkové oslavy pri rôznych príležitostiach, vianočné koncerty, Ruža veteránov – prehliadka automobilov a motocyklov – veteránov;

ŠPORTOVÉ ZAMERANIE: Challenge Day, Medvedík – žiacke lyžiarske preteky, Beh okolo Sidorova, Kritérium mesta – bežecké preteky, Ružomerská latka – skokanské preteky, Silvestrovský výstup na Choč, Olympiáda detí materských škôl, Jedenástka roka, Streetball challenge, Mildeho memoriál – stolnotenisový turnaj

V meste pôsobí aj OZ WILD SPIRIT – extrémne netradičné športy - skateboardy, korčule, bicykle

Tradičné podujatia medzinárodného významu:

- Fotofórum, Strom – so zameraním na fotografiu

V minulosti sa v Ružomberku uskutočnili aj podujatia národného alebo medzinárodného významu:

KULTÚRNO – UMELECKÉ ZAMERANIE : Papierenské sympózium

ŠPORTOVÉ ZAMERANIE : SSL 2000, Svetová Zimná Univerziáda, Akademické majstrovstvá sveta vo vzpieraní, Majstrovstvá Európy v športových disciplínach, Majstrovstvá Slovenska žien v hokejbale, ME chlapcov do 18 rokov v basketbale "U-18 European Championship for Men: 2005" (13.-24. júla 2005), Slovenský pohár v tanečnom športe (dospelý, dvojice) (2010), 5. Majstrovstvá sveta v love rýb prívlačou (2005)

Odporúčania :

- dobudovať oddychové zóny a zóny adrenalínového vyžitia v Čutkovskej a Hrabovskej doline a zahrnúť ich do ponuky ako jednu lokalitu
- sprístupniť náučný chodník na vrch Čebrať
- zakomponovať splavovanie Váhu do ponuky mesta
- nadviazať spoluprácu so salašom Gejdák, Krajinka, Rančom a Smrekovicou v záujme ich zapojenia do tematických pobytových balíkov
- spracovať tematickú trasu "Životom Andreja Hlinku"
- vydať turistického sprievodcu okolím Vlkolínca, Ružomberka (pešo, na bicykli)
- dobudovať sieť náučných chodníkov a cyklotrás Mestom a okolím a vypracovať systém na ich údržbu, obnovu a modernizáciu,
- zahrnúť pamiatkovo a architektonicky zaujímavé objekty do tematických trás ako miesta zastavenia počas prehliadok miesta so sprievodcom,
- vydať publikáciu funkcionalistických stavieb V. Donnera v Ružomberku prípadne aj vydanie komplexnej monografie o kvalitných architektonických dielach v mesta a ich tvorcoch
- oživiť výstavné priestory Galérie Ľ.Fullu o návštevnícky atraktívne umelecké výstavy,
- sprístupniť Salaš na Vlkolínskych lúkach návštevníkom v stálej kolibe počas celej letnej turistickej sezóny a dbať na kultúru predaja,
- zdefinovanie štatútu využívania Hrabovskej nádrže,
- vytvoriť sakrálnu tematickú trasu „Sakrálny Ružomberok“
- usmerňovať zameranie podujatí a výstav v Liptovskom múzeu, Galérii, Skautskom múzeu v súlade s tematickými produktmi s možnosťou vytvárania pobytových balíkov ich individuálnej ponuky do ponuky Ružomberka
- doplniť ponuku kultúrnych a športových podujatí v meste o návštevnícky atraktívne podujatia a nadviazať na úspešné podujatia

1.3 Analýza existujúceho dopytu a cieľových skupín

1.3.1 Okres Ružomberok

Cieľové skupiny návštevníkov okresu Ružomberok sú definované najmä z pohľadu krajiny trvalého pobytu návštevníka. Prirodzene sa vykryštalizovala pomerne silná skupina návštevníkov najmä zo susedných krajín, jednak z dôvodu menšej prístupovej vzdialenosti a tiež z pohľadu blízkosti kultúr krajín strednej Európy. Logicky teda prevládajú turisti najmä z Českej republiky, Poľska a Maďarska.

Domáci návštevník predstavuje stále veľmi silnú skupinu, ktorá má v sebe ešte určite silnejší potenciál v objavovaní turistických atrakcií okresu Ružomberok. Jeho prilákanie bude určite jedna z najvýznamnejších úloh marketingovej práce.

Počty domácich a zahraničných návštevníkov za obdobie 2006 – 2009 je v nasledujúcej tabuľke

	Krajina trvalého pobytu návštevníka	Návštevníci	Prenocovania	Priemerný počet prenocovaní	Štruktúra návštevníkov (%)
2006	Spolu	54 801	224 911	4,1	100,0
	Slovenská republika	24 947	115 715	4,6	45,5
	Cudzinci	29 854	109 196	3,7	54,5
2007	Spolu	70 005	267 089	3,8	100,0
	Slovenská republika	33 526	143 031	4,3	47,9
	Cudzinci	36 479	124 058	3,4	52,1
2008	Spolu	80 253	297 207	3,7	100,0
	Slovenská republika	39 146	165 140	4,2	48,8
	Cudzinci	41 107	132 067	3,2	51,2
2009	Spolu	77 684	280 278	3,6	100,0
	Slovenská republika	45 667	185 859	4,1	58,8
	Cudzinci	32 017	94 419	2,9	41,2

Tabuľka: Návštevnosť ubytovacích zariadení podľa krajiny trvalého pobytu návštevníka v okrese Ružomberok

Rozdiel medzi podielom domácich a zahraničných návštevníkov za posledné 4 roky nie je veľmi výrazný. Domáci sa pohybujú okolo hodnoty 46-47 % a zahraniční 52-54%. V roku 2009 je zaznamenaný zatiaľ najväčší rozdiel vo vzájomnom pomere domácich a zahraničných návštevníkov (58,8% : 41,2%) a navyše tu prvý krát dominujú návštevníci zo Slovenska.

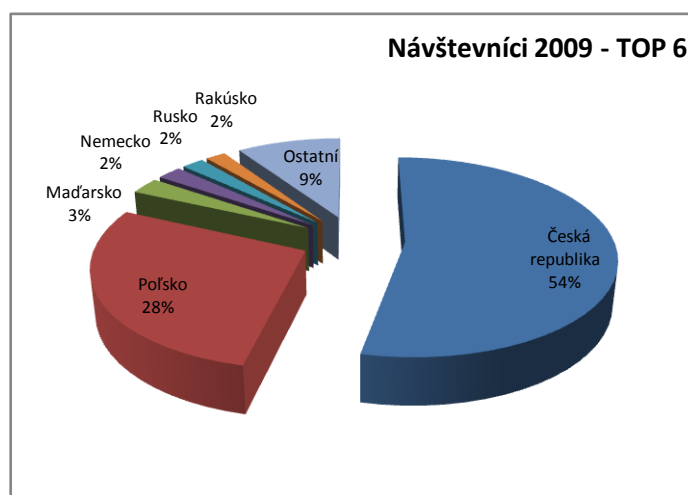
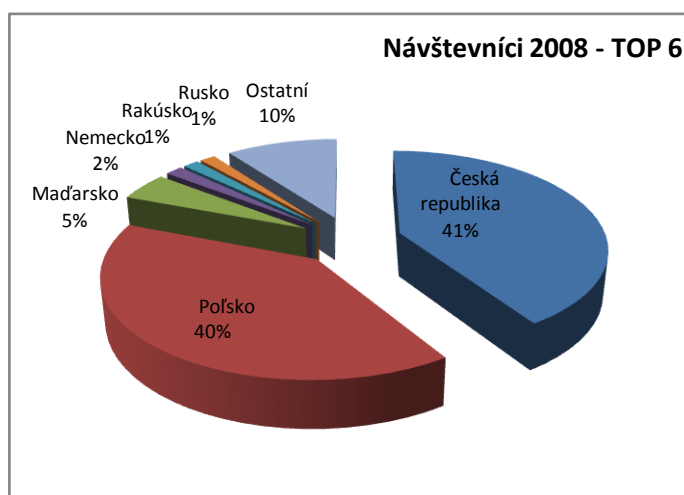
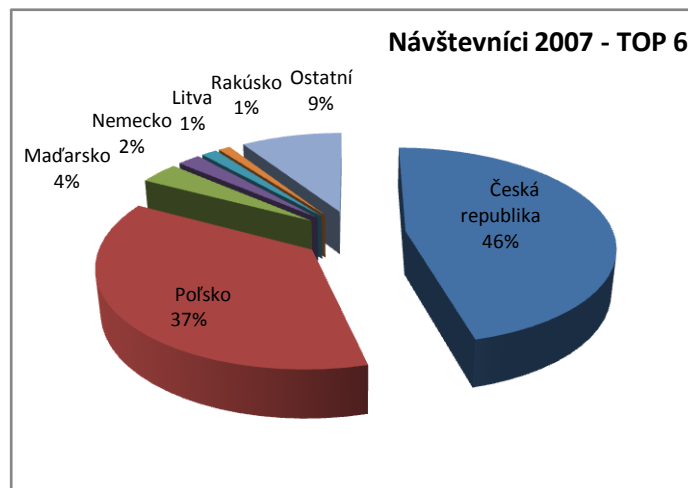
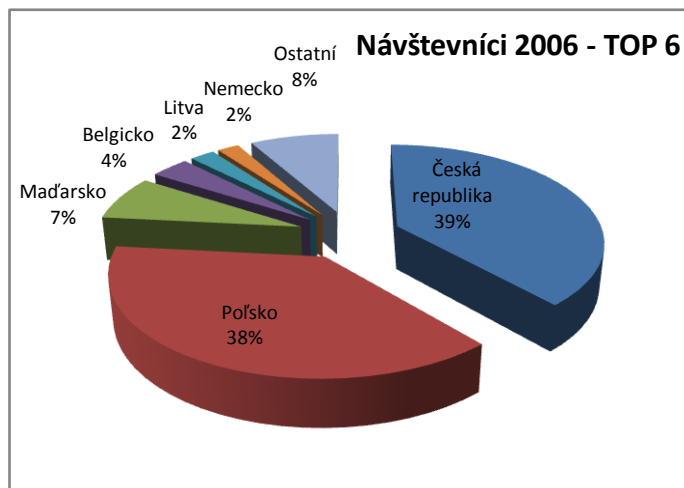
Celkovo klesá priemerný počet prenocovaní, keď u domácich návštevníkov sa pohybuje od 4,6 do 4,1, kým u zahraničných vychádza je táto priemerná hodnota od 3,7 do 2,9.

Najviac návštevníkov je zo susedných krajín, z ktorých je na toto územie pomerne blízko: Česká republika, Poľsko, Maďarsko. V prvej „šestke“ sú ďalej Nemecko, Litva, Rusko a Rakúsko. V prvej dvadsiatke sa mimo európskych krajín nachádzajú Spojené štáty americké.

Podrobný rozbor návštevnosti zahraničných turistov je uvedený v nasledujúcich grafoch a tabuľkách.

Štatistické údaje výkonov ubytovacích zariadení cestovného ruchu v okrese Ružomberok (rozdelenie zahraničných návštevníkov)

Podiel zahraničných návštevníkov podľa krajiny trvalého pobytu návštevníka (TOP 6)

Tabuľková časť – Počet zahraničných návštevníkov podľa krajiny trvalého pobytu návštevníka

TOP 6

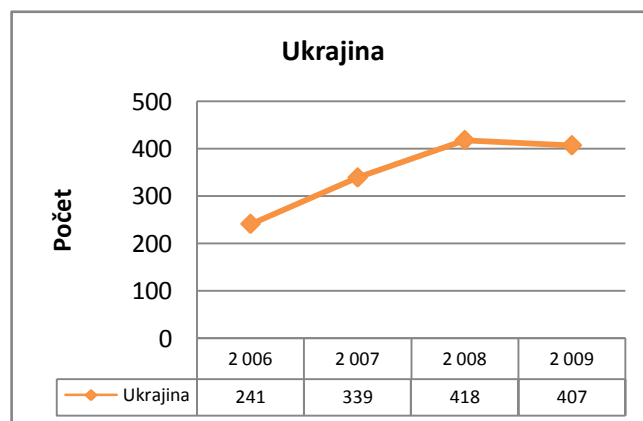
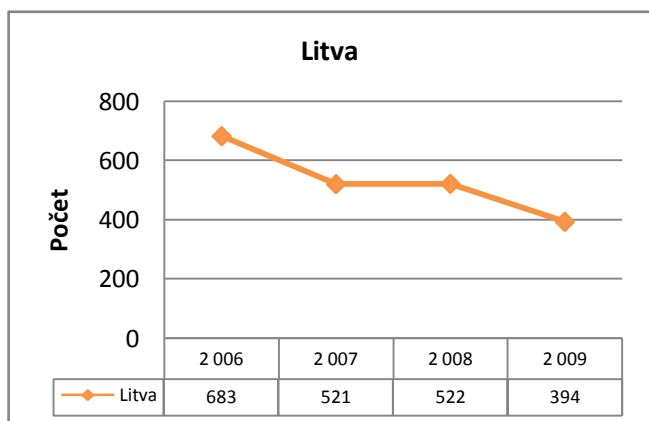
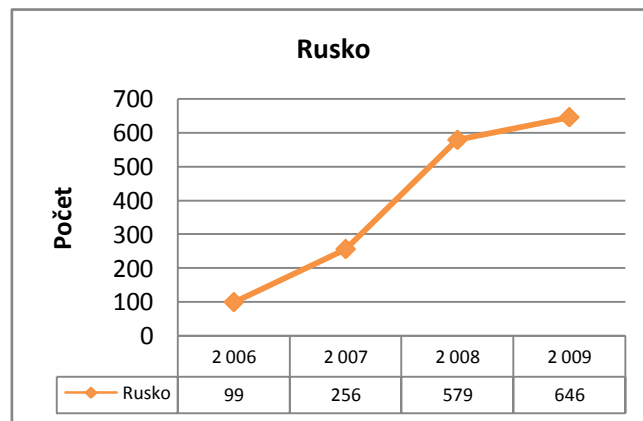
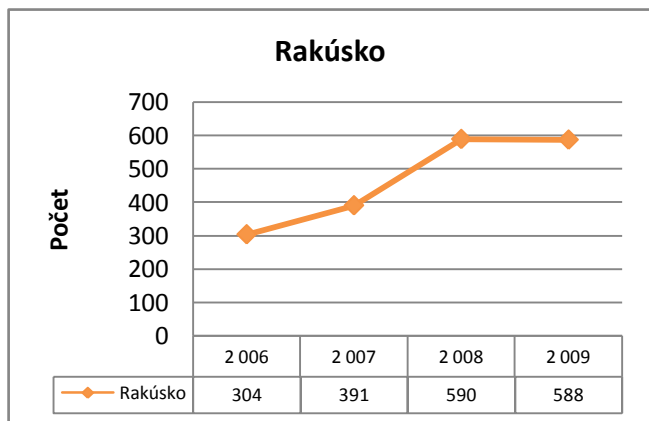
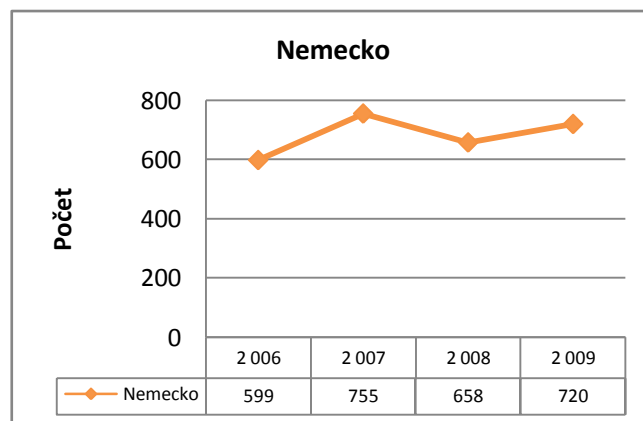
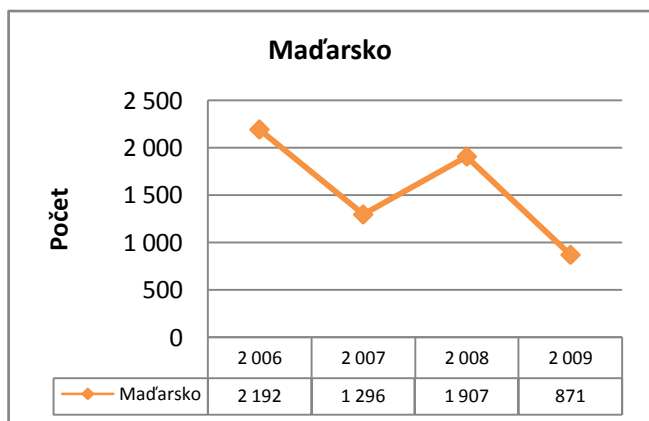
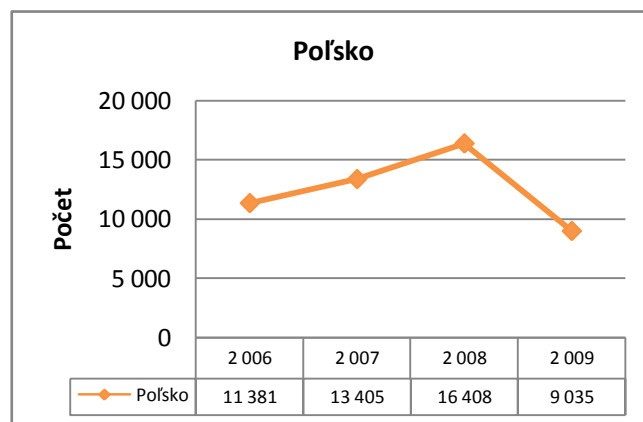
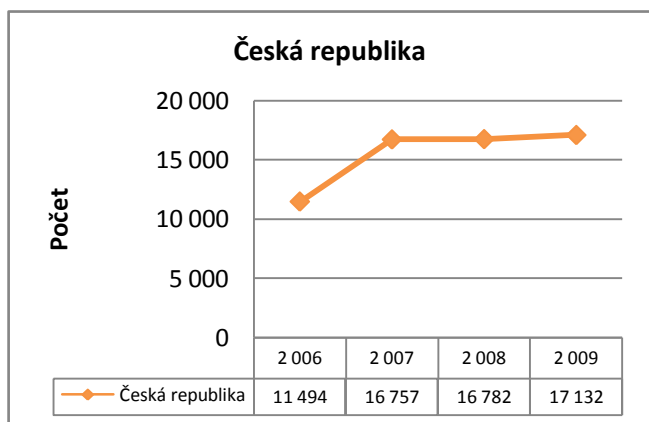
	2006		2007		2008		2009		Odchýlka [%]
	Krajina	Počet	Krajina	Počet	Krajina	Počet	Krajina	Počet	
1	Česká republika	11 494	Česká republika	16 757	Česká republika	16 782	Česká republika	17 132	+2,1
2	Poľsko	11 381	Poľsko	13 405	Poľsko	16 408	Poľsko	9 035	-44,9
3	Maďarsko	2 192	Maďarsko	1 296	Maďarsko	1 907	Maďarsko	871	-54,3
4	Belgicko	1 062	Nemecko	755	Nemecko	658	Nemecko	720	+9,4
5	Litva	683	Litva	521	Rakúsko	590	Rusko	646	+11,6
6	Nemecko	599	Rakúsko	391	Rusko	579	Rakúsko	588	-0,3

Štatistické údaje ukazujú, že najväčší podiel na návštevnosti okresu Ružomberok majú turisti zo susedných krajín. Dominujú najmä občania z Českej republiky a Poľska, ktorí predstavujú každoročne okolo 80 percentný podiel všetkých zahraničných návštevníkov. V prvej „šestke“ najviac zastúpených turistov okresu sú ešte návštevníci z Maďarska, Nemecka, Rakúska, Ruska a Litvy. Prehľad počtu návštevníkov z ostatných krajín je uvedený v **Prílohe 3**.

Celkový pokles návštevnosti v roku 2009 spôsobuje najmä pomerne veľký prepad návštev turistov z Poľska, keď medziročný pokles predstavuje takmer 45 % a maďarských turistov (-54,3%). U českých turistov zaznamenávame stále nárast, aj keď veľmi mierny (+2,1%).

Prehľad počtu zahraničných návštevníkov za roky 2006 až 2009 je v nasledujúcich tabuľkách a grafoch.

Počet zahraničních návštěvníků v okrese Ružomberok (trendy za roky 2006 – 2009)

1.3.2 Mesto Ružomberok

V tabuľke a grafe sú údaje o návštevnosti domácich aj zahraničných turistov za roky 2006 a 2009 v meste Ružomberok. Nárast celkového počtu návštevníkov je evidentný, ale zaujímavá je zmena pomeru domácich a zahraničných návštevníkov, keď v roku 2006 to bolo 53,1 : 46,9%, tak v roku 2009 je to v pomere 70,7 : 29,3%.

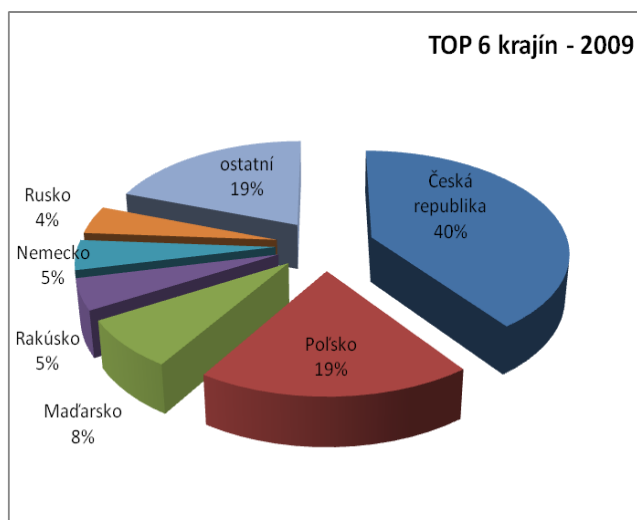
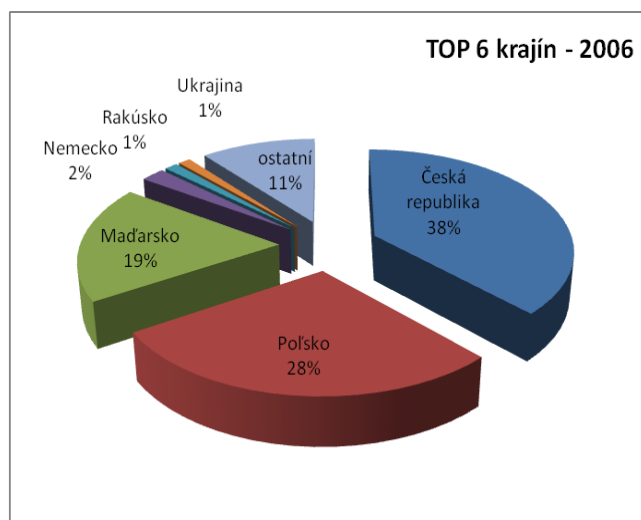
	Krajina trvalého pobytu návštevníka	Návštevníci	Prenocovania	Priemerný počet prenocovaní	Štruktúra návštevníkov (%)
2006	Spolu	15 007	43 788	2,9	100,0
	Slovenská republika	7 968	20 237	2,5	53,1
	cudzinci	7 039	23 551	3,3	46,9
2009	Spolu	29 026	83 777	2,9	100,0
	Slovenská republika	20 529	62 726	3,1	70,7
	cudzinci	8 497	21 051	2,5	29,3

Tabuľka: Návštevnosť ubytovacích zariadení podľa krajiny trvalého pobytu návštevníka v meste Ružomberok

Poznámka: Štatistické údaje z rokov 2007, 2008 budú doplnené postupne v závislosti od ich dostupnosti.

Tabuľka: Počet zahraničných návštevníkov podľa krajiny trvalého pobytu návštevníka v meste Ružomberok – prvých šesť krajín

	2006		2009		odch. %
	Krajina	Počet	Krajina	Počet	
1	Česká republika	2 659	Česká republika	3 394	27,6
2	Poľsko	1 995	Poľsko	1 613	-19,1
3	Maďarsko	1 297	Maďarsko	647	-50,1
4	Nemecko	158	Rakúsko	414	375,9
5	Rakúsko	87	Nemecko	400	153,2
6	Ukrajina	82	Rusko	377	508,1

V grafoch a tabuľkách je zobrazený podiel prvých 6 krajín, ktorých obyvatelia navštívili mesto Ružomberok. S výrazným nárastom vedú občania Českej republiky a Poľska, ktorí predstavujú takmer 66, resp. 59 percentný podiel všetkých zahraničných návštevníkov mesta. Od občanov Maďarskej republiky, ktorí sú na 3. Mieste, už výrazne zaostávajú návštevníci z ďalších krajín (Nemecko, Rakúsko a Ukrajina, resp. Rusko). Návštevníci z ostatných krajín predstavujú zvyšných 11%, resp. 19% z celkového počtu zahraničných návštevníkov (tabuľka je v **Prílohe 4**. Zaznamenaný je pokles návštevníkov z Poľska a Maďarska, ale potešiteľný je nárast návštevníkov z Nemecka, Ruska a Ukrajiny.

Odporúčania :

- prezentáciu mesta zamerať na tradičných návštevníkov zo susedných krajín – z Českej republiky, Poľska a Maďarska.
- Marketingovými aktivitami sa snažiť prilákať oveľa viac návštevníkov z rusky hovoriacich krajín (Rusko, Ukrajina, Pobaltské krajiny)
- Prispôbiť marketingovú komunikáciu pre zahraničného návštevníka vo všetkých komunikačných materiáloch (tlačové aj elektronické)
- uzavrieť partnerstvo s nemeckým mestom „na vode“
- prezentáciu mesta rozšíriť na nemecký trh – seniori
- definovať nové cieľové skupiny – nielen z hľadiska trvalého pobytu návštevníka;
- segmentáciu uskutočniť po ďalšej analýze dostupných štatistických údajov (napríklad od ubytovateľov, poskytovateľov iných služieb, a pod.)

1.4 Analýza existujúcej marketingovej komunikácie produktov cestovného ruchu mesta Ružomberok a okolia

1.4.1 Okres Ružomberok

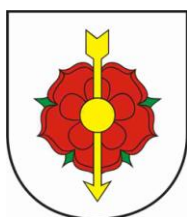
Marketingová komunikácia celého okresu Ružomberok, vrátane mesta Ružomberok, je z veľkej väčšiny postavená na prezentácii osady Vlkolínec, zapísaného do zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO. Dostupné publikácie, tlačoviny a ostatné komunikačné materiály nasvedčujú, že neexistuje ucelená komunikačná stratégia postavená na jednotnom a charakteristickom vizuálnom štýle regiónu či mesta.

Uvedené príklady niektorých publikácií vyrobených v poslednom období:

Podrobnejší zoznam už publikovaných komunikačných materiálov mesta Ružomberok a okolia je uvedený v kapitole 2.4

1.4.2 Mesto Ružomberok

Mesto Ružomberok v oficiálnej komunikácii naďalej používa jeden zo štandardných symbolov mesta a to erb. Erb mesta predstavuje na striebornom štíte červená ruža, prestrelená zlatým, nadol smerujúcim šípm. História ruže v erbe vychádza z miesta, kde sa dnes nachádza historické námestie, bolo v čase príchodu nemeckých prisťahovalcov vrchom, ktoré bolo celé porastené krami

šípových ruží. Podľa tejto rarity dostalo mesto i svoj názov Rosenberg – vrch ruží - Ružomberok.

Ako vidno na predchádzajúcich príkladoch, jeho používanie nemá jasné pravidlá. Forma, veľkosť, umiestňovanie, aliancia s inými grafickými prvkami, ba niekedy ani farebnosť nie je jednotná, ani prísne dodržiavaná. V niektorých prípadoch potom pôsobí rušivo akoby logotyp nepatril do ponúkaného grafického návrhu.

Odporúčania :

- vytvoriť pravidlá pre používanie základných grafických symbolov mesta Ružomberok – erb, farebnosť, typ písma – vo forme logomanuálu,
- Navrhnuť nové, moderné logo mesta a spolu s erbom vytvoriť jednotný vizuálny štýl komunikácie mesta Ružomberok,
- Vytvoriť úplný dizajnový manuál – ako pravidlá pre grafické návrhy všetkých komunikačných materiálov mesta,
- Komunikačné materiály vytvárať v súlade s novou marketingovou a komunikačnou stratégiou.

2. Ružomberok a UNESCO lokalita

2.1 Význam UNESCO lokalít pre turizmus

UNESCO lokality sú lokality chránené v zmysle medzinárodného Dohovoru o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva z roku 1972. Dohovor definuje kultúrne dedičstvo na základe výnimočných univerzálnych hodnôt stavebných pamiatok a ich súborov z pohľadu histórie, umenia alebo vedy. Pri posudzovaní kultúrnych hodnôt sa zdôrazňuje aspekt autenticity a integrity, a tým výnimočnosti a jedinečnosti. Ochrana a manažment lokalít svetového kultúrneho dedičstva by mala zabezpečiť, že tieto hodnoty, podmienky integrity a/alebo autenticity budú v budúcnosti nielen zachované, ale aj posilnené.

Z pohľadu cestovného ruchu sú UNESCO lokality považované za vysoko atraktívne a hodné návštevy. UNESCO je medzinárodnou marketingovou značkou.

Čo to znamená byť pamiatkou UNESCO

Podľa uvedeného Dohovoru je stanovené, že kultúrna alebo historická pamiatka sa môže úradne stať jedným z divov sveta. To znamená, že sa ocitne medzi vyvolenými na zvláštnom zozname. Byť na tomto zozname neznamená len slávu a postavenie, ale hlavne zodpovednosť a starostlivosť o vybranú lokalitu / pamiatku.

Ale ide najmä o obrovskú poctu, lebo zápisom do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva celé svetové spoločenstvo prehlasuje: „Áno, toto je niečo jedinečné a výnimočné na celom svete, je to niečo, čo je naše spoločné dedičstvo a všetci sa týmto zaväzujeme chrániť to jeden pre druhého a v záujme všetkých národov sveta...“.

Byť zapísaný do Zoznamu znamená stať sa členom veľmi prestížneho a elitného klubu medzi pamiatkami.

Zápis do Zoznamu svetového dedičstva je zárukou vysokej kvality pre všetkých, kto radi cestujú a spoznávajú cudzie krajiny. Je to záruka, že keď navštívia pamiatku UNESCO, určite navštívia miesto, ktoré stojí za spoznanie, lebo je jedinečné a má svoju medzinárodne uznávanú hodnotu.

Toto je základný predpoklad, na ktorom by mala byť postavená logika chápania významu turistického ruchu v lokalitách označených ako pamiatky UNESCO.

Odporúčania :

1. V marketingovej komunikácii Mesta Ružomberok zdôrazniť význam označenia pamiatky UNESCO:
  - jedinečnosť pamiatky na celom svete;
  - potvrdená medzinárodná známka kvality pre pamiatku;
  - rovnocenné postavenie s inými významnými a turisticky atraktívnymi pamiatkami – člen „Exclusiv klubu“;
  - pamiatka nie je len motiváciou pre cestovanie, ale je zároveň súčasťou pomyselnej „Učebnice svetových dejín kultúry a prírody“;
  - pamiatka je tiež obrazom kultúrnej a morálnej vyspelosti mesta / regiónu, na ktorom sa nachádza – ochráňme si to, čo považujeme za najlepšie, čo máme po našich predkoch a zachovajme pre budúcnosť – sú to hodnoty minulosti a pramene poznania;
  - zoznam pamiatok je jedna zo vstupných brán pri objavovaní Slovenska, regiónu, miesta;
  - pamiatka je vlastne jeden z oficiálnych divov sveta.

2. Vybrať niektorú uvedenú prednosť alebo ich kombináciu a použiť ju ako USP (Unique Selling Position), prípadne postaviť na nej niektorú časť marketingovej koncepcie.

2.2 Možné marketingové aktivity v prepojení na UNESCO lokality

Osada Vlkolínec ako jedna z pamiatok zapísaných do zoznamu UNESCO by mohla byť iniciátorom založenia združenia miest a obcí, na území ktorých sa nachádza pamiatka zapísaná do Zoznamu.

Cieľom združenia by bolo okrem iného koordinovať jednotnú koncepciu pri propagácii značky UNESCO na Slovensku a zároveň sa starať o prezentáciu, zachovanie a zveľaďovanie súčasných pamiatok.

Značka UNESCO nie je na Slovensku stále dostatočne cenená a jej význam z marketingového hľadiska je málo využívaný. Osvetová práca združenia o organizácii UNESCO a jej poslaní by mohla byť tiež veľmi významným dôvodom jeho existencie.

Marketingové aktivity združenia, ale aj jeho jednotlivých členov by mali smerovať minimálne do týchto oblastí:

- Vytvorenie značky združenia, pod ktorou by sa prezentovalo navonok, a ktorou by sa definoval jednotný vizuálny štýl nasledujúcej prezentácie všetkých slovenských pamiatok v Zozname
- Združenie by sa stalo organizátorom jedného až dvoch významných podujatí ročne, ktoré by zdôraznilo a podporilo význam značky UNESCO na Slovensku
- Vytvorenie a udržiavanie jednej elektronickej prezentácie všetkých zapísaných pamiatok (aj čakaťelov) – spoločný informačný web-portal
- Vydávanie súboru tlačných publikácií o pamiatkach UNESCO na Slovensku
- Spolupráca so zahraničnými partnermi – podobnými združeniami a organizáciami – vzájomná výmenná prezentácia lokalít UNESCO

2.3 Možnosti kooperácií a partnerstiev s UNESCO lokalitami

Príklady medzinárodnej spolupráce a partnerstiev pri implementácii, výmene skúseností a know-how pre sprostredkovanie významu kultúrneho dedičstva a jeho propagáciu môžeme nájsť v projekte „Heritage Alive!“.

Projekt “HERITAGE ALIVE!”

Je to projekt spolu financovaný z EU (INTERREG IIIB CADSES; Priority 3 - Promotion and management of landscape, natural and cultural heritage Measure 3.1 - Protecting and developing cultural heritage).

Do projektu sa zapojilo 9 subjektov zo siedmich krajín Európy – Rakúsko, Maďarsko, Bulharsko, Grécko, Rumunsko, Poľsko, Taliansko.

Partneri projektu vyvíjajú, implementujú a robia transfer know-how o tom, ako vhodne a efektívne využiť informačno-komunikačné technológie na propagáciu ich kultúrneho dedičstva a ako vyvolať dialóg medzi miestnymi obyvateľmi a návštevníkmi. Všetci chápu význam kultúrneho dedičstva ako významný faktor regionálneho rozvoja, kultúrnej identity a kultúrneho turizmu. Navyše regionálne kultúrne dedičstvo je tu videné ako dôležitý aspekt kvality života, významu miesta a živej kultúry miestnych obyvateľov.

Na projekte spolupracujú partneri s rozličných a odlišných regiónov, ale majú spoločný cieľ – chcú rozšíriť sprostredkovanie kultúrneho dedičstva jednak lokálnej komunite, ako aj hosťom

a návštěvníkom regiónu. Hlavným prvkom tejto mediácie je zapojiť miestnych obyvateľov – zvlášť mladých ľudí – do komunikácie o hodnote a význame kultúrneho dedičstva.

Okrem príležitosti naučiť sa od iných, ako prakticky vyvíjať a implementovať všetky aktivity, tento projekt umožní tiež získať:

- Návody pre zavedenie nových médií v propagácii kultúrneho dedičstva
- Príklady úspešných skúseností, ktoré pokrývajú široké spektrum aplikácií
- Scenáre a odporúčania pre integráciu regionálnych inovačných stratégií, manažmentu pamiatok kultúrneho dedičstva a nových technológií

Reálne výstupy projektu sú aplikácie interaktívnych médií:

- **Virtuálny sprievodca (Virtual Tourist Guide - VTG)** – multimediálna aplikácia použiteľná na web stránke alebo mobilnom zariadení alebo inom technickom prostriedku. Takýto sprievodca umožní nahliadnuť na pamiatku z rozličných pohľadov a vstupných bodov a nazrie aj „za fasádu“ pamiatky.

Všetky turistické atrakcie uvedené v sprievodcovi môžu byť zobrazené a popísané nielen v súčasnom stave, ale aj v ľubovoľnom čase predtým. Týmto spôsobom môže byť pamiatka prezentovaná ako vyzerala v rozličných historických obdobiach, akými fyzickými alebo funkčnými zmenami prešla a podobne. Takéto historické „vyhľadávanie“ by malo predstavovať pridanú hodnotu použitej IT technológie.

VTG bol zatiaľ aplikovaný pre 3 pamiatky – dedina Hollókő (Maďarsko), mesto Salzburg (Rakúsko) a historické centrum Sighisoara – sedem dedín s opevnenými kostolmi Transylvánie (Rumunsko).

- **Learning Quests** (Vzdelávacie pátranie / vyhľadávanie)

LQ sa zameriava na zvýšenie kultúrneho povedomia a participácie miestneho obyvateľstva a návštevníkov. Členovia miestnej komunity sú zapojení do plánovania a tvorby LQ. LQ ponúkajú hravou formou objavovanie alebo dokonca dobrodružný spôsob vzdelávania o historických lokalitách a pamiatkach.

Metóda LQ je založená na internetových technológiách a webových aplikáciách – otázky a vysvetľujúce názorné odpovede. Úžasnym spôsobom sa šíria znalosti „študentov“ o pamiatkach, obyvatelia objavujú poklady ich rodného kraja a stávajú sa otvorenejšími pre nové inovatívne technológie.

LQ je multifunkčná technológia, ktorá sa dá použiť nielen vzdelávanie, ale tiež ako vyhodnocovací a marketingový nástroj pre pamiatky kultúrneho dedičstva. Kvízy a súťaže v LQ môžu byť vyplňané návštevníkmi, ktorí môžu zároveň hodnotiť úroveň poskytovaných služieb. Ak je súťaž prístupná na rôznych turistických portáloch, predstavuje tým veľmi dôležitý marketingový nástroj. Napríklad – návštevníci, ktorí vyplnia súťažné otázky správne, môžu vyhrať výlet po pamiatkach ako súčasť balíka služieb (cesta, ubytovanie, vstupenky do turistickej atrakcie).

LQ bol vyvinutý zatiaľ u 3 partnerov – Gorlice (Poľsko), Perperikon (Bulharsko) a Urbino (Taliansko).

Z marketingového hľadiska sú zaujímavé komunikačné materiály – publikácie a informačné materiály, ktoré partneri projektu vytvorili a používajú ich na úspešnú prezentáciu všetkých oblastí projektu. Sú to napríklad Prípadové štúdie vo využívaní interaktívnych technológií na mediáciu kultúrnych a historických informácií, Informačný booklet, Brožúra legend, Report o vývoji a implementácii virtuálnych sprievodcov, Implementačný plán pre Heritage Alive! Learning Quests, Press Book, informačný leták a iné.

Všetky zverejnené publikácie majú vlastnosti, ktoré od nich čitateľ očakáva – vysoká informačná hodnota a vizuálny štýl a grafické prevedenie znesie prísne kritériá hodnotenia. Ukážky z niektorých materiálov sú v **Prílohe 3**.

Elektronická prezentácia projektu je okrem vyvinutých pilotných aplikácií riešená pomerne kvalitne spracovanými web stránkami každého partnera samostatne. Navyše majú niektoré krajiny vytvorenú spoločnú prezentáciu pamiatok UNESCO v danej krajine. Príklady sú uvedené v **Prílohe 4**.

Pre ďalšiu marketingovú analýzu bola vybraná lokalita v maďarskej dedine Hollókő, ktorá má veľmi podobný charakter ako osada Vlkolínek.

Hollókő (Maďarsko) – tradičná dedina v maďarskej puste.

Palócska dedina je zaradená do zoznamu UNESCO vďaka svojej charakteristickej tradičnej výstavbe dediny zo 17. a 18. storočia, ktorá je dodnes zachovaná. Dedina sa do dnešného dňa nestala múzeom a obyvatelia časť budov stále používajú. Hollókő je typická dedina s jednou ulicou. V centre, na malom kopci, stojí malý kostol, s drevenou strechou z r. 1889. Do zoznamu UNESCO patrí 67 chránených sedliackych domov. Dnes žije v dedine asi 400 obyvateľov, 70% sú dôchodcovia, ale tradície sa dodnes dodržiavajú aj medzi mladými ľuďmi.

Hollókő je už všeobecne známa svojimi krásnymi vidieckymi budovami, tradičnými objektmi a chránenou okolitou prírodou. Avšak významné sú živé tradície dediny a jej obyvatelia so zachovanými tradičnými remeslami, ktoré sú hlboko zakorenené v komunite a v sociálnej interakcii jej členov.

V rámci projektu „Heritage Alive!“ považovali autori za veľmi dôležité komunikovať význam výrobných a remeselných aktivít pre život v malej komunite. Rozhodli sa ukázať návštevníkom jednak dedinu, ale aj príbehy rozličných remesiel, tradícií, živých osudov a sociálne spoložitie v dedine.

Realizátori projektu sa spoločne naučili ako napláňovať celý proces tvorby, ako vybrať a zapojiť miestnych obyvateľov do projektu, ako spolupracovať s regionálnou samosprávou a následne ako vyvinúť a technicky realizovať a implementovať vytvorené aplikácie.

Výstupom sú napríklad virtuálni sprievodcovia – príbehy postavené na reálnych situáciách a pôvodných obyvateľoch dediny. Sú to prezentácie starých tradícií, dennej rutinej práce, ukážky súčasného života miestnych obyvateľov poprepájaného historickými faktami o dedine. Ukážky webovej aplikácie sú uvedené v **Prílohe 2**.

Sú ešte vyrobené vo forme DVD a tiež použiteľné v mobilných zariadeniach.

V dedine je zriadená informačná a programová kancelária, ktorá sídli v jednom zo sedliackych domov na vstupe do dediny. Organizuje programy a podujatia pre skupiny detí aj dospelých, ale aj pre individuálnych návštevníkov. Na podujatiach účinkujú miestni obyvatelia a v súčasnosti je aktívne zapojených viac ako 25 rodín do rôznych aktivít a poskytovaných služieb.

Väčšinou ide o predvádzanie miestnych zvykov, ľudových remesiel, pozývanie do vlastných domov a ilustrácia bežného vidieckeho života, napríklad –názorná ukážka pečenia chleba a syrových koláčov v otvorenej peci, zdobenie medovníkov, vyučovanie pradenia, tkania a vyšívania a podobne. Ďalej organizujú folklórne a remeselnícke festivaly a workshopy, sprevádzajú návštevníkov po dedine.

Taktiež je možné objednať si ubytovanie v niektorom zo sedliackych domov spolu s miestnou rodinou. V dedine je inštalovaná dočasná galéria.

Mottom organizátorov je: „Ponúknuť návštevníkom neopakovateľný a jedinečný zážitok na celý život.“

Ďalšie príklady podobných lokalít a pamiatok kultúrneho dedičstva, z ktorých je možné brať inšpiráciu pri manažovaní, prezentácii a šírení povedomia o význame UNESCO značky medzi miestnymi obyvateľmi a aj návštevníkmi:

- **Drevené kostoly v oblasti Maramureș (Rumunsko)**
Výber ôsmich drevených kostolov, výborných ukážok rôznych architektonických riešení z rôznych oblastí a dôb.
- **Dediny a opevnené kostoly v Transylvánii (Rumunsko)**
Živý obraz kultúrnej krajiny v Transylvánii.
Územie Transylvánie – Saxon dediny – je jeden z posledných pôvodných európskych regiónov nezmeneného po stovky rokov, v ktorom drobné poľnohospodárstvo spolu existuje s hojnosťou fauny a flóry.
- **Holašovice (Česká republika)**
výnimočne dobre zachovaná juhočeská tradičná stredoeurópska dedina z 13.storočia, ktorá leží 14,5 km západne od Českých Budějovic. Na stredovekom pôdoryse sa tu zachovalo množstvo kvalitných dedinských stavieb z 18. a 19. storočia v štýle známom ako "jihočeské selské baroko". Okolo rybníka uprostred dediny sa radia jednotlivé statky, celkovo 22 budov s maľovanými barokovými štítmi a záhradou za stavbou. Rybník slúžil k chovu rýb. Obec je živou spomienkou na selskú tradíciu známu napríklad z najslávnejšej českej opery „Predaná nevesta“. Dedina sa predstavila vo filmovej verzii opery.
- **Gammelstad (Švédsko)**
Dedinu tvorí 424 drevených domčekov okolo kamenného kostola, ktoré boli obývané iba v nedeľu a slúžili ako útulok ľuďom, ktorí to mali do kostola príliš ďaleko.
- **Svaneti (Gruzínsko)**
Izolovaná horská oblasť ukrýva unikátne stredoveké dediny a vežové domy.
- **Drevený kostol v Urnese (Nórsko)**
Drevený kostolík z 12. Storočia – najstarší drevený kostol v Nórsku.
Jeden z produktov cestovného ruchu regiónu Sognefjord.

Odporúčania :

- Na príklade úspešných lokalít a pamiatok kultúrneho dedičstva nájsť možnosti spolupráce (domácej aj medzinárodnej) pri implementácii, výmene skúseností a know-how pre sprostredkovanie významu kultúrneho dedičstva a jeho propagáciu. K dispozícii sú projekty regionálnej aj nadnárodnej spolupráce vo vybraných operačných programoch EÚ s možnosťou čiastočného spolufinancovania.
- Nadviazať komunikáciu s domácimi predstaviteľmi zapísaných pamiatok kultúrneho dedičstva a spoločne hľadať formy spolupráce a podpory v operačných programoch EÚ.
- Využiť nové formy marketingovej komunikácie a nových technológií, ktoré zapoja miestnych obyvateľov – najmä mladých ľudí do procesu tvorby produktov cestovného ruchu a ich foriem.

2.4 Analýza aktivít v cestovnom ruchu a marketingových aktivít produktov cestovného ruchu v osade Vlkolínec

Využívanie značky UNESCO v propagácii mesta Ružomberok a regiónu:

1. Knihy – vydané MsÚ Ružomberok:
  - Vlkolínec, krátka história, architektúra a život, 2008 (ANJ a SLJ verzia)
  - Vlkolínec, klenot svetového dedičstva, 2007

- Cesta UNESCO I – očami európskych fotografov
- 2. Knihy vydané s finančnou podporou mesta Ružomberok
  - Slovensko v klenotnici UNESCO, 2005
  - K. Šrobár: Vlkolíнец, keď sa dvere nezapierali, 2009
- 3. Inzercia
  - Cestovný lexikón SR 2009/2010
  - Cestovný informátor – cyklo a autoatlas, 2010
  - Web portál (www.visitliptov.sk, www.ruzomberok.eu, www.vlkolinec.sk, ai.)
- 4. Informačné tabule
  - ŽS Ružomberok, 2009
  - Infotabule v meste Ružomberok a okolí (pod Gejdákom, Hrabovo- pri lanovke, pod Vlkolíncom)
  - Mapa- Ružomberok, ul. Podhora
  - Navigačné tabule pri rýchlostných komunikáciách
- 5. Propagačný materiál
  - mapa Ružomberka
  - infoleták OZ Vlkolíнец (zelený)
  - infoletáky vydané MsÚ Ružomberok (žltý, +6 jazyčný, leporelo Vlkolíнец, staršie letáky)
  - brožúra Ružomberok (ANJ, SLJ)
  - leporelo Ružomberok
  - perá, samolepky, kľúčenky, magnetky, tričká, obrázky, pohľadnice, poháre, fľaše, kalendáre – malé, stolové, tašky, obrazy
  - banery
- 6. Fotografie – výstavy
  - priamo vo Vlkolínci (galéria, bývalé IC)
- 7. DVD prezentácie
  - ... perla v horách zrodená
  - Vlkolíнец 2005
- 8. Akcie vo Vlkolínci
  - Bačova cesta, 2009
  - Rezbárske sympóziu – tradične posledný júlový týždeň
  - Súťaž v kosení ručnou kosou – tradične začiatkom júla
  - Nedeľa vo Vlkolínci – tradične posledná júlová nedeľa
  - Prezentácie ľudových remesiel – v Galérii ľudového umenia vo Vlkolínci- počas letnej sezóny cez víkendy
- 9. Reklama
  - Citybus RK

Výber niektorých aktivít a podujatí v osade Vlkolíнец uskutočnených v rokoch 2008-2010. Organizátorom bolo občianske združenie „Vlkolíнец“ v spolupráci s mestom Ružomberok.

Podujatia boli organizované v schéme nedeľných predvážiacich akcií remeselníkov a ľudových umelcov, napríklad:

- Tkáčka + drotárka
- Paličkárka + ketliarka
- Medovníkárka + výšivkárka
- Maliarka + drotárka
- Maľovanie na sklo + ketliarka
- Paličkárka + včelár
- Ľudová hudba
- Krasličiarica + košíkárka
- Výšivkárka + drotárka
- Medovníkárka + ketliarka
- Paličkárka + tkáčka
- Krasličiarica + včelár
- Hračkár + výšivkárka
- Drotárka + tkáčka
- Veľkonočná nedeľa - pletenie košíkov a korbáčov, výstava kraslíc a písťal
- mája - hrebenár + kovotepec
- drotárky
- (MDD) - hračkár + maliarka
- paličkárky
- košíkár + ketliarka
- tkáčka + maliarka
- krasličiarica + rezbár
- Nedeľa vo Vlkolínci
- rezbár + tkáčka
- maliarka + medovníkárka
- včelár + výšivkárka
- Veľkonočná nedeľa: v interiéri Galérie ľudového umenia ukážky zdobenia kraslíc drotárskou technikou, ukážky pletenia korbáčov, výstava kraslíc a písťaliek
- celodenné vystúpenie drotárov s možnosťou zapojenia sa návštevníkov (drotársky kurz)
- celodenné vystúpenie rezbára
- celodenné vystúpenie maliarok, predvádzanie rôznych maliarskych techník
- kurz ketlovania – celodenná predvážacia akcia s možnosťou zapojenia sa záujemcov
- drotársky kurz – celodenná predvážacia akcia s možnosťou zapojenia návštevníkov
- predvážacia akcia maľovania na sklo + prezentácia háčkovaných výrobkov
- celodenné vystúpenie rezbára
- kurz ketlovania – celodenná predvážacia akcia s možnosťou zapojenia sa záujemcov
- Kosenie ručnou kosou – 3. ročník súťaže
- čipkárky – celodenná predvážacia akcia
- vystúpenie umeleckého kováča Mgr. Hanulu
- drotársky kurz – celodenná predvážacia akcia
- celodenné vystúpenie maliara
- čipkárky – celodenná predvážacia akcia
- drotársky kurz – celodenná predvážacia akcia s možnosťou zapojenia návštevníkov

Ďalšie podujatia:

- Výstava historických fotografií
- Otvorenie Náučného chodníka z Trlenskej doliny do Vlkolíncu
- Hasičská expozícia
- Otvorenie Detského sadu
- Otvorenie umeleckej expozície Galérie ľudového umenia vo Vlkolínci
- Detský juniáles vo Vlkolínci
- Stavanie májov vo Vlkolínci
- Veľkonočný hviezdicový výstup na Sidorovo
- Víťanie jari - pochovávanie Murieny vo Vlkolínci
- Posledný fašiang vo Vlkolínci – kultúrno-športové podujatie
- Rozlúčka s letom – kultúrna akcia

Prezentačné materiály na podporu marketingových aktivít Mesta Ružomberok vydané za posledné roky vykazujú známky nejednotnosti vo forme aj obsahu.

Štýl vizuálnej komunikácie sa neopiera o presne definované pravidlá – farebnosť, použité typy písma, umiestňovanie prvkov identity mesta a značky UNESCO, ich minimálne veľkosti, zachovanie ochranných zón v grafických kompozíciách a podobne. Chýba tiež celková filozofia kreatívneho vizuálneho riešenia na zobrazenie mesta Ružomberok a osady Vlkolíneec v aplikácii všetkých grafických návrhov.

Odporúčania :

- Odporúčaním je vypracovanie nového jednotného systému prvkov korporátnej identity mesta vo forme logomanuálu resp. dizajnového manuálu, v ktorom bude odvodená aj vizuálna identifikácia osady Vlkolíneec ako pamiatky UNESCO.
- Obidve grafické vyjadrenia musia mať zároveň definované pravidlá vzájomnej aliancie v umiestňovaní a používaní na rôznych druhoch komunikačných materiálov v elektronickej alebo tlačovej podobe.

2.5 Analýza e-marketingu osady Vlkolíneec

Analýza stavu e-marketingu pamiatky UNESCO Vlkolíneec je urobená z nájdených výskytov informácií o osade na Internete. Získané údaje zodpovedajú stavu na začiatku roka 2010 a nemusia úplne presne popisovať aktuálny stav. K analýze sme pristupovali ako bežný návštevník, hľadajúci možnosti turistických atraktivít na Slovensku.

Komentár je urobený len pre niektoré nájdené linky – tie, ktoré sú kľúčové z hľadiska možnosti zmeny parametrov ich e-marketingového riešenia a tie, ktoré sa vyskytujú na popredných miestach vo vyhľadávateľoch.

1. Kľúčové slovo „Vlkolíneec“

Bola urobená analýza prvých 20-tich odkazov vo vyhľadávateľoch Google a Bing, po zadaní kľúčového slova „Vlkolíneec“. Úplný zoznam odkazov je uvedený v **Prílohe 5**.

V obidvoch vyhľadávateľoch bola na prvom mieste umiestnená doména www.vlkolinec.sk, ktorej prevádzkovateľom je Občianske združenie Vlkolíneec. Je to významná pozícia, takže nasleduje stručný komentár k obsahovému, vizuálnemu a marketingovému riešeniu web stránky:

- Je navrhnutá pomerne zastaranými technológiami a dizajn už nezodpovedá súčasným trendom moderných štýlov;
- Obsahovo je primerane bohatá, základné informácie sú použiteľné pre potenciálnych návštevníkov;
- Formulácia textov by vyžadovala dôkladný copywriting pre vybrané cieľové skupiny;
- Sekcia „Aktuality“ je aktualizovaná naposledy v roku 2007, ale sekcia „Kalendár aktivít“ občianskeho združenia obsahuje aj kalendár na rok 2010;
- Informačná a navigačná štruktúra by určite vyžadovala zmenu, aby boli ponúkané informácie atraktívnejšie, ľahšie prístupné, čitateľnejšie a tým užitočnejšie pre návštevníka;
- Stránka ponúka anglickú aj nemeckú jazykovú verziu, ale funkčná je len úvodná stránka, t.j. základné informácie;

Na 4. mieste sa umiestnil odkaz na web stránku s titulom „Vlkolíneec – Unesco“ (<http://ubytovanie.ruzomberok.eu/vlkolinec-unesco/>), ktorej prevádzkovateľ nie je identifikovateľný z kontaktných informácií, ale keďže sa nachádza na doméne

www.ruzomberok.eu ako doména druhého rádu, pravdepodobne je pod správou mesta Ružomberok.

Komentár k obsahovému, vizuálnemu a marketingovému riešeniu:

- Na stránku je návštevník webu nasmerovaný z oficiálneho web-sídla mesta Ružomberok – pri voľbe sekcie „Návštevník“;
- Vizuálne riešenie celej sekcie aj štruktúra informácií je úplne odlišné od štýlu web-sídla mesta a preto vzniká pochybnosť o jednom prevádzkovateľovi a zároveň správcovi údajov a autorovi dizajnu.
- Neexistuje žiadna viditeľná linka umožňujúca návrat späť na stránky mesta
- Osade Vlkolínec je venovaná jediná podstránka so základnými informáciami a niekoľkými fotografiami;
- Ponúkané jazykové mutácie (EN, GE, PL, RU, HU) sú funkčné len v poľskej a čiastočne ruskej verzii.

Ostatné odkazy z vybraného zoznamu vyhľadávačov čerpajú pravdepodobne z jedného zdroja údajov a ponúkajú návštevníkom svojich web-stránok viac alebo menej stručné informácie prispôsobené potrebám a štýlu konkrétnej stránky. Žiadna z uvedených liniek neponúka lepšie a bohatšie informácie ako sú na doméne „www.vlkolinec.sk“.

2. Kľúčové slovo „UNESCO Slovensko“

Po zadaní kľúčových slov „UNESCO Slovensko“ bola urobená analýza prvých 15-tich odkazov nájdených vo vyhľadávačoch Google a Bing, . Úplný zoznam odkazov je uvedený v **Prílohe 5**.

V obidvoch vyhľadávačoch bola na prvom mieste umiestnený odkaz s titulom „Slovensko v klenotnici UNESCO“ na doménu www.cestaunesco.sk, ktorej prevádzkovateľ nie je identifikovateľný z kontaktných informácií. Nasleduje stručný komentár k obsahovému, vizuálnemu a marketingovému riešeniu web stránky:

- Na stránkach sú menovaní zostavovatelia, redaktori a autori textov;
- Stránka sa venuje štyrom najvýznamnejším pamiatkam zapísaných do zoznamu UNESCO na Slovensku, vrátane osady Vlkolínec.
- Obsahovo je zameraná len na textovú interpretáciu historických faktov, úvah a komentárov. Každá z nich je popísaná kvalitne a veľmi bohato.
- V ponuke je kompletný preklad v anglickej, nemeckej, francúzskej a poľskej verzii.
- Nepoznáme presný účel web-stránky a cieľovú skupinu, ktorej sa tvorcovia prihovárajú, preto nebudeme hodnotiť výrazové a marketingové riešenie.
- Z hľadiska dizajnu by bolo vhodnejšie rozsiahly text formátovať iným „čitateľnejším“ spôsobom a kombinovať ho s obrazovým materiálom.

Z hľadiska komplexnosti témy UNESCO a obsahovej šírky zaujal ešte odkaz s titulom „Slovenské pamiatky UNESCO“ na doméne <http://mediamatika.sk/sites/unesco/hrad.html>.

Ide o školský projekt študentov Katedry mediamatiky a kultúrneho dedičstva, Fakulty prírodných vied Žilinskej univerzity v Žiline. Cieľom projektu bolo zhromaždiť maximálne množstvo informácií a synteticky spracovať poznatky o slovenských kultúrnych pamiatkach zapísaných v Zozname svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO.

Osade Vlkolínec je venovaná jedna časť, tak ako ostatným pamiatkam. Dátum aktualizácie je z roku 2007, takže nové zapísané pamiatky sa na stránkach nenachádzajú. Projekt nebol venovaný primárne podpore cestovného ruchu, takže z marketingového hľadiska by nebolo správne ho hodnotiť.

Ostatné odkazy z vyhľadávačov sa venujú problematike UNESCO na Slovensku podľa potrieb a zamerania každej web-stránky samostatne. Osada Vlkolínec nechýba na žiadnej z nich a množstvo a kvalita informácií o pamiatke neprevyšuje obsah na doménach www.cestaunesco.sk a www.vlkolinec.sk.

Odporúčania :

- Z hľadiska e-marketingu sa ponúka jediné riešenie - navrhnuť pre Vlkolínec úplne nové web-sídlo s moderným dizajnom, novou obsahovou a navigačnou štruktúrou a novými, flexibilnými technológiami. Konceptiu webu postaviť na definovaní cieľových skupín, ich potrieb, očakávaní a požiadaviek, a to nielen pre osadu Vlkolínec, ale pre celý región. Veľký dôraz je potrebné položiť na označenie pamiatky UNESCO, ako medzinárodnej marketingovej značky.

Súčasný prevádzkovateľ domény „vlkolinec.sk“ je kľúčovým prvkom v e-marketingu pamiatky Vlkolínec. Ak mesto Ružomberok nemá dosah na zmenu koncepcie web-stránky na tejto doméne, je potrebné hľadať náhradné riešenie.

Keďže domény „vlkolinec.eu“ resp. „vlkolinec.com“ sú obsadené, vhodným riešením by bolo použiť dosiaľ ešte voľnú doménu „vlkolinec.eu.sk“ alebo doménu druhého rádu napríklad „vlkolinec.ruzomberok.eu“. Jedno z uvedených riešení by bolo vhodné na nastavenie úplne nového e-marketingu.

- Pravdepodobne neexistuje jednotná koncepcia využitia značky UNESCO a tým aj jednotná koncepcia propagácie UNESCO pamiatok na Slovensku.

V rámci elektronickej prezentácie na internete asi nie je súhrnná web stránka venovaná kompletnému kultúrnemu dedičstvu UNESCO na Slovensku. Ak existuje, tak nie je viditeľná bežným vyhľadávaním. Nájdene linky nahrádzajú len čiastočne informačný obsah k danej problematike, každá podľa svojich aktuálnych potrieb a účelu danej web-stránky. Jednoznačným odporúčaním je – naštartovať komunikáciu s ostatnými zástupcami zapísaných pamiatok UNESCO (aj čakateľmi) a tiež s oficiálnymi predstaviteľmi UNESCO na Slovensku. Výsledkom by mala byť snaha nájsť spoločnú reč pri riešení jednotnej propagácie zapísaných pamiatok s cieľom využiť potenciál všetkých lokalít a zároveň medzinárodnej marketingovej značky UNESCO na zvýšenie turistického ruchu a benefitov s tým spojených.

2.6 Analýza aktivít v cestovnom ruchu a marketingových aktivít produktov cestovného ruchu v Meste Kroměříž

Analýza aktivít mesta Kroměříž v cestovnom ruchu je vykonaná z dostupných tlačených propagačných materiálov a z elektronických prezentácií na viacerých webových stránkach. Marketingové aktivity mesta sú viditeľné najmä v týchto smeroch:

- Komunikačné materiály mesta Kroměříž – tlačoviny,
- Oficiálne web-sídlo mesta Kroměříž
- Klub UNESCO Kroměříž - web-sídlo a komunikačné materiály
- České dědictví UNESCO - web-sídlo a komunikačné materiály
- Kroměřížsko - sdružení pro cestovní ruch o. s. – komunikačné materiály a web-sídlo
- Centrála cestovního ruchu Východní Moravy, o. p. s. – komunikačné materiály a web-sídlo

2.6.1. Komunikačné materiály mesta Kroměříž

K dispozícii sme mali niekoľko publikácií, z ktorých dve sú predmetom analýzy:

- **„Informace pro návštěvníky města Kroměříž -Sezóna 2010“** – veľmi vkusne vypracovaný materiál, poskytujúci všetky základné informácie o hlavných kultúrnych, historických a miestopisných atrakciách mesta. Obsahuje tiež popis kľúčových podujatí na aktuálnu sezónu v meste. Brožúrka je doplnená informáciami o možnostiach ubytovania a stravovania v meste vrátane prehľadnej mapky centra mesta. Graficky je spracovaná precízne s ohľadom na definovaný vizuálny štýl mesta a obsahuje množstvo kvalitných fotografií umocňujúcich atraktivitu miesta.
- **„Kroměřížský zpravodaj“** – kultúrno-spoločenský mesačník, ktorý vydáva mesto Kroměříž pre svojich občanov a návštevníkov. Materiál obsahuje aktuálne informácie zo života v meste za uplynulý mesiac zo všetkých oblastí, program podujatí na nasledujúci mesiac, historický kalendár a pod. Informačne veľmi bohatá publikácia a graficky príjemná a jednoduchá, ale tiež v súlade s vizuálnym štýlom mesta.
- **„Kroměřížská zastavení“** – súbor propagačných materiálov, ktoré predstavujú návštevníkom mesta 12 najvýznamnejších turistických atrakcií. Každý z nich sa venuje samostatný skladací letáčik s popisom, fotografiami a kontaktnými informáciami. Vnútorňa strana obálky celej publikácie je využitá na prehľadnú mapku historického centra mesta. Z grafického hľadiska je celý materiál navrhnutý vkusne, jednoduchým a prehľadným spôsobom. Nie je však v súlade s vizuálnym štýlom mesta – odlišná farebnosť, bez logotypu a je použitý erb mesta a značka UNESCO.

Okrem toho sme mali k dispozícii dve tlačoviny venované Podzámeckej záhrade („Putování kroměřížskou Podzámeckou zahradou podle keltského stromoskopu“) a Národnému centru záhradnej kultúry Kroměříži. Obidva materiály sú obsahovo bohaté a graficky veľmi pekne navrhnuté. Vizuálne riešenie nie je vo „farbách“ mesta – dôvodom môže byť fakt, že neboli vydané priamo mestom Kroměříž, ale iným subjektom v rámci rôznych projektov.

2.6.2. Web-sídlo mesta Kroměříž

Oficiálne web-stránky mesta sa venujú cestovnému ruchu v sekcii „Návštevník“. Navigačná štruktúra je prehľadná, jednoduchá a návštevník web-sídla by mal nájsť všetky informácie, čo potrebuje na niekoľko „klikov“.

Grafický návrh je urobený podľa definovaného vizuálneho štýlu mesta – jednoduchý, relatívne čistý štýl, pričom je použitá len primárna paleta (oranžová a sivá farba). Možno by bolo vhodné použiť aj ďalšie doplnkové farby zo sekundárnej palety pre oživenie a miestami lepší kontrast a zvýraznenie niektorých textových polí.

Z marketingového hľadiska by bolo vhodné urobiť copywriting niektorých textov, najmä pozvánky na podujatia, popisy podujatí, vyzvať návštevníkov web-sídla k akcii, zvýrazniť upútavky a pod.

2.6.3. Klub UNESCO Kroměříž

Klub UNESCO Kroměříž vznikol na základe iniciatívy občanov, ktorí sú intelektuálne a citovo spojení s históriou a súčasnosťou mesta Kroměříž i regiónu a s hlbokým záujmom o ich ďalší rozvoj. Cieľom klubu bolo zapísať do zoznamu kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO komplex kroměřížskych záhrad a zámkov. Od zápisu klub každoročne organizuje množstvo podujatí, ktoré slúžia k poznaniu kultúry a života európskych národov a štátov. Sú to napríklad vedecké sympóziá a konferencie, na ktorých sa zúčastňujú významné osobnosti českého politického, pedagogického, vedeckého a kultúrneho života.

Medzi najvýznamnejšie každoročné akcie patrí hudobný festival „Hudba v záhradách a zámku v Kroměříži“. Dramaturgiu tohtoročného programu ovplyvnilo 200. výročie narodenia Fryderica Chopina a oslava 750 rokov založenia chrámu sv. Mořice v Kroměříži.

Významnou aktivitou klubu na podporu cestovného ruchu v meste, bolo založenie Informačného centra UNESCO v Kroměříži.

Klub UNESCO Kroměříž má samostatnú doménu „<http://unesco-kromeriz.cz>“, kde sú umiestnené všetky podstatné informácie o klube a jeho činnosti. Vizualný štýl web-stránok a ich technické riešenie je navrhnuté pomerne zastaranými technológiami a určite by si zaslúžil modernejší prístup.

Tlačené publikácie Klubu UNESCO Kroměříž sú urobené veľmi kultivovaným spôsobom, zodpovedajúcemu vznešenosti myšlienky, ktorú klub reprezentuje.

2.6.4. České dědictví UNESCO

„České dědictví UNESCO“ je dobrovoľné združenie obcí a miest Českej republiky, na ktorých území sa nachádza pamiatka zapísaná na Zoznam svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO.

Združenie je zároveň akousi lobby skupinou, ktorá háji záujmy "unescových miest". Dôležitá je tiež oblasť spoločnej propagácie, a významný je cieľ osvetový a vzdelávací.

Web-sídlo združenia aj tlačené propagačné materiály sú na pomerne vysokej grafickej aj obsahovej úrovni. Všetko má jednotný vizualný štýl – čistý, jednoduchý a pritom dostatočne výrazný. Všetky pamiatky sú predstavené dostatočne kvalitne, takže mesto Kroměříž má v tomto smere zabezpečený veľmi významný kanál na svoju propagáciu.

2.6.5. Kroměřížsko - sdružení pro cestovní ruch

„Kroměřížsko - sdružení pro cestovní ruch o. s.“ je združenie subjektov z verejného sektoru i podnikateľskej sféry, ktoré sa v regióne Kroměřížska usilujú o rozvoj cestovného ruchu. Mesto Kroměříž je jeho členom.

Zmyslom združenia je vzájomná spolupráca všetkých jeho členov i ďalších obcí, miest, podnikateľov, organizácií, spolkov, a iných subjektov, ktoré majú záujem na rozvoji cestovného ruchu v regióne. Hlavným cieľom združenia je spoločná propagácia regiónu, vytváranie širokej ponuky produktov cestovného ruchu a zvyšovanie kvality služieb v cestovnom ruchu.

Podľa dostupných informácií združenie má vypracovanú dlhodobú stratégiu a plán rozvoja cestovného ruchu pre región Kroměřížsko.

Značka regiónu je uvedená nižšie a používa sa v propagačných materiáloch regiónu a na web-stránkach združenia a jeho členov.

Z tlačených materiálov bol k dispozícii „Turistický sprievodca Kroměřížsko“ s kvalitne spracovanými informáciami o významných turistických atrakciách regiónu, športoviskách, o pravidelných podujatiach a akciách, o možnostiach ubytovania a podobne. Grafické stvárnenie informačnej brožúry je na veľmi slušnej úrovni s dostatočným množstvom obrazového materiálu a podrobnou mapou regiónu.

Web-sídlo združenia (www.region-kromeriz.cz) významne zaostáva za tlačenými publikáciami po obsahovej aj grafickej stránke. Je navrhnuté nemodernými technológiami, s jednoduchou navigačnou štruktúrou, čo má za následok pomerne chudobný informačný obsah.

2.6.6. **Centrála cestovního ruchu Východní Moravy, o. p. s**

„Centrála cestovního ruchu Východní Moravy“ je organizácia cestovného ruchu, ktorá koordinuje rozvoj cestovného ruchu v turistickom regióne Východná Morava, so zameraním na maximálne využitie turistického potenciálu územia. Zastupuje regióny Kroměřížsko, Slovácko, Valašsko, Zlínsko a Luhačovicko.

Poskytuje informácie pre touroperátorov a aktívne subjekty v oblasti cestovného ruchu, napríklad podrobné informácie ubytovateľom, prehľad hlavných produktov cestovného ruchu a pod. Vydáva elektronickú verziu „Magazínu Východní Morava“ a iných propagačných materiálov napr. „Mapa zážitků“, Letáky s produktovou ponukou, Mapa Bílé Karpaty, Kroměřížsko, Slovácko, Valašsko, Zlínsko a Luhačovicko a iné.

Používa sa oficiálna značka združenia „Východní Morava“.

Web-sídlo združenia (www.vychodni-morava.cz) vystupuje ako Turistický informačný portál Zlínskeho kraja. Na portáli sú pre kraj Kroměřížsko definované tieto oblasti pre produkty a programy cestovného ruchu:

- Kultúrna ponuka Kroměřížska
- Aktívna dovolenka na Kroměřížsku
- Pamiatky a história Kroměřížska
- Prírodné poklady Kroměřížska
- Vinárstvo na Kroměřížsku
- Zimná dovolenka na Kroměřížsku

Všetky sú spracované s primeraným popisom a sériou fotografií. Celkové riešenie portálu má charakter modernej informačnej databázy pre návštevníka regiónu.

3. Analýza organizačného členenia a inštitucionálneho zázemia

3.1 Región cestovného ruchu LIPTOV

Región Liptov je najnavštevovanejším regiónom z piatich regiónov Žilinského kraja (Orava, Liptov, Turiec, Kysuce, Horné Považie) s viac ako 50%-ami celkovej návštevnosti kraja. Ide o región, ktorý v posledných 10 rokoch na území Slovenska prilákal najviac investícií do cestovného ruchu.

Dňa 8.8.2008 bolo oficiálne zaregistrované združenie cestovného ruchu „Klaster LIPTOV – združenie cestovného ruchu“ s ambíciou stať sa marketingovou a rozvojovou centrálou strategického odvetvia regiónu Liptov (okresov Liptovský Mikuláš a Ružomberok) – cestovného ruchu. Ide o prvú oficiálnu regionálnu organizáciu destinačného manažmentu na Slovensku. Združenie je záujmovým partnerstvom súkromného a verejného sektora. Jeho zakladajúcim členom popri mestách z okresu Liptovský Mikuláš – Mesto Liptovský Mikuláš a Mesto Ružomberok sú 4 najvýznamnejšie strediská cestovného ruchu – Aquapark Tatralandia, Thermal Park Bešeňová, SKIPARK Ružomberok a Jasná Nízke Tatry. Združenie je tiež oficiálnou autoritou pre cestovný ruch Liptova a má podpísané strategické partnerstvo so Žilinským samosprávnym krajom. Ako oficiálna autorita rokuje aj so subjektmi zodpovednými za cestovný ruch na národnej úrovni - s Ministerstvom hospodárstva SR, Sekciou cestovného ruchu a Slovenskou agentúrou pre cestovný ruch (SACR). Ambíciou združenia je iniciovať vznik miestnych resp. lokálnych združení cestovného ruchu na území Liptova a zabezpečiť ich členstvo v Klasteri LIPTOV..

Združenie vlastní marketingovú značku „Liptov – treba zažiť“, ktorá je oficiálnou značkou destinácie a prevádzkuje oficiálny návštevnícky portál destinácie Liptov www.visitliptov.sk. V roku 2009 po vzore zahraničných turistických destinácií zrealizovalo združenie dva regionálne významné projekty: 1. regionálna zľavová karta „Liptov Region Card“ a 2. centrálny rezervačný systém ubytovania. V roku 2010 zamestnáva združenie 4 zamestnancov na trvalý pracovný pomer a úzko spolupracuje s mestskými informačnými centrami v Liptovskom Mikuláši, Ružomberku a Liptovskom Hrádku najmä v oblasti poskytovania aktuálnych informácií o regionálnej ponuke. Zástupcovia jednotlivých členov sa pravidelne zúčastňujú zasadnutí expertných pracovných skupín za účelom vzájomnej koordinácie aktivít a výmeny informácií.

3.2 Okres Ružomberok

Na území okresu Ružomberok nepôsobí žiadne záujmové združenie cestovného ruchu. Oficiálne zaregistrované sú tu 2 mikroregionálne združenia: mikroregión Havran a mikroregión „Pod Chočom“, ktoré združujú obce v záujme koordinácie regionálneho rozvoja a spoločných rozvojových projektov. Nie sú združeniami cestovného ruchu a nespoločujú s podnikateľmi v oblasti poskytovania služieb návštevníkom.

V okrese pôsobia aj dve oficiálne združenia cestovného ruchu OZ Vitajte v Bešeňovej a OZ Vitajte na Liptove, ktoré sú občianskymi združeniami a združujú subjekty podnikajúce v cestovnom ruchu.

V Likave bolo sfunkčnené občianske združenie **Hortus de Likava**, ktorého zámerom je organizovanie podujatia Likavské hradné slávnosti a záchrana pôvodného predhradia hradu Likava s perspektívnym cieľom atraktívnej rekonštrukcie dobového spôsobu života. Členmi združenia sú vyznávači šermiarskych techník, dobových remesiel, dobovej kultúry a stredovekých dejín.

3.3 Mesto Ružomberok

Mesto Ružomberok má od 1.1.2009 vo svojej organizačnej štruktúre začlenené Oddelenie cestovného ruchu a marketingu s referátom cestovného ruchu, na ktorom pracujú dve pracovníčky na trvalý pracovný pomer a jeden pracovník ako správca pre UNESCO lokalitu Vikolíneč.

Pri mestskom zastupiteľstve pracuje „Komisia cestovného ruchu“, ktorého kompetenciou je iniciovanie a predkladanie návrhov a odporúčaní pre zlepšenie úrovne cestovného ruchu v Meste Ružomberok. Zastúpení v nej sú aktívni podnikatelia z oblasti cestovného ruchu v meste.

3.4 Miestne Združenie cestovného ruchu v Ružomberku

V roku 2010 vznikla iniciatíva kľúčových ubytovateľov v meste Ružomberok k založeniu miestneho združenia cestovného ruchu, ktoré by bolo organizáciou destinačného manažmentu pre Mesto Ružomberok a okolie, a ktoré by zároveň zefektívnilo nedostatočnú spoluprácu pracovníkov Mestského úradu v Ružomberku s okolitými obcami ale najmä s podnikateľmi v cestovnom ruchu na území mesta a v jeho bezprostrednom okolí. Partnermi zo súkromného sektora pre Mesto by mali byť všetci, ktorí tvoria turistickú ponuku v meste Ružomberok : okrem ubytovateľov, aj reštauračné zariadenia, múzeá a galérie, outdoorové a eventové agentúry, cestovné kancelárie, prepravcovia. Títo by sa mali aktívne spolupodieľať na rozvoji turistickej destinácie Ružomberok v záujme zvyšovania príjazdov a predlžovania pobytov návštevníkov v meste Ružomberok.

3.5 Informačné centrá na území Mesta Ružomberok

Mesto Ružomberok v súčasnosti prevádzkuje dve informačné centrá – jedno prostredníctvom Kultúrneho domu a v jeho priestoroch v centre mesta s 2 zamestnancami. Druhé na Vlkolínci s 1 zamestnancom.

Pracovníci informačných centier uviedli nasledovné nedostatky a ich riešenia:

Nedostatok	Navrhované riešenie
2 pobočky (Ružomberok, Vlkolínec), dvaja zriaďovatelia	Zachovať 2 pobočky (Ružomberok, Vlkolínec) a vytvoriť 1 sezónnu v Hrabove počas zimných mesiacov, Zabezpečiť jedného zriaďovateľa pre informačné centrá.
3 zamestnanci (Ružomberok-2, Vlkolínec-1) + brigádnic v lete, pri tomto stave neprebíha aktuálna výmena informácií	Zvýšiť počet zamestnancov na 5 (spoločne pre všetky pobočky) + sezónni brigádnici. Požadovaný stav zahŕňa rotáciu zamestnancov medzi jednotlivými pobočkami, čím bude zabezpečené, že všetci zamestnanci budú mať komplexný prehľad o dianí v cestovnom ruchu v Ružomberku a okolí a budú môcť poskytovať adekvátne informácie.
žiadna edičná činnosť (materiály vydáva mesto)	Zabezpečiť prechod edičnej činnosti pod Informačné centrum, nakoľko pracovníci IC denne prichádzajú do styku s návštevníkmi, takže majú najlepší prehľad o dopyte.
sklad propagačných materiálov v správe mesta - nie je definované kto nesie za stav skladu zodpovednosť a neexistuje evidencia	Previesť sklad propagačných materiálov pod Informačné centrum v centre mesta, ktoré zabezpečí rozdeľovanie a evidenciu propagačných materiálov, čím získa IC prehľad o dopyte a potrebe reedície, dotlače.
vyhovujúce priestory a vybavenie IC Ružomberok , nevyhovujúce priestory a vybavenie IC Vlkolínec	Vytvoriť vhodné priestory pre IC Vlkolínec - existuje schválený projekt a stavebné povolenie, ktorý by spĺňal požiadavky, ale vyžaduje veľké finančné náklady. Ďalšou možnosťou by bola rekonštrukcia a komplexné dovybavenia existujúcich priestorov.
neexistujúca databáza fotografií (fotobanka) s vysporiadanými právami a používanie	Vytvoriť oficiálnu databázu fotografií na propagačné účely a vysporiadať autorské práva k nim.

aktivity v mimosezónne - aktualizácia interných databáz	Využiť pracovníkov IC na mimosezónne aktivity - aktualizácia interných databáz, napĺňanie databázy fotografií, edičná činnosť, obnova značenie turistického a cykloturistického chodníkov a informačného systému v meste.
žiadna práca v projektových tímoch	V spolupráci s projektovými pracovníkmi mesta a oddelením cestovného ruchu a marketingu zahrnúť pracovníkov informačných centier do projektových tímov projektov zameraných na rozvoj cestovného ruchu.
nekoordinovaná práca IC Vlkolínec s technickým pracovníkom pre Vlkolínec	Zabezpečiť, že IC Vlkolínec bude mať riadiacu funkciu nad technickými pracovníkmi (vrátane pracovníkov na VPP), čím sa zefektívni ich činnosť v prospech rozvoja služieb cestovného ruchu vo Vlkolínci.
až od roku 2009 naštartovaná intenzívna vzájomná spolupráca s Oddelením cestovného ruchu a marketingu mesta Ružomberok	Pokračovať v spolupráci s Oddelením cestovného ruchu a marketingu mesta Ružomberok.
informačné centrum Mesta pod Kultúrnym domom Andreja Hlinku, a.s. nie je oprávnené požiadať o grantovú podporu	Pri stanovení organizačnej formy IC dbať na možnosti a oprávnenosť čerpania grantov.

Odporúčania :

- Pokračovať v spolupráci s Klastrom Liptov a cielenejšie presadzovať záujmy Ružomberka v súlade s navrhnutou stratégiou.
- Posilniť výkonnú zložku cestovného ruchu na úrovni mesta v oblasti destinačného manažmentu
- Organizačne začleniť informačné centrum na Vlkolínci pod Informačné centrum v centre mesta a zriadiť sezónne informačné centrum v Hrabove.
- Navrhnuť kompetenčný model marketingovej komunikácie mesta smerom na návštevníka.

Ružomberok

Stratégia cestovného ruchu mesta Ružomberok

Strategická časť

Širšie východiská strategickej časti

Cestovný ruch je v súčasnosti ovplyvnený trendmi, ktoré smerujú k postupnému preklápaniu masového turizmu k turizmu postavenému na plnení individuálnych potrieb návštevníkov formou zážitkového poznávania destinácie. Internetizácia spoločnosti umožňuje návštevníkom, z ktoréhokolvek kúta sveta vybrať si z globálnej ponuky destinácií na základe spôsobu, akým sa destinácia prezentuje a autentických produktov, ktoré ponúka.

Medzi **vybrané trendy ovplyvňujúce cestovný ruch v 21. storočí** podľa Svetovej organizácie turizmu WTO („Rozvoj cestovného ruchu v 21. storočí“) patria:

- dôraz na jedinečnosť a autenticitu lokality ako silnej konkurenčnej výhody destinácie,
- rastúce preferencie návštevníkov zamerané na komfort, dobrodružstvo, zdravie, ekológiu,
- dôraz na poznávanie, kultúru, zábavu a rozptýlenie,
- preferencia cestnej dopravy (vlastnými motorovými vozidlami),
- prechod od pasívne strávenej dovolenky k dovolenke ako skúsenosť a zážitok,
- získanie nových vedomostí a poznatkov, autentických pocitov s dôrazom na kvalitu služieb a starostlivosti o životné prostredie,
- prehĺbenie konfliktu medzi rastúcim sociálno-environmentálnym uvedomovaním účastníkov cestovného ruchu a ich túžbou po zvýšenej spotrebe,

Správanie trhu cestovného ruchu je veľmi citlivé na charakter a kvalitu prostredia, v ktorom sa cestovný ruch realizuje. To spôsobilo zmenu spotrebiteľskej orientácie smerom k destináciám, ktoré ponúkajú niečo odlišné, nezvyčajné a lepšie integrované s prostredím, smerom k novým kultúram a životným hodnotám. Smerovanie spotrebiteľského správania a preferencie spotrebiteľa sú ovplyvnené ekonomickým a sociálnym zázemím, ako aj historickým vývojom.¹ Súčasný turizmus sa odkláňa od masového turizmu (kvantitatívneho) smerom k individuálnemu turizmu (kvalitatívnemu), založenému na neopakovateľnom autentickom zážitku v záujme vlastného emocionálneho rozvoja.

V teórii cestovného ruchu sú na základe súčasných trendov vytvorené **dva modely rozvoja destinácie** determinované správaním sa spotrebiteľa:

Kvantitatívny model – model „3S“ slnko (sun), more (sea) a pláž (sand)

Tento model sa objavil po druhej svetovej vojne. Na jeho vznik vplývali vojnou zničené ekonomiky južných krajín Európy, ktoré boli odkázané na finančnú pomoc „severu“. V tom čase „Severania“ zistili, že južné krajiny majú jedinečné a atraktívne prírodné zdroje „slnko a pláž“, na ktorých základe postavili koncept masového cestovného ruchu. Dopyt bol charakterizovaný silnou vernosťou zákazníka k destinácii. Možnosti výberu mal zákazník obmedzené, preto boli jeho potreby relatívne jednoduché, lebo nepoznal nič iné. Tlak na poskytovateľov služieb k inováciám a zmenám zo strany zákazníka bol nízky. Na trhu bol ponúkaný štandardizovaný produkt - letná dovolenka, zimná lyžovačka, letná horská turistika. Na trhu bolo niekoľko dobre etablovaných, na určité destinácie špecializovaných touroperátorov, ktorí profitovali na báze „úspor z rozsahu“. Tento model nemá trvalo udržateľné črty, lebo kladie dôraz čisto na ekonomický pilier. Na plážach pobrežia južných krajín došlo historicky k masívnej výstavbe bez rešpektovania dopadov na životné prostredie a s negatívnym vplyvom na charakter krajiny. Táto jednostranná orientácia spôsobila „podlomenie“

¹ Lenglet F., Vidal A.L.: “Tourism and sustainable local development: elements for a debate”, International Training Centre of the ILO, 2004

environmentálneho piliera, s postupnou destabilizáciou aj sociálneho piliera (migrácia obyvateľov) a negatívnym efektom na ekonomický pilier (nezáujem o destináciu ako cieľové miesto a tým pokles príjmov).

Kvalitatívny model - model „3L“ krajina (landscape), voľný čas (leisure), učenie sa (learning)

Únikom z preplnených letných a zimných stredísk, zmenou spotrebiteľských trendov smerom k individualizácii zákazníckych potrieb vplyvom globalizácie, začal byť „3L“ model populárny v 80.-tych a 90.-tych rokoch. Výnimkou je Rakúsko, kde bol tento model funkčný už od začiatku 20. storočia. Je šancou pre flexibilné destinácie, ktoré dokážu rýchlo reagovať na meniace sa požiadavky náročného zákazníka, ktorý je nezávislý, flexibilný a skúsený, a to integrovaným produktom. Má rád rôznorodosť, a preto len zriedka cestuje na rovnaké miesta. Kládne dôraz na jedinečnosť a odlišenie a na význam destinácii a jej atraktivnosť, pričom rešpektuje environmentálny a sociálny pilier rozvoja destinácie s pozitívnym vplyvom na pilier ekonomický. Zakladá si na trvalo udržateľnom rozvoji destinácie. Produkt je charakterizovaný ako integrovaný produkt viacerých individuálnych produktov prinášajúci za krátky čas intenzívny zážitok. Postupne nahrádza „3S“ model vo viacerých destináciách. Model predpokladá trvalú udržateľnosť „lokálnej kultúry“ ako hlavnej komparatívnej výhody, ktorá nebude nahradená „turistickou kultúrou“, ako to bolo v prípade masového turizmu.

Tento model je uplatňovaný skôr vo vyspelých turistických destináciách, ako rozvojových destináciách strednej a východnej Európy, keďže negeneruje okamžité rozpoznateľné ekonomické efekty a vyžaduje si koordináciu a spoluprácu viacerých subjektov. Krajiny strednej a východnej Európy v súčasnosti konkurujú cenou, no bezpečnosť a kvalita je podceňovaná. A bezpečnosť je u spotrebiteľa cestovného ruchu (návštevníka) vysoko dôležitým rozhodovacím kritériom. Individualizovaný, trvalo udržateľný turizmus má s mierou uvedomenia si partnerstva a spolupráce, potenciál sa rozvíjať.

Tento dopytovo orientovaný organizačný model správania sa návštevníka vychádza z toho, že návštevník si špecifikuje svoj produkt. Produkt je „šitý na mieru“ zákazníka. Je optimalizovaný cez nasadenie informačných a rezervačných technológií, čím sa hodnotový reťazec predlžuje na strane zákazníka.² Na strane ponuky je podporený existenciou strategických aliancií (organizácií destinačného manažmentu) a manažmentom destinácií. Je šancou najmä pre malé a stredné podniky cestovného ruchu v destináciách, združiť svoje úsilie do strategických aliancií, a tak prežiť v globálnej konkurencii. Flexibilita modelu má vplyv aj na ľudské zdroje, ktoré musia byť dostatočne kompetentné a flexibilné v reakciách na spontánne požiadavky zákazníka.

Na úrovni dopytu je potrebné rozlišovať dopyt domáci a zahraničný a poznať motiváciu k cestovaniu obidvoch týchto skupín. Väčšinou sa motívy obidvoch skupín výrazne odlišujú. Domáci trh sa zameriava na oddych z mestského života, pobyty rodín s deťmi, prechádzky či venovanie času záľubám. Platí, že vysoký a stabilný domáci dopyt vytvára vhodné predpoklady pre rozvoj zahraničného dopytu, lebo vytvára tlak na rast kvality a produktové inovácie. Pri kratších pobytoch domáceho cestovného ruchu môže poskytovateľ služieb testovať svoje služby a vnímanie ich kvality u zákazníka. Miera spokojnosti návštevníka s destináciou závisí od miery akou ponuka splnila jeho očakávania a zároveň naplnila jeho potreby.

² Smeral E.: „Tourismusstrategische Ausrichtung 2015, Weichenstellung im österreichischen Tourismus für mehr Wachstum und Beschäftigung“, marec 2007, strana 80-81

Zistenia analytickej časti ako východisko strategickej časti

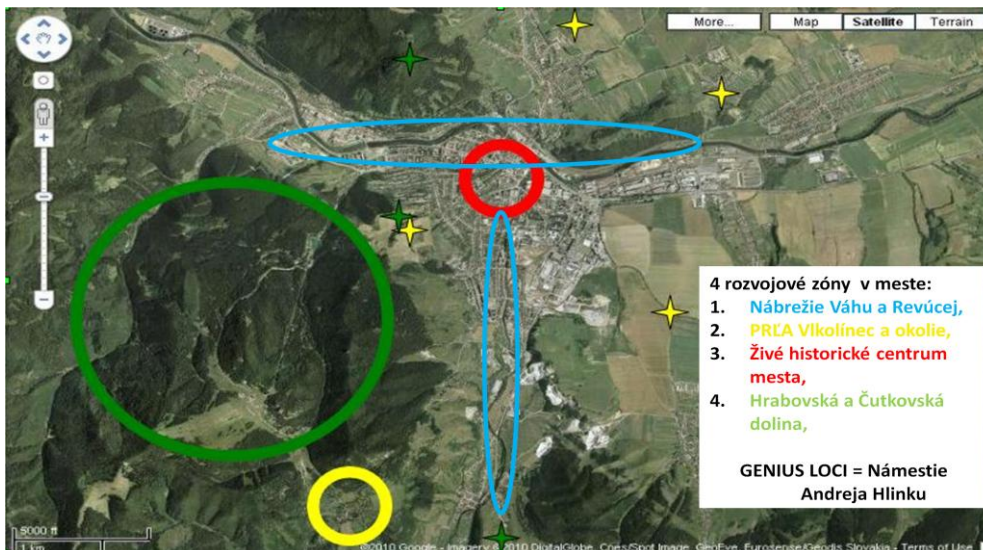
Analytická časť tohto dokumentu identifikovala viaceré problémové oblasti vyplývajúce z nedostatočného a nekoncepčného riadenia cestovného ruchu v meste Ružomberok na princípoch destinačného manažmentu, a tým nedostatočného využitia potenciálu lokality UNESCO a marketingovej značky UNESCO pre návštevnosť mesta Ružomberok.

Cieľom stratégie je plne sfunkčniť **do roku 2014** na báze partnerstva verejného a súkromného riadenie cestovného ruchu v meste Ružomberok a v lokalite UNESCO – na Vlkolínci.

V procese tvorby stratégie sme vzhľadom na existujúce rozvojové zámery a súčasnú ponuku aktivít cestovného ruchu identifikovali 4 rozvojové zóny v meste, z ktorých dve už fungujú ako strediská cestovného ruchu:

- **PRLA Vlkolíнец a okolie** (existujúca ponuka služieb cestovného ruchu),
- **Hrabovská a Čutkovská dolina** (existujúca ponuka služieb cestovného ruchu),
- **Nábřeží Váhu a Revúcej,**
- **Živé historické centrum mesta,**

„Genius loci“ mesta Ružomberok je sústredené v priestore súčasného **Námestia Andreja Hlinku**, na vyvýšenine nad mestom, ktorá bola osídlená ako prvá a na ktorú z historického centra vedú viaceré schody, čo vytvára mestu zaujímavý charakter podhorského mestečka.

Rovnako sme v analytickej časti identifikovali **hlavné problémové oblasti a odporúčania ako východiská do strategickej časti dokumentu** :

- Chýbajúce definovanie kompetencií za riadenie cestovného ruchu v meste a v osade Vlkolíнец a slabá spolupráca súkromného a verejného sektora na území mesta,
- Zaujímavá legenda „o ruži“, ktorá súvisí so vznikom Ružomberka,
- Nedostatočné využitie potenciálu a marketingovej značky UNESCO Vlkolíнец,

- Atraktívna poloha mesta - „zelené“ okolie Ružomberka - lesnatosť, sútok dvoch riek, 8 maloplošných chránených území,
- Priemyselný charakter miesta ako konkurenčná výhoda,
- Sakrálny charakter miesta,
- Nedostatočná marketingová komunikácia mesta Ružomberok,
- Slabá práca s trhmi a cieľovými skupinami – prevláda návštevnosť z tradičných trhov pre Slovensko (krajiny V4),
- Nedostatočná a málo atraktívna ponuka produktov a podujatí mestského cestovného ruchu,
- Nedostatočný návštevnícky servis v meste a v osade Vlkolínece,
- Zázemie pre peších a cykloturistov v Ružomberku,
- Umelecké zázemie pre výtvarníkov a fotografov v Ružomberku,
- Členstvo v regionálnom združení cestovného ruchu Klastri LIPTOV.

Vízia, strategické priority, strategické ciele a strategické opatrenia

Strategické smerovanie mesta v oblasti cestovného ruchu s primárnym zameraním na rozvoj destinácie UNESCO – lokality Vlkolínece je podporené jasnou víziou, ktorú riešiteľský tím zadefinovali nasledovne :

VÍZIA mesta Ružomberok v oblasti cestovného ruchu do roku 2014:

Do roku 2014 koncepčne využívať návštevnosť UNESCO destinácie Vlkolínece ako brány do zeleného okolia Ružomberka a jeho oživeného historického centra, kde aktívni občania a podnikatelia spolupracujú na postupnej zmene imidžu priemyselného mesta na mesto trvalo udržateľných foriem cestovného ruchu - ekoturizmu a kultúrnemu turizmu.

Naplnenie vízie bude realizované a monitorované v štyroch strategických oblastiach týkajúcich sa destinačného manažmentu a to : (1) Budovanie partnerstiev, (2) Marketingová komunikácia destinácie, (3) Návštevnícky servis, (4) rozvoj destinácie. Každá strategická oblasť má zadefinované svoje strategické priority, ktorých je celkovo osem.

Pre jednotlivé strategické priority boli definované strategické opatrenia, ktorých je celkovo sedemdesiat.

Strategická oblasť	Strategická priorita	Počet strategických opatrení
Destinačný manažment - budovanie partnerstiev	1_ Zaviesť pravidlá pre podnikanie v cestovnom ruchu na území mesta	6
	2_ Udržať aktívnu spoluprácu v cestovnom ruchu regionálneho a národného charakteru	5

Destinačný manažment – marketingová komunikácia destinácie	3_Vyvinúť a zaviesť manažment trvalo udržateľných produktov cestovného ruchu	14
	4_Posilniť organizovanie podujatí v meste	14
	5_Posilniť propagáciu produktov cestovného ruchu a destinácie Ružomberok – Vlkolíneec	3
Destinačný manažment – návštevnický servis	6_Skvalitniť návštevnický servis v meste Ružomberok a v okolí	3
Destinačný manažment - rozvoj destinácie	7_Posilniť starostlivosť o UNESCO pamiatku Vlkolíneec	12
	8_Dobudovať nekomerčnú infraštruktúru cestovného ruchu	13

Pre každú strategickú prioritu bol definovaný strategický cieľ, ktorý vystihuje obsahovú náplň a podstatu jednotlivých opatrení danej priority.

Strategická priorita	Strategický cieľ	Strategické opatrenie	Termín realizácie
1_Zaviesť pravidlá pre podnikanie v cestovnom ruchu na území mesta	Na území mesta združiť podnikateľov cestovného ruchu a vziať ich do aktivít mesta podľa transparentných pravidiel.	1.1_ustanoviť koordinátora zástupcov odvetvia CR na území mesta	2011 – 2012
		1.2_posilniť pozíciu lokálneho združenia na Vlkolínci	2011 – 2012
		1.3_doplniť aktivity cestovného ruchu do Územného plánu mesta	2011 – 2014
		1.4_zintenzívniť spoluprácu s partnerskými mestami Ružomberka	2011 – 2014
		1.5_zaviesť programy osvetu cestovnému ruchu medzi obyvateľmi mesta a osady Vlkolíneec a podporovať domáci cestovný ruch	2011 – 2013
		1.6_spracovať motivačný program pre prevádzky v centre mesta	2011 - 2012
2_Udržať aktívnu spoluprácu v cestovnom ruchu regionálneho a národného charakteru	Dosahovať presadzovanie vlastných požiadaviek v tematických a územných združeniach, v štátnych inštitúciách a nadáciách.	2.1_posilniť postavenie mesta v regionálnom klasteri cestovného ruchu v Klasteri LIPTOV	2011 -2014
		2.2_posilniť partnerstvá na medzinárodných projektoch v súlade s cieľmi tejto stratégie	2011 – 2014
		2.3_iniciovať vznik celoslovenského združenia UNESCO kultúrnych pamiatok (UNESCO tematický klaster)	2011 – 2013
		2.4_iniciovať sfunkčnenie činnosti medzirezortnej komisie pre lokality UNESCO Ministerstve kultúry SR	2011 – 2012
		2.5_pokračovať v spolupráci s UNESCO lokalitou Kroměříž	2011 – 2014

3_Vyvinúť a zaviesť manažment trvalo udržateľných produktov cestovného ruchu	Do roku 2014 medziročne zvyšovať počet registrovaných ubytovateľov a počet prenocovaní s postupnou zmenou štruktúry návštevnosti.	3.1_zaviesť produkt "Ružomberok - mesto ruží"	2011
		3.2_zaviesť produkt "Ružomberok - mesto vyhlíadok"	2012 – 2013
		3.3_posilniť zdravotný ("Health and Mental Wellness") turizmus v Ružomberku	2013
		3.4_zaviesť priemyselný turizmus v Ružomberku - zameranie výroba papiera	2011 – 2012
		3.5_zaviesť priemyselný turizmus v Ružomberku - zameranie bavlnárstvo	2012 - 2013
		3.6_zaviesť klasické trasy mestom Ružomberok pre peších so sprievodcom	2011
		3.7_zaviesť tematické trasy mestom Ružomberok pre peších so sprievodcom	2012 - 2013
		3.8_zaviesť produkt "Sakrálny Ružomberok"	2011 – 2012
		3.9_zaviesť produkt "Ružomberok - mesto na vode"	2011 – 2012
		3.10_zriadiť "Zelené trasy v meste" popri riekach - rekultivovať nábrežia na zelenú zónu pre cyklistov a "in-linerov" a oddychovú zónu	2012 – 2013
		3.11_vyzdvihnúť osobnosti Ružomberka	2011 – 2012
		3.12_posilniť význam Galérie Ľudovíta Fullu	2012
		3.13_posilniť význam Liptovského múzea v Ružomberku	2011
		3.14_zriadiť Mestskú galériu	2012
4_Posilniť organizovanie podujatí v meste	Postupne budovať a marketingovo komunikovať minimálne štyri nosné podujatia nadregionálneho významu využívajúce špecifické danosti mesta Ružomberok a koncepčne zladíť toto nosné podujatie so sprievodnými podujatiami v záujme dosiahnutia synergií.	4.1_zaviesť podujatie na podporu priemyselného turizmu - výroba papiera	2011
		4.2_zaviesť podujatie na podporu priemyselného turizmu – bavlnárstvo	2012
		4.3_zaviesť podujatie Mestský Fašiang	2011
		4.4_zaviesť podporné podujatie pre "mesto na vode"	2011
		4.5_inovovať podujatie Vianočné trhy	2011
		4.6_obnoviť tradičné zimné bežkárске preteky centrom mesta a in-line preteky v lete	2012 - 2013
		4.7_zaviesť vytrvalostný zimný prechod cez Veľký Šturec do Revúc pre kluby vojenskej histórie (1848 - 1849)	2013
		4.8_zorganizovať karneval v dobových odevoch a na dobových lyžiach na Maline Brde a v Hrabove	2011
		4.9_podporiť "Medzinárodné stretnutie turistov" (september)	2011
		4.10_Vyvinúť a zaviesť nosné podujatie „Zlatý vek Ružomberka“ (30-te roky 20.stor.)	2012
		4.11_zaviesť podujatie na podporu produktu "Ružomberok - mruží"	2011
		4.12_zaviesť podujatie na podporu produktu "Sakrálny Ružomberok"	2011
		4.13_zaviesť podujatie na podporu produktu "Ružomberok - mesto vyhlíadok"	2012
		4.14_podporiť sériu výstav maliarov a fotografov so zameraním na „eko“ tematiku	2011-2014

5_Posilniť propagáciu produktov cestovného ruchu a destinácie Ružomberok – Vlkolíneec	Jednotnou propagáciou mesta Ružomberok dosiahnuť imidž atraktívneho, environmentálne orientovaného podhorského mestečka, kde tradičné sa spája so súčasným.	5.1_vyvinúť modernú značku a vizuálnu identitu mesta Ružomberok	2011
		5.2_zvýšiť povedomie o značke UNESCO v spojení s lokalitou Vlkolíneec	2011
		5.3_sprofesionalizovať sprievodcovanie Vlkolíncom	2012 - 2013
6_Skvalitniť návštevnický servis v meste Ružomberok a v okolí	Dosiahnuť zvýšenie počtu návštevníkov, ktorí sa do Ružomberka opätovne vrátia.	6.1_dobudovať sieť informačných centier v meste	2013 - 2014
		6.2_dobudovať informačný a navigačný systém v rozvojových zónach mesta	2012
		6.3_podporiť výraznejšiu implementáciu IKT v produktoch cestovného ruchu	2013
7_Posilniť starostlivosť o UNESCO pamiatku Vlkolíneec	Do roku 2014 úrovňou návštevníckej infraštruktúry a služieb návštevníckeho servisu dostať Vlkolíneec na úroveň porovnateľných destinácií v Západnej Európe so zapojením mládeže a občanov mesta do udržiavania pamiatok.	7.1_strategicky pozdvihnúť význam Vlkolínca na území mesta	2011
		7.2_systematicky prezentovať históriu včelárstva na Vlkolínci	2012
		7.3_systematicky obnoviť tradičné remeslá na Vlkolínci	2013
		7.4_systematicky zaviesť bylinkárstvo na Vlkolínci	2012
		7.5_obnoviť tradičný chov oviec na Vlkolínci	2012
		7.6_obnoviť tradičné ovocinárstvo (slivky, jablone) na Vlkolínci	2014
		7.7_zlepšiť možnosti prepravy na Vlkolíneec	2011
		7.8_zlegalizovať parkovacie plochy v lokalite Vlkolíneec	2012
		7.9_zahájiť úpravu okolia a senníkov na Vlkolínci	2011
		7.10_zahájiť dostavbu obchodu - reštaurácie na Vlkolínci	2012 - 2014
		7.11_zabezpečiť presťahovanie objektu informačného centra a vybudovanie nového IC	2012 – 2014
		7.12_zlepšiť kvalitu sprievodcovskej služby v lokalite Vlkolíneec	2012- 2013
8_Dobudovať nekomerčnú infraštruktúru cestovného ruchu v rozvojových zónach	Dobudovať nekomerčnú infraštruktúru cestovného ruchu na úrovni podhorských alpských mestečiek primárne v rozvojových zónach : 1. Nábřežie Váhu a Revúcej, 2. Vlkolíneec a okolie, 3. živé historické centrum, 4. Hrabovská dolina.	8.1_dobudovať systém parkovania a cyklodopravy v rozvojových zónach	2013
		8.2_dobudovať sieť náučných chodníkov v rozvojových zónach	2012
		8.3_zaviesť systém zberu separovaného odpadu v rozvojových zónach	2011
		8.4_zabezpečiť rekonštrukciu verejnej plavárne (rozvojová zóna Centrum mesta)	2012- 2014
		8.5_iniciovať sanáciu rozostavaného objektu Mostová, parkoviska pri Jednote a bývalého detského ihriska pri Kultúre (rozvojová zóna Centrum mesta)	2011 – 2012

		8.6_ podporiť oficiálne zriadenie kempingu v Ružomberku (Hrabovská, Čutkovská dolina, Podsuchá, Jazierce, Škutovky)	2013 – 2014
		8.7_ zatriktívniť priestor bývalého Kaštieľa Sv. Žofie (rozvojová zóna Centrum mesta)	2013 – 2014
		8.8_ dobudovať verejné toalety v centre mesta (rozvojová zóna Centrum mesta)	2012
		8.9_ iniciovať verejnú diskusiu o využití priestorov Kasární pre voľno – časové aktivity	2011 – 2013
		8.10_ zatriktívniť prístupové cesty do mesta	2011
		8.11_ zaviesť program „čistota mesta“	2011 – 2012
		8.12_ vytvoriť a zabezpečiť funkčnosť systému údržby nekomerčnej infraštruktúry CR (chodníky, tabule, cyklotrasy, vyhliadky, navigačný systém, náučné chodníky, lavičky atď.)	2011 – 2012
		8.13_ vybudovať „Oddychovú zónu Hrabovská – Čutkovská dolina“ podľa spracovanie dokumentácie	2011 – 2013

Na strategickú časť dokumentu nadväzuje implementačná časť s konkrétnymi aktivitami pre každú špecifickú prioritu s časovým harmonogramom ich realizácie, finančnou náročnosťou, stanovením zodpovednosti a zadaním indikátorov úspechu realizácie danej aktivity.

Zadefinovaný je aj implementačný rámec pre stratégiu a proces jej monitorovania do roku 2014.

Ružomberok

Stratégia cestovného ruchu mesta Ružomberok

Prílohy

Príloha 1

Programové podujatia v zariadeniach Liptovského múzea v rokoch 2005 – 2009

Liptovské múzeum Rbk	Prednášky	Vzdelávacie programy	Tvorivé dielne	Programové podujatia	Výstavy	spolu
2005	76	3	35	4	32	150
2006	74	0	12	5	30	121
2007	37	0	46	8	32	123
2008	43	0	58	7	28	136
2009	52	8	52	7	32	151
spolu	282	11	203	31	154	681

Likava

2005 – 2007	0	0	0	0	0	0
2008	0	0	0	0	3	3
2009	0	0	0	0	1	1

Ludrová

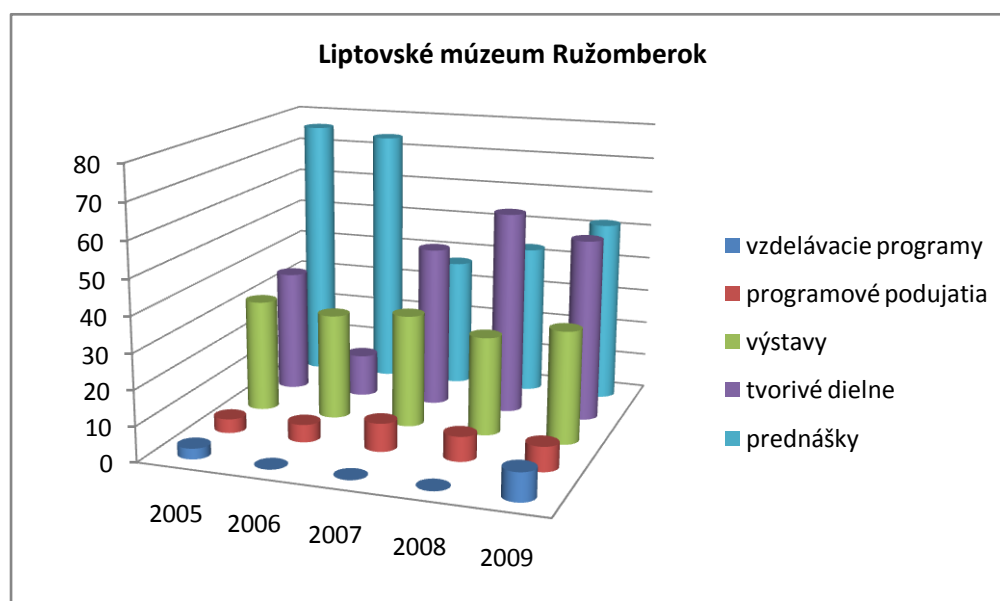
2005 – 2008	0	0	0	0	0	0
2009	0	0	0	0	2	2

Vlkošinec

2005 – 2009	0	0	0	0	0	0
-------------	---	---	---	---	---	---

Havránok

2005	0	0	0	3	0	3
2006	0	0	0	3	0	3
2007	0	0	0	2	0	2
2008	0	0	0	0	0	0
2009	0	0	0	2	0	2

Príloha 2

SWOT analýza cestovného ruchu v meste Ružomberok

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> - výhodná dopravná poloha na cestnej križovatke „sever – juh“ a „východ – západ“, - existujúce prímestské lyžiarske stredisko nadregionálneho významu (zimná ponuka) a jeho dostupnosť, - priama kontaktná poloha mestskej zástavby na úpätí pohorí alpského stupňa (jediné mesto v Západných Karpatoch danej veľkostnej kategórie s touto charakteristikou) - miestna časť Vlkolínec zapísaná do zoznamu UNESCO; leží na trase trasa Krakow – Budapešť – Viedeň - vhodné prírodné podmienky na rozvoj rekreácie a cestovného ruchu - vybudovaná infraštruktúra cyklotrás a peších trás, - bohatá história, kultúra, dostatok kultúrnych pamiatok - históriou overený rozvojový potenciál (napr. z obdobia prvej republiky, kedy fungovala slobodná ekonomika) - rozvinutá a dostupná technická infraštruktúra všetkého druhu - kompaktná urbanistická štruktúra (vytvára dobré podmienky na koncentráciu mestotvorných funkcií) atraktívne prostredie pre etablovanie funkčných elementov terciálneho sektora - spracovaný generel rekreačnej zóny Skipark – možnosť rozvoja CR v súlade so záujmami ochrany prírody a vzájomnej koncepcijnej previazanosti funkčných elementov - dostatok pozemkov a budov vhodných na podnikanie - rozvinutá ochrana prírody a krajiny v okolí mesta - univerzitné podhorské mestečko - dostatok ubytovacích kapacít rôznej kategórie, - poloha na rieke Revúca a Váh (rybolov, splavovanie), - Vojenská nemocnica v Ružomberku ako jedna z najlepšie vybavených nemocníc - blízkosť vybudovaných stredísk cestovného ruchu Lúčky a Bešeňová, - sakrálna a kultúrne pamiatky v okolí , početné legendy tradujúce sa na území mesta a v okolí 	<ul style="list-style-type: none"> - nečinnosť a pasivita, zahľadnosť do seba obyvateľov Ružomberka - konzervatívnosť a slabá otvorenosť voči zmenám u obyvateľov mesta, - nie čisté prostredie v meste, výskyt znečistených oblastí a vodných tokov - priemyselný imidž mesta a nejasná identita - preťaženie cestný komunikačný systém - nedostatočná ponuka a kvalita služieb v cestovnom ruchu - chýba subjekt koordinujúci rozvoj cestovného ruchu - nedostatočná spolupráca mesta s podnikateľmi v cestovnom ruchu a podnikateľov navzájom - výrazné nedostatky v propagácii mesta a jeho informačnom systéme - personálna a finančné poddimenzovanie propagácie a cestovného ruchu na území mesta, - nedostatočná podpora malému a strednému podnikaniu - chýbajúce vitálne centrálné námestie - zlý stav kultúrnych pamiatok - nedostatočná previazanosť medzi vzdelávaním a trhom práce - vysoký podiel verejného sektora (až 50% zamestnaných) - nevhodná štruktúra a nízka efektívnosť práce MsÚ - MsÚ nie je schopný účinne ovplyvňovať vzhľad mesta a ponuku služieb - slabá ponuka aktivít v letnej sezóne - nízky prílev zahraničných investícií - majetkovo-právne problémy v stredisku SKIPARK Ružomberok a stagnujúce zdroje na rozvoj, - chýbajúca identita mesta (chýba symbol mesta premietnutý reálne v živote mesta a jeho ponuke), - nízka podpora mestskej samosprávy pre budovanie cestovného ruchu a chýbajúce strategické smerovanie (slabé investície do cestovného ruchu), - centrum mesta bez diania a života (nízkonákladové neatraktívne obchody a herne v

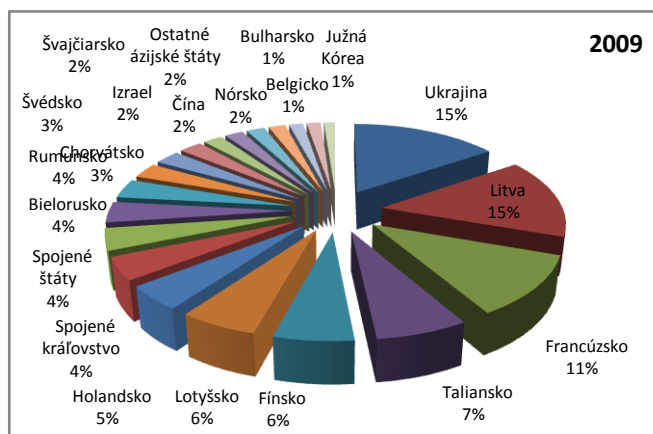
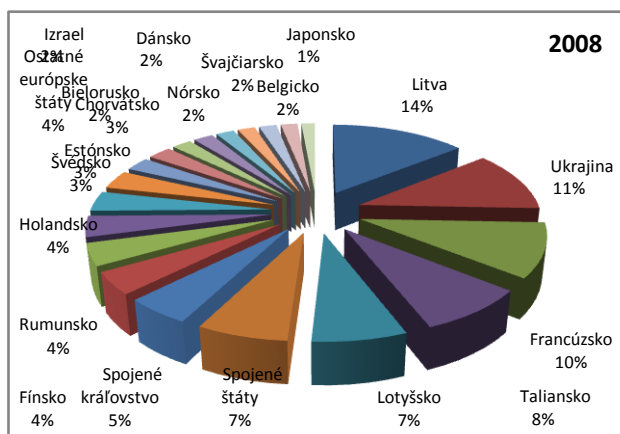
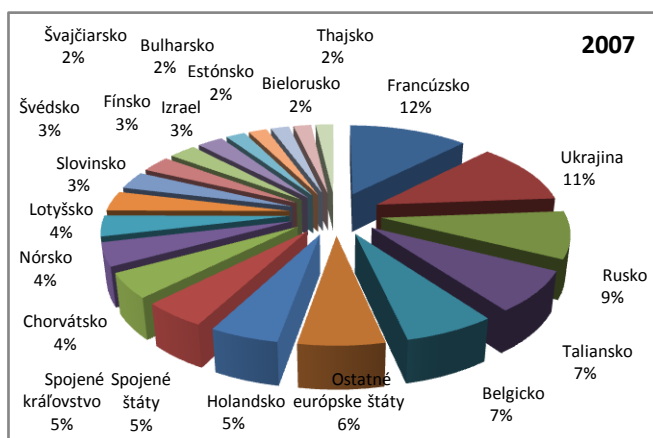
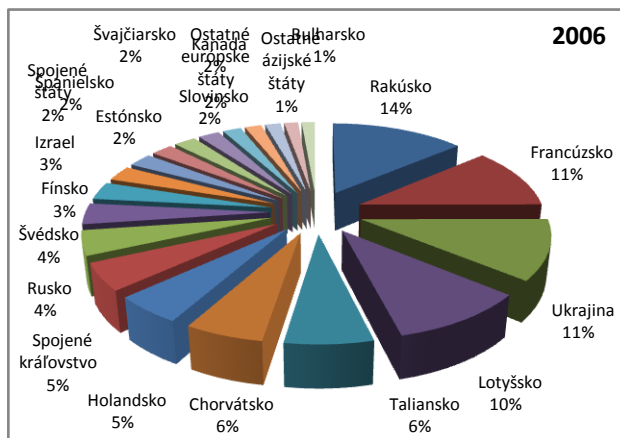
	<p>centre mesta, chýba centrálné námestie na organizovanie podujatí, absencia miest na fotografovanie),</p> <ul style="list-style-type: none"> - zanedbané prístupové zóny do mesta, centra mesta a hlavné ťahy cez mesto, - chýbajúca starostlivosť o infraštruktúru CR v meste a okolí, - chýbajúce cyklochodníky cez mesto, - chýbajúci vyšší štandard ubytovania v meste, - chýbajúca bezbariérovosť v meste aj v službách, - roztrieštenosť záujmov v pamiatkovej rezervácii ľudovej architektúry Vlkolínec, - slabá ponuka na trávenie voľného času v meste a slabá propagácia existujúcich, - neatraktívne propagačné a prezentačné materiály o meste – jeden rukopis niekoľko rokov,
Príležitosti	Ohrozenia
<ul style="list-style-type: none"> - predpoklad koncepcného územného rozvoja mesta na základe aktuálneho územného plánu - zintenzívnenie väzieb s okolitými obcami a partnerskými mestami - rastúci záujem o kultúrny a poznávací turizmus celosvetovo - rastúci záujem Slovákov o trávenie voľného času doma (domáci cestovný ruch) - zavedenie EURO meny na Slovensku - členstvo v regionálnom združení cestovného ruchu Klaster LIPTOV – rozvojová a marketingová centrála pre cestovný ruch Liptova - priama podpora zo strany SACR - vytvorenie partnerských vzťahov s podnikateľskou sférou, neziskovými organizáciami a pod. - zlepšenie spolupráce mesta so školami a zamestnávateľmi - zvýšenie kvality služieb - rozvoj nových druhov aktivít (najmä v oblasti rekreácie a CR) - preferovanie aktivít založených na využití miestnych zdrojov - rozvoj informačnej spoločnosti a vysokého školstva - rast zamestnanosti a životnej úrovne na Slovensku - využívanie alternatívnych zdrojov energie - lepšie využitie prostriedkov zo štátnych zdrojov a z Európskych fondov - dostavba diaľničnej siete a rekonštrukcia železničnej trate - zvyšujúci sa záujem o šport, rekreáciu a aktívne trávenie voľného času 	<ul style="list-style-type: none"> - zhoršovanie kvality životného prostredia a zdravotného stavu obyvateľov - regresívny typ vekovej štruktúry obyvateľov - nedostatočná starostlivosť mesta o rozvoj ľudských zdrojov - pokles počtu obyvateľov, odchod vzdelaných mladých ľudí - rastúca neochota obyvateľov zapájať sa do komunálnych aktivít - rast nezamestnanosti a sociálnych problémov - časté zmeny legislatívy a neprehľadný právny systém - nedostatok finančných zdrojov na realizáciu rozvojových zámerov - nízky príliv zahraničných investícií - uprednostňovanie krátkodobých výhod pred trvalo udržateľným rozvojom - zlá spolupráca orgánov mesta s VÚC, orgánmi štátnej správy, okolitými obcami a podnikateľmi - silná konkurencia okolitých miest (Martin, Žilina, Banská Bystrica, Liptovský Mikuláš) - absencia koordinácie rozvoja vidieka - prehlbovanie izolovanosti vzdelávacej sústavy od potrieb trhu práce - pomalá vnútorná reštrukturalizácia priemyslu a modernizácia výrobného zariadenia a technológií - budovaný diaľničný úsek D1 smer na Košice a napojenie R1 na D1 cez R3 cez Banskú Bystricu - zvyšovanie zrážkového pásma v zimnom období pod vplyvom klimatických zmien

<ul style="list-style-type: none"> - posilnenie environmentálneho vedomia, rozvoj ochrany prírody a krajiny - rast zamestnanosti a životnej úrovne - rozvoj rekreačnej zóny Skipark (príležitosť vybudovať najväčší komplex navzájom prepojených lyžiarskych stredísk v Západných Karpatoch) - vybudovanie zábavno-obchodného centra Aupark – príležitosť pre mesto stať sa centrom zábavy a nočného života pre celý rekreačný región Liptova a Oravy - príležitosť vytvoriť imidž mesta ako miesta príjemného pre život s atraktívnym prírodným okolím a polohou odkiaľ sú všetky zaujímavé ciele v strednej Európe rýchlo dostupné, mesta s bohatými možnosťami trávenia voľného času - podporovať nepoľnohospodárske aktivity na vidieku	<ul style="list-style-type: none"> - slabnúci záujem poľskej klientely o Slovensko
---	---

Príloha 3

Štatistické údaje výkonov ubytovacích zariadení cestovného ruchu v okrese Ružomberok Percentuálny podiel ostatných zahraničných návštevníkov (ďalších 20 krajín – od 7. miesta)

Tabuľková časť – Počet zahraničných návštevníkov podľa krajiny trvalého pobytu návštevníka

	2006	počet	2007	počet	2008	počet	2009	
7	Rakúsko	304	Francúzsko	365	Litva	522	Ukrajina	407
8	Francúzsko	246	Ukrajina	339	Ukrajina	418	Litva	394
9	Ukrajina	241	Rusko	256	Francúzsko	369	Francúzsko	295
10	Lotyšsko	224	Taliansko	222	Taliansko	307	Taliansko	179
11	Taliansko	141	Belgicko	196	Lotyšsko	256	Fínsko	155
12	Chorvátsko	126	Ostatné európske štáty	185	Spojené štáty	246	Lotyšsko	152
13	Holandsko	112	Holandsko	148	Spojené štáty	181	Holandsko	119
14	Spojené štáty	110	Spojené štáty	139	Fínsko	151	Spojené štáty	112
15	Rusko	99	Spojené štáty	135	Rumunsko	151	Spojené štáty	107
1	Švédsko	85	Chorvátsko	126	Holandsko	143	Bielorusko	10

6								2
17	Fínsko	72	Nórsko	113	Ostatné európske štáty	137	Rumunsko	95
18	Izrael	62	Lotyšsko	108	Švédsko	128	Chorvátsko	75
19	Spojené štáty	55	Slovinsko	97	Estónsko	95	Švédsko	70
20	Estónsko	50	Švédsko	90	Chorvátsko	92	Izrael	63
21	Španielsko	50	Fínsko	83	Bielorusko	76	Čína	53
22	Švajčiarsko	48	Izrael	79	Izrael	76	Švajčiarsko	51
23	Slovinsko	42	Švajčiarsko	59	Nórsko	70	Ostatné ázijské štáty	51
24	Ostatné európske štáty	38	Bulharsko	56	Dánsko	68	Nórsko	47
25	Kanada	35	Estónsko	56	Švajčiarsko	68	Belgicko	39
26	Ostatné ázijské štáty	32	Bielorusko	55	Belgicko	65	Bulharsko	39
27	Bulharsko	30	Thajsko	54	Japonsko	52	Južná Kórea	31
28	Rumunsko	30	Austrália a Oceánia	54	Slovinsko	50	Japonsko	30
29	Bielorusko	28	Rumunsko	53	Španielsko	49	Slovinsko	29
30	Nórsko	25	Kanada	40	Bulharsko	39	Írsko	28
31	Dánsko	24	Írsko	30	Ostatné ázijské štáty	39	Kanada	25
32	Austrália a Oceánia	22	Dánsko	23	Írsko	38	Dánsko	24
33	Grécko	21	Japonsko	23	Južná Kórea	33	Bosna a Hercegovina	23
34	Portugalsko	18	Južná Kórea	22	Kanada	29	Španielsko	23
35	Írsko	13	Španielsko	21	Grécko	24	Portugalsko	22
36	Srbsko a Čierna Hora	12	Ostatné ázijské štáty	18	Austrália	22	Estónsko	19
37	Moldavsko	6	Čína	16	Južná Afrika	18	Austrália	18
38	Brazília	6	Moldavsko	14	Albánsko	17	Brazília	17
39	Ostatné americké štáty	6	Brazília	12	Macedónsko	15	Grécko	15
40	Turecko	6	Grécko	10	Island	14	Srbsko	15
41	Južná Afrika	5	Portugalsko	10	Čína	14	Moldavsko	15
42	Macedónsko	3	nešpecifikované	8	Srbsko a Čierna Hora	12	Ostatné africké štáty	13
43	Nový Zéland	3	Južná Afrika	7	Luxembursko	12	Mexiko	10
44	Bosna a Hercegovina	2	Srbsko a Čierna Hora	6	Brazília	11	Južná Afrika	10
45	Ostatné africké štáty	2	Ostatné africké štáty	6	Portugalsko	8	Turecko	10
46	Čína	2	Turecko	6	Ostatné africké štáty	8	Malta	9
47	Japonsko	2	Ostatné americké štáty	4	Moldavsko	7	Thajsko	6
48	Južná Kórea	2	Albánsko	3	Ostatné americké štáty	7	Macedónsko	5
49	Albánsko	1	Bosna a Hercegovina	3	India	7	Argentína	5
5	Egypt	1	Luxembursko	2	Nový Zéland	7	India	5

0								
5 1	India	1	Mexiko	1	Cyprus	6	Ostatné americké štáty	4
5 2			Nový Zéland	1	Turecko	6	Albánsko	2
5 3					nešpecifikované	6	Ostatné európske štáty	2
5 4					Mexiko	5	Nový Zéland	2
5 5					Thajsko	3	Egypt	1
5 6					Bosna a Hercegovina	2	Cyprus	1
5 7					Argentína	2	nešpecifikované	1
5 8					Lichtenštajnsko	1		
5 9					Egypt	1		

Príloha 4

Tabuľka: Zahraniční návštevníci mesta Ružomberok z ostatných krajín v rokoch 2006 a 2009
(poradie od 7. miesta)

	2006		2009	
	Krajina	Počet	Krajina	Počet
7	Chorvátsko	75	Francúzsko	211
8	Litva	72	Ukrajina	196
9	Belgicko	70	Litva	180
10	Rusko	62	Taliansko	140
11	Taliansko	44	Fínsko	127
12	Holandsko	43	Holandsko	68
13	Fínsko	38	Spojené štáty	62
14	Izrael	33	Spojené kráľovstvo	60
15	Francúzsko	31	Čína	50
16	Spojené kráľovstvo	26	Švédsko	45
17	Lotyšsko	23	Nórsko	39
18	Estónsko	21	Rumunsko	37
19	Bulharsko	20	Chorvátsko	31
20	Švajčiarsko	19	Švajčiarsko	31
21	Ostatné európske štáty	16	Izrael	29
22	Portugalsko	14	Belgicko	25
23	Rumunsko	14	Bielorusko	25
24	Spojené štáty	13	Bosna a Hercegovina	23
25	Bielorusko	12	Írsko	21
26	Grécko	12	Ostatné ázijské štáty	20
27	Švédsko	11	Bulharsko	18
28	Dánsko	8	Japonsko	18
29	Írsko	8	Portugalsko	17
30	Španielsko	8	Slovinsko	17
31	Srbsko a Čierna Hora	7	Brazília	17
32	Slovinsko	7	Kanada	16
33	Austrália a Oceánia	7	Španielsko	14
34	Moldavsko	6	Dánsko	11
35	Turecko	6	Ostatné africké štáty	11
36	Kanada	5	Mexiko	10
37	Ostatné americké štáty	5	Južná Afrika	10
38	Ostatné ázijské štáty	5	Turecko	10
39	Nórsko	3	Malta	9
40	Nový Zéland	3	Južná Kórea	9
41	Bosna a Hercegovina	2	Estónsko	8
42	Brazília	2	Grécko	8
43	Južná Afrika	2	Austrália	7
44	Čína	2	Lotyšsko	5

45	Japonsko	2	India	4
46	Albánsko	1	Macedónsko	3
47	Macedónsko	1	Ostatné americké štáty	3
48	Egypt	1	Srbsko	2
49	Ostatné africké štáty	1	Ostatné európske štáty	2
50			Albánsko	1
51			Argentína	1
52			Cyprus	1

Príloha 5

Výskyt prvých 20 liniek vo vyhľadávačoch Google a Bing, po zadaní kľúčového slova „Vlkolíneec“ (poradie liniek v obidvoch vyhľadávačoch od tretieho miesta je rozdielne):

1. „Vlkolíneec“
www.vlkolinec.sk
2. „Obec Vlkolíneec Ružomberok je zapísaná do pamiatok UNESCO“
www.liptov.sk/vlkolinec
3. „Vlkolíneec – Wikipédia“
<http://sk.wikipedia.org/wiki/Vlkolíneec>
4. „Skanzen Vlkolíneec“
www.skonline.sk/skanzen.php?id=34
5. „Vlkolíneec – Unesco“
<http://ubytovanie.ruzomberok.eu/vlkolinec-unesco/>
6. „Vlkolíneec“
<http://www.velkafatra.sk/ciele/vlkolinec/en.html>
7. „Roľnícky dom Vlkolíneec /* Fermstead Vlkolíneec /Muzeum.SK/“
<http://www.cestaunesco.sk/?theme=rk&lang=sk>
8. „Vlkolíneec (Spectacular Slovakia travel guide)“
<http://travel.spectator.sme.sk/articles/34/>
9. „Fotogaléria Vlkolíneec“
<http://www.skipark.sk/fotogalerie/foto-vlkolinec/>
10. „Slovakia.travel - Vlkolíneec - Skanzeny a ľudová architektúra“
<http://www.slovakia.travel/entitaview.aspx?l=1&idp=4926>
11. „Mesto.sk - kamvyrazit.sk - Rezervácia ľudovej architektúry ...“
http://kamvyrazit.szm.sk/lucenec/skanzeny/rezervacia_ludovej_architektury_vlkolinec_rezervacia_ludovej_architektury_vlkolinec/?M=1
12. „Vlkolíneec - UNESCO World Heritage Centre“
<http://whc.unesco.org/en/list/622>
13. „Vlkolíneec“
<http://sacr.sk/article?id=217&category=33>
14. „Bačova cesta / Vlkolíneec“
<http://www.bacovacesta.sk/index.php?pl=1>
15. „Panoráma Vlkolíneec | Studňa, Ľudová architektúra | Panorámy ...“
<http://www.virtualtravel.sk/sk/panorama/zilinsky-kraj/vlkolinec/ludova-architektura/studna/>
16. „Náučné chodníky Slovenska - Náučný chodník Vlkolíneec“
<http://www.naucnechodniky.sk/?id=2&c=ch&ch=222>
17. „Vlkolíneec - najkrajšie panoramatické zábery“
<http://panoramy.sme.sk/panorama/1461/vlkolinec/>
18. „Vlkolíneec - Múzeá a galérie - Zoznam zaujímavostí - O Slovensku ...“

<http://www.visitslovakia.com/vlkolinec/>

19. „Vlkolíneč - mapa turistických atrakcií Slovenska“

<http://www.mapysr.sk/atrakcia/vlkolinec/>

20. „Turistika ONLINE - Ľudová architektúra – Vlkolíneč“

<http://www.turistikaonline.sk/index.php?m=62&id=34>

Výsledky vyhľadávania v Google a Bing vyhľadávačoch po zadaní kľúčových slov: „**UNESCO Slovensko**“ (poradie liniek v obidvoch vyhľadávačoch od tretieho miesta je rozdielne):

1. „Slovensko v klenotnici Unesco“

<http://www.cestaunesco.sk/>

2. „Unesco na Slovensku“

<http://www.slovakiatravels.com/sections/Routes/unesco-sk.php>

3. Lokality Svetového dedičstva UNESCO na Slovensku

<http://www.slovakiasite.com/sk/unesco.php>

4. UNESCO - :: Discover Slovakia ::

<http://www.discoverslovakia.info/index.php?site=unesco>

5. Organizácia Spojených národov pre výchovu, vedu a kultúru – Wikipédia

http://sk.wikipedia.org/wiki/Organizácia_Spojených_národov_pre_výchovu,_vedu_a_kultúru

6. Slovenská komisia pre UNESCO | Slovensko v OSN | Zahraničná ...

http://www.foreign.gov.sk/sk/zahranicna__politika/slovensko_v_osn-slovenska_komisia_pre_unesco

7. UNESCO - svetové dedičstvo. Datatravel

<http://datatravel.sk/unesco.php?lang=sk>

8. Slovensko má v Zozname UNESCO päť pamiatok

<http://www.e-bardejov.sk/infoservis/view.php?cisloclanku=2006072401>

9. Pamiatky unesco, dedičstvo, zoznam pamiatok – Slovensko

<http://www.slovakia.eu.sk/unesco.html>

10. Pamiatky Slovenska v UNESCO | Slovakregion

<http://www.slovakregion.sk/unesco>

11. Slovakia - UNESCO World Heritage Centre

<http://whc.unesco.org/en/statesparties/sk>

12. Zoznam UNESCO na Slovensku - Mapa turistických atrakcií Slovenska

<http://www.unesco.mapysr.sk/>

13. Slovakia.travel – UNESCO

<http://www.slovakia.travel/portal.aspx?l=1&smi=8017>

14. Slovenské pamiatky UNESCO

<http://mediamatika.sk/sites/unesco/hrad.html>

15. UNESCO památky - e-Slovensko

<http://www.e-slovensko.cz/mista/111/pamatky-unesco>

Príloha 6

Ukážky aplikácie Virtuálneho sprievodcu pre maďarskú dedinu Hollókő.

HOME SÚGÓ ?
SÉTA VÉGE X

Megtekinthető helyek

1. Hollókő Látogatóház
2. Fagyizó
3. Kaláris Ajándékbolt
4. Hollókőért Közalapítvány
5. Polgármesteri Hivatal
6. Hollókő temploma
7. Postamúzeum
8. Falumúzeum
9. Magánház
10. Szövőház
11. Babamúzeum
12. Óvoda épülete
13. Holló Kerámia

KÖVETKEZŐ ►

10. Szövőház

A magyarság népi ruházkodásának egyik jellemző anyaga sok évszázadon keresztül a nagyobbreszt kenderből szótt vászon volt...

BEZÁRÁS X

HOME SÚGÓ ?
TÉRKÉP
SÉTA VÉGE X

Háttér

Videó

5. Hollókő Községi Önkormányzat FOLYTATÁS ►

HOME SÚGÓ ? TÉRKÉP SÉTA VÉGE X

Hátér

Videó

17. Hagyományos mezőgazdaság

FOLYTATÁS >>

A vulkanikus és tengeri eredetű kőzeteken képződött, csekély termőképességű barna erdőtalajokkal fedett, tagolt dombvidéki jellegű terület a mezőgazdasági termelés számára nem kínál ideális termelési feltételeket. Ennek ellenére Hollókőn szinte kivétel nélkül minden család megélhetésében évszázadokon keresztül fontos szerepet játszott az önellátásra berendezkedett mezőgazdaság. A gazdálkodás az elmúlt évtizedekben - hazánk sok más területéhez hasonlóan - jelentős változásokon ment keresztül, ami a táj átalakulásában is érezhető hatását. Ismerkedjünk meg a hagyományos mezőgazdaság néhány sajátosságával, valamint a patak völgyét és környékét érintő változásokkal!

A Hollókői-patak völgyéből kiemelkedve, az Őreg-tető déli oldalán a lejtésirányban hosszan elnyúló, keskeny szalagparcellákat láthatunk. Ez az ún. Őregszőlők dűlő,

HOME SÚGÓ ? TÉRKÉP SÉTA VÉGE X

Hátér

Videó

Video player controls: play, stop, previous, next, volume, full screen.

Príloha 7

Ukážky komunikačný materiálův projektu Heritage Alive!

Informačný booklet

Booklet prezentuje partnerstvo rôznych regiónov a kultúrne bohatstvo v nich.

BRIEF DESCRIPTION OF THE SITES

HERITAGE SITE	COUNTRY	HERITAGE SIGNIFICANCE
1. Perpetuum in Karahall, Bulgaria	Bulgaria	UNESCO World Heritage Site
2. The Historic Centre of Bratislava	Slovakia	UNESCO World Heritage Site
3. The village of Mád, Hungary	Hungary	UNESCO World Heritage Site
4. The village of Mád, Hungary	Hungary	UNESCO World Heritage Site
5. The village of Mád, Hungary	Hungary	UNESCO World Heritage Site
6. The village of Mád, Hungary	Hungary	UNESCO World Heritage Site
7. The village of Mád, Hungary	Hungary	UNESCO World Heritage Site

Municipality of Mád, Hungary

The village of Mád, Hungary, is a well-preserved traditional village, the most complete of its kind in Europe. It is a typical example of a traditional village in the Carpathian Basin. The village has a long history, with the first written mention in 1247. The village is a typical example of a traditional village in the Carpathian Basin. The village has a long history, with the first written mention in 1247. The village is a typical example of a traditional village in the Carpathian Basin. The village has a long history, with the first written mention in 1247.

PERPETUUM IN KARAHALL, BULGARIA

Perpetuum in Karahall, Bulgaria, is a well-preserved traditional village, the most complete of its kind in Europe. It is a typical example of a traditional village in the Carpathian Basin. The village has a long history, with the first written mention in 1247. The village is a typical example of a traditional village in the Carpathian Basin. The village has a long history, with the first written mention in 1247.

Municipality of Mád, Hungary

The village of Mád, Hungary, is a well-preserved traditional village, the most complete of its kind in Europe. It is a typical example of a traditional village in the Carpathian Basin. The village has a long history, with the first written mention in 1247. The village is a typical example of a traditional village in the Carpathian Basin. The village has a long history, with the first written mention in 1247.

Municipality of Hollókő, Hungary

Hollókő is a small village in Hungary, known for its well-preserved traditional architecture. The village has a long history, with the first written mention in 1247. The village is a typical example of a traditional village in the Carpathian Basin. The village has a long history, with the first written mention in 1247.

DEMONSTRATING THE POTENTIAL OF INTERACTIVE MEDIA

HERITAGE ALIVE! has established a partnership approach to leverage the value of World Heritage sites in the regions for the benefit of all. The approach is based on the use of interactive media to engage the local population and visitors. The approach is based on the use of interactive media to engage the local population and visitors. The approach is based on the use of interactive media to engage the local population and visitors.

VIRTUAL TOUR GUIDES

A virtual tour guide is an application that allows users to explore a virtual environment. The application is designed to provide an immersive experience of the heritage site. The application is designed to provide an immersive experience of the heritage site. The application is designed to provide an immersive experience of the heritage site.

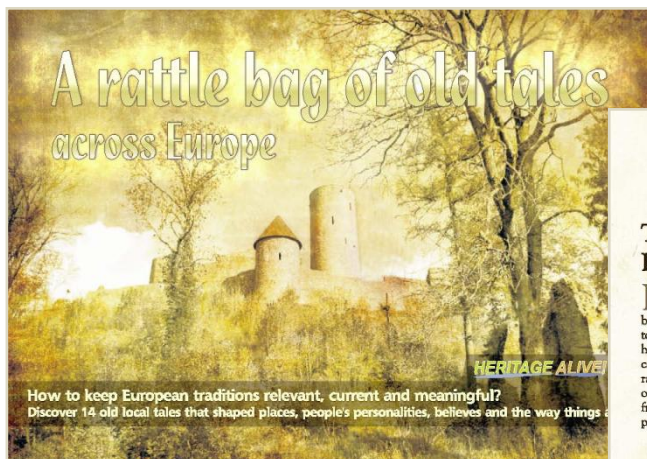
Municipality of Hollókő, Hungary

Hollókő is a small village in Hungary, known for its well-preserved traditional architecture. The village has a long history, with the first written mention in 1247. The village is a typical example of a traditional village in the Carpathian Basin. The village has a long history, with the first written mention in 1247.

Brožúra legend

14 starých miestnych príbehov, ktoré utvárali miesto a ľudské osobnosti

How to keep European traditions relevant, current and meaningful?
Discover 14 old local tales that shaped places, people's personalities, beliefs and the way things are.

The castle from Hollókő

Legend has it, that one of the castle's first rulers, András Kacsis kidnapped a beautiful lady, whose god-mother happened to be a witch. This witch allied with the devil himself to free the young woman from captivity, and the devil sent his sons, as ravens, to carry away the stones of the castle, one by one. And so they did. The lady was free. The nowadays castle was built on the place the old castle used to be.

Stolen Kisses

In the old days of Hollókő (Hungary) young people were not allowed to kiss each other every time they wanted. What they were allowed to do was to gather in the weaving houses in the evenings (boys and girls together). There, the girls would do the spinning as to manufacture the necessary numerous materials for their future dowry. When a girl dropped down her spinner, one of the boys got it up and gave it back, but only in return of a kiss. If the boy didn't get the kiss he would destroy what she had already been working on. But this almost never happened, as the old ladies tell, because kisses were very often happening at the dropping of the spinner. This was the most common practice to find one's future spouse.

The golden globe of Sighişoara

The clock tower of Sighişoara (Romania) was ready and the scaffolds had just been removed. But only then did the townsmen notice that there was something missing and that not even the height seemed to be quite as planned. After trying hard to figure out what could be done, they found out that in a far away land lived a giant that forged golden globes. He was sent for and once he arrived he placed on the very top of the tower a glittering golden globe. The tower was now complete and exactly the height the townsmen wanted it. But there is a twist in the story.

The giant left saying to the people that whoever shall be tall enough to reach out and touch the globe with his bare hand, shall become its rightful owner and shall be allowed to leave with it unharmed. Until that day came the globe would remain steady in his place. No one has since then turned up to fulfill the prophecy and the townsmen seem almost to have forgotten it. But one can never know...

Marriage, divorce and ways of persuasion

Nowadays we don't think of marriage as compulsory, not anymore. But back then, in a traditional society, an unmarried (wo)man was incomplete; it was unthinkable!

And also the divorced (wo)man was not well regarded.

The Saxons from Biertan (Romania) had a particular way of dealing with the problem: if one couple was considering divorce, the community locked both of them in a very small room with a single bed, a single plate, one piece of bread, one cup for water; and they had to share everything for about 2 weeks in order to see if they can get back together.

Apparently this system really worked because it is said in the last 300 years there was one single divorce. Well... for sure there were other times!

In Biertan you can still see today one of these divorce rooms in one of the church wall's tower.

Príloha 8

Ukážky internetových prezentácií niektorých partnerov projektu Heritage Alive!

világörökség

A világörökségről VÖMNB Magyar helyszínek Rendezvénytájtár Hírek

- Budapest Duna-parti látképe, a Buda Várnegyed, az Andrássy út és történelmi környezete
- Hollókő őfalú és táj környezete
- Az Aggteleki-karszt és a Szlovák-karszt barlangjai
- Az Ezeréves Pannonhalmi Bencés Főapátság és közvetlen természeti környezete
- Hortobágyi Nemzeti Park - a Puszták
- Pécsi ékeskertény sírkamrák
- Fertő/Neusiedlersee kultúráj
- A tokaji történelmi borvidék

Hollókő őfalú és táji környezete (1987)

Kulturális kategória

A Világörökség Bizottság 1987-ben a magyarországi v közül Budapest mellett elsőként a Nógrád megyei palóc a Világörökségi Listára. A legfontosabb feltételnek, egyetemes jelentőségnek Hollókő azzal tett - és tesz XVIII. században kialakított falu a hagyományos település építészet és a XX. századi mezőgazdasági forradalmat páratlan példája, melyet sikerült eredeti állapotában meg és harmonikus szimbiózisban fejlődött a természettel és szabadtéri múzeumma: mindmáig élő, lakott hagyományörző lakói az épületek egy részét jelenleg használják.

A falu története a XIII. századig nyúlik vissza, mivel a tá a Szár-hegyen a vár. A sziklára épített erődítményhez ma fűződik, mely a helyiek szerint a település nevére is ma egyszerű, hogy bizonyos Kacsics András - a XII. század Kacsics nemzetségi tagjai voltak ezen a területen a fő szomszédos földesúr szépséges asszonyát, a épülő vár dajkája azonban, aki "mellékállásban" boszorkány v öröggel, és rávette ot, hogy fiai változzanak holló körülvevő erődítményt körül kőre lebontva szabadítsák tettek, am - becsületükre legyen mondva - nem szórták köveket, hanem egy közeli bazaltsziklán új várat raktak Hollókő vára.

FORTIFIED CHURCHES

HOME SIBIU BRASOV SIGHISOARA MEDIAS LOCATIONS ACCOMMODATION PHOTO GALLERY TRAVELER STORIES SHOP MORTICES ABOUT PHOTO/RAID

PARTNERS SIGHISOARA / SCHAESSBURG

In the third century BC, at the present location of Sighisoara there was a castle named "Sandova". Its significance has been proven by the many weapons, ceramics and other objects discovered here. Above the old castle the Romans raised a new one in the 1st century. The place was well-chosen—in the center of Transylvania.

About Sighisoara / Schaessburg
Photo Gallery (13)
Comments
How to get there
News

At the beginning of the 15th century, Sighisoara has supported the principle of Muntenia (Muntenia, or Greater Wallachia, is a historical province of Romania situated between the Danube, the Carpathian Mountains and the Olă River, usually considered Wallachia-proper - Muntenia, Tara Romaneasca, and the seldom used Valahia are synonyms in Romanian) between 1431-1435 in the occupation of the throne of Tara Romaneasca. The coins made here were used widely in the whole of Transylvania.

In 1511 the greatest revolution in Transylvania's history occurred when the poor of the town revolted against the rich. On his way to Alba Iulia in 1600, Mihai Viteazul (Michael the Brave was the Prince of Wallachia between 1593 and 1601) himself was here before he proclaimed the union of the 3 principalities: Wallachia, Transylvania, and Moldavia.

Home Salzburg Congress Fotos Presse B2B Salzburg für ... Language: Deutsch Suchen...

salzburg.info KUNST & KULTUR SEHNSWERTES UNTERKUNFT GASTRONOMIE SHOPPING ANREISE & VERKEHR SERVICE

Unterkunft online buchen
Anreise: 7 6 2010
Unterkunft: Bitte auswählen
Nächte: Personen
Suchen & Buchen

Sightseeing Tour buchen
Tickets online buchen

Einschaltung
Mozart Dinner Concert
Einzigartig in Salzburg • Authentische Mozart-Konzerte bei Kerzenlicht • 1. Jänner - 31. Dezember 2010

Salzburg Sightseeing
Mit dem Boot erleben Sie die Stadt und Umgebung von seiner schönsten Seite.

Salzburg Card
Ihr Ticket zur Bühne der Welt mit vielen Gratisleistungen...

Salzburg Map

Sehenswertes
UNESCO World Heritage

Im November 1972 verabschiedete die UNESCO das „Übereinkommen zum Schutz des Kultur- und Naturerbes der Welt“. Seither wurden 679 Kulturdenkmäler und 174 Naturdenkmäler zum UNESCO-Welterbe erklärt, 25 weitere Denkmäler sind sowohl Kultur- als auch Naturerbe. Letztes der Welterbekonvention ist die „Erwägung, dass Teile des Kultur- oder Naturerbes von außergewöhnlicher Bedeutung sind und daher als Bestandteil des Welterbes der ganzen Menschheit erhalten werden müssen.“

Das Welterbe-Komitee
Das World Heritage Committee der UNESCO setzt sich aus 21 Mitgliedern aus allen Kontinenten und Kulturkreisen zusammen. Einmal im Jahr wird über die Aufnahme neuer Welterbestätten in die UNESCO-Liste entschieden und geprüft, ob die bereits gelisteten Stätten den Kriterien oder Welterbekonvention noch entsprechen. Mit dem Beitritt zur Konvention verpflichten sich die Vertragsstaaten, die Schutz- und Erhaltungsmaßnahmen der Welterbestätten auf ihrem Hoheitsgebiet eigenständig zu finanzieren.

Das kulturelle Erbe
Aufgenommen werden ausschließlich Stätten, die nach Meinung des Komitees herausragende universelle Bedeutung aus historischen, künstlerischen oder wissenschaftlichen Gründen haben. Bei der Entscheidung über die Aufnahme werden die übergreifenden Kriterien der Einzigartigkeit, der Authentizität (historische Echtheit) und der Integrität (Unversehrtheit) angewendet. Den Begriff des „Kulturellen Erbes“ prägte Henri-Baptiste Grégoire, Bischof von Blois bereits im 18. Jahrhundert. Anstoß zur Schaffung der Welterbekonvention war der Bau des Assuan-Staudammes in Ägypten im Jahre 1960; die UNESCO rief dazu auf, die bedrohten Denkmale in Nubien zu schützen und für nachfolgende Generationen zu erhalten.

Welterbestätten
Gemeinsam mit dem Schloss Schönbrunn in Wien wurde die Altstadt von Salzburg bereits 1996 in die Liste des Weltkulturerbes aufgenommen. Weitere Welterbestätten in Österreich sind die Altstadt von Wien und Graz, die Wachau, die Semmeringbahn in Niederösterreich und die Region Hallstatt-Dachstein Salzkammergut. Zudem führt die UNESCO eine Rote Liste mit akut gefährdeten Welterbestätten, darunter jedoch keine in Österreich.

KEZDŐLAP | HOLLÓKÖRÜL | INTÉZMÉNYEK | LÁTNIVALÓK | PROGRAMOK | SZÁLLÁSHELYEK | TURISZTIKAI SZOLGÁLTATÁSOK | ELÉRHETŐSÉG

Szeretettel köszöntöm Önt az 1987-ben az UNESCO által világörökségi címet kapott parányi település, Hollókő minden lakója nevében.

A "Palóc föld" szívében meghúzódó kis falu több száz éves múltra tekint vissza, ahol a táj és építészet olyan különleges harmóniájával találkozhatunk, ami rohanó, gépiesedő világunkban egyre ritkább. Szép a derűt sugárzó házak ritmikus sora, a házaknak háttérrel adó nógrádi táj, a falu fölé magasodó történelmünkre emlékeztető középkori vár és a népi művészetet érző, élő és tudó palócok vendégszeretete.

De főleg szép mindez együtt, ahol az ember éppen azt hintette a tájba, amitől az gazdagabb, emberibb lett, amitől léptéket kapott. Tudjuk, hogy mi olyan kincset kaptunk szüleinktől, amelyet gyermekeink és remélhetően majd az ő gyermekeik is értékeknek tekinthetnek, Méltán lehetünk ezekre büszkék, Házaink szépsége, a viseletünk, vagy a mindennapoknak rendet, az ünnepeinknek pedig méltóságot adó szokásaink, nem csupán nekünk, de önöknek, a vendégeinknek is értéket jelentenek. Köszönöm, hogy megkeresett bennünket és érdeklődik településünk iránt, s egyben remélem, hogy tájékozódása után először - vagy talán sokadszorra is - alkalma lesz személyesen ellátogatni hozzánk.

Mindig szívesen látjuk, várjuk Önt Hollókőn!

Aktualitások

 PÁLYÁZATI
HIRDETMÉNY
a Hollókő 067/1
hrsz. alatti ingatlan
elidegenítésére
DOKUMENTUM MEGNYITÁSA

Szabó Csaba
polgármester

http://www.unesco.gorlice.pl/index.php?lang=en

HERITAGE ALIVE!

Home

Menu

SEKOWA

BYNATOWI

Dear Visitor!

Project partners

Ceremony Agenda (Gorlice May 16th, 2007)

This webpage is an attempt - successful, hopefully - to make up for a certain lack of information about the Gorlice have many great websites about the Lower Beskid Mountains, cemeteries from World War I, and quite a lot of official in the region. Still, there is not much to be found about amazing buildings of our region.

We are thinking about two churches: St Philip and Jacob Church in Sekowa, and St Michael Archangel Church in added to the UNESCO World Cultural Heritage List. Can you imagine? That's the list which also includes the Egyptian pyramids, Greece, Romans, Hungary and Italy. One of the main aims of the project is teaching others about UNE subproject called "Learning Quest". The project is carried out together with children and teenagers from schools from

Our site is the part of the project called "Heritage Alive!", which is now being carried out by the town of Gor Bulgaria, Greece, Romans, Hungary and Italy. One of the main aims of the project is teaching others about UNE subproject called "Learning Quest". The project is carried out together with children and teenagers from schools from

The project "Heritage Alive!" is a part of the Community Initiative INTERREG III B CADSES, and it is financially su

See the map of the countries belonging to the Community Initiative.

SZLAK
ARCHITEKTUR
DREWNIANEJ

The project is partly funded by the European Commission under the INTERREG III B Neighbourhood Programme

PERPERIKON

bg | eng

General Info and Road Map

News

Legend and History

Perperikon Unearthed

Perperikon and the Eastern Rhodope

The Perperikon Art Festival

Contact

Virtual Tour

Site Map

"...When Octavian, father of Augustus, at the head of his army, came upon the Holy Mount of Dionysus, he consulted the oracle about his son, and the prophets said to him that his son was to rule the world, for as the wine was spilt onto the altar, the smoke rose up above the top of the shrine and even unto heavens, as had happened when Alexander the Great himself had sacrificed upon that same altar".

Gaius Suetonius Tranquillus

ING

This web site was developed with the assistance of the Ministry of Culture - Republic of Bulgaria

VIRTUAL TOUR

Flash version

Donation Account

Under the patronage of the Ministry of Culture - Republic of Bulgaria

About the Site | All rights reserved, 2003 © Perperikon.bg